

BANKA VE

EKONOMİK YORUMLAR

5

MAYIS 1995

YIL : 32
60.000 LİRA

•
AYLIK DERGİ

Okurlara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler (İç) / 4

EKONOMİK YORUMLAR / 5

Melih E. Araz

A. Aydın DüNDAR

M. Sami Erdem

Özer Güney

Sermaye Piyasası / 37

Doç. Dr. Mehmet Bolak

Mali Federalizm ve Türkiye / 43

Dr. Zeynep Arıkan

Ekonomik Göstergeler (Dış) / 48

Teknolojik Gelişme ve

İnsan Faktörü / 49

Dr. Aikan Soyak

Uygarlığın Çelişki Dolu

Yolları / 59

Arda Tunca

Ayın Ekonomik Olayları / 61

Dr. Yıldırım Kılıç

**AVRUPA GÜMRÜK BİRLİĞİ ANLAŞMASI SONUNDA TÜRK
FİNANS SEKTÖRÜNDEKİ MUHTEMEL GELİŞMELER**

yeni bir yaşama taşının
Emlak Bankası'nın
size çok renkli önerileri var...

ATAŞEHİR

MİMAROBA

MAVİŞEHİR

Ayrıcalıklı bir yaşama önem veriyorsanız, Emlak Bankası Konutları'nda yerleşime açılan yeni bölümlerde hemen yerinizi alın Türkiye'nin mutlu ailelerine siz de katılın.

Doğayla uyumlu çevresi, eksiksiz altyapısı ve sosyal tesisleri, ustun konfora sahip evleriyle tüm Emlak Bankası Konutları şimdi özel indirimlerle... uygun vadelerle satışta sunuluyor.

Emlak Bankası'nın İstanbul ATAŞEHİR, BAHÇESEHİR, SİNANOBA, MİMAROBA, Ankara BILKENT II, KONUTKENT II, ELVANKENT, ETLİK, İzmir MAVİŞEHİR, GAZİEMİR II ve Adana ADANA EVLERİ'nde size sunduğu yeni yaşamı değerlendirin.

BILKENT II

KONUTKENT II

ELVANKENT

BAHÇESEHİR

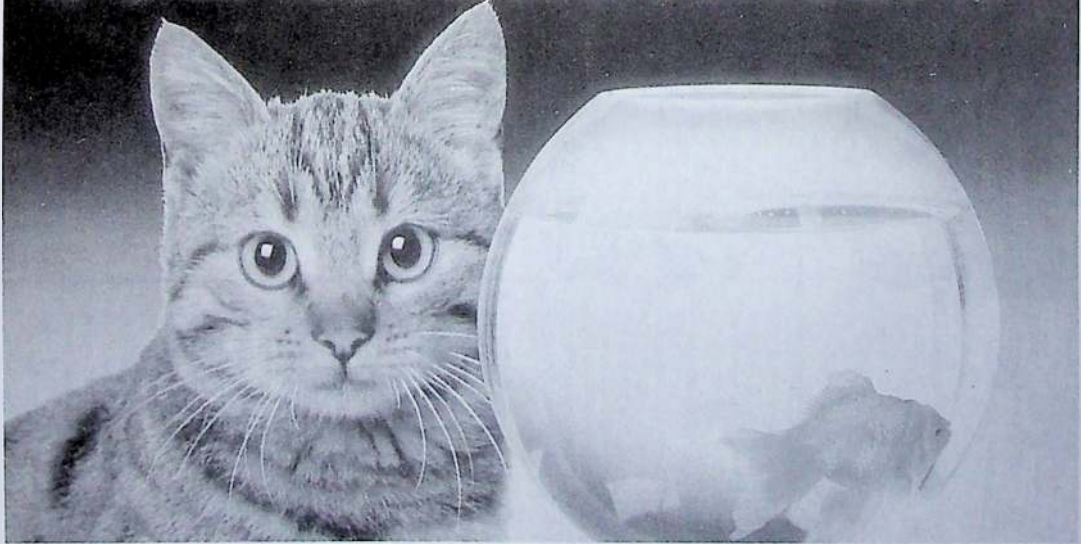
EMLAK BANKASI

"Daha Uygar Bir Yaşam İçin"

EMLAK BANKASI PAZARLAMA DAİRE BAŞKANLIĞI

İstanbul Pazarlama Müdürlüğü Tel: 0212) 376 18 34 - 385 14 90 Ankara Pazarlama Müdürlüğü Tel: 0312) 426 04 06 - 477 52 22 - 427 18 50 - 33 34 - 35
İzmir Pazarlama Müdürlüğü Tel: 0212) 444 90 84 - 216 07 34 - 251 36 84 - 251 36 04 Galeria Show - Room Tel: 0212) 559 48 72 - 557 46 72 - 540 45 41
Bahçeşehir Hizmet ve İşletme A.Ş. Tel: 0212) 556 18 41 - 594 17 74 - 594 14 22

İŞ İŞTEN GEÇMEDEN... OYAK SİGORTA

- Tüm Konut Sigortası ► Tüm İyilen Sigortası ► Tüm Otal Sigortası ► Karı Kaybı Sigortası ► Kira Kaybı Sigortası
Kasko Sigortası ► Trafik Sigortası ► Yurtdışı Kasko Sigortası ► Yeşil Kart Sigortası ► Otobüs Koltuğu Sigortası
Teçhizat Yıkma Sigortası ► Bağcı Sigortası ► Mavi Sonuçluğa Sigortası ► Ferdi Kazza Sigortası ► Hırsızlık Sigortası
► Taşınan Para Sigortası ► Emvayet Süslem Sigortası ► Cam Kırılması Sigortası ► Uçak Sigortası ► Helikopter Sigortası ► Tekne Sigortası ► Yat Sigortası ► Tekne ve Yat İnşaat Sigortası ► Marina Sigortası ► Nakliyat Sigortası ► Harp Sigortası ► Lisans Kaybı Sigortası
► CMR Sigortası ► İnşaat Sigortası ► Montaj Sigortası ► Makine Kırılması Sigortası ► Elektronik Cihaz Sigortası ► Sağlık Sigortası ► Hayat Sigortası
► Yanılgınlığın Sigortası ► Kredi Hayat Sigortası ► Ziraat Ürün Sigortası ► Sera Sigortası ► Kuyumcu Hayatları Sigortası ► Büyük Baş Hayvan Sigortası
► Kültür Bakiçliği Sigortası

OYAK SİGORTA

Genel Müdürlük: Modül Mevkium Cad. Oyak İş Hanı No: 81 80040 Sakaşlar - İSTANBUL
İstanbul (212) 252 60 20 (4 Hattı) Fax: 249 48 28 Akmerkezi (212) 230 20 30 Fax: 232 17 24
İzmir (232) 484 33 00 Fax: 463 39 87 Adana (322) 457 19 65 Fax: 457 45 10
Dünya (224) 250 40 60 Fax: 250 40 62 Samsun (362) 234 15 55 Fax: 230 20 42

"Oyak Sigorta bir Ordu Yardımlaşma Kurumu ve Emeklilik Bankası kuruluşudur."

Kalabalıkta yönünüzü şaşırmayın.

Tasarruflarınıza en verimli yatırımı seçmek,
bugünlerde her zamankinden daha zor.

Mevduatınızın yönünü belirlemek için Türkiye'nin
önemli sanayi ve ticaret merkezlerine yayılmış
Esbank şubelerinden birine gelin. Kısa ya da uzun
vadeli yatırımlar için en uygun seçenekler Esbank'ta.

Geleceğinizin güvencesi birikimlerinizi
68 yılın tecrübesine sahip tedbirli ve
kararlı bir bankaya emanet edin,
güvenle kazanın.

 ESBANK

TEDBİRLİ VE KARARLI

ESBANK T.A.Ş. GENEL MÜDÜRLÜK
Meşrutiyet Caddesi 141, Tepebaşı, 80050 İstanbul
Telefon: (212) 251 72 70 (19 hat)
Faks: (212) 243 23 96 Teleks: 25558 erbi tr

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi
BÜLEND ÇORAPÇI

Yazı İşleri Müdürü
DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu Başkanı
ŞİNASI ÇELİKKOL

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Dr. Öztin Akgüç •
Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Prof. Dr. Güven Alpay
• Dr. Orhan Altan • Tefvik Altınok • Prof. Dr.
Mustafa A. Aysan • Prof. Dr. Ömer Faruk Batirel
• Dr. Metin Berk • Prof. Dr. Ünal Bozkurt •
Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi Bur-
sal • Yavuz Canevi • Ege Cansen • Halûk Cey-
han • Mehmet Gün Çalık • Özer U. Çiller • Bü-
lend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşlüoğlu •
Necdet Durakbaşı • A. Aydın Dünder • Gazi
Erçel • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Er-
soy • Prof. Dr. Cumhur Ferman • Prof. Dr. Atilla
Gönenli • Prof. Dr. Emre Göncensay • Doç. Dr.
Seyfettin Gürsel • Prof. Dr. Zeynep Hatiboğlu • Er-
han Işıl • Prof. Dr. Halûk A. Kabaalioğlu • Prof.
Dr. Müh. Kemal Kalfalı • Adnan Başer Kafaçoğlu •
Y. Doç. Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman •
Prof. Dr. Yıldırım Kılıç • Prof. Dr. Tamer Koçel
• Kemal Kurdaş • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş •
Prof. Dr. Erol Manisalı • Prof. Dr. Orhan Morgil
• Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu •
Ergin Neng • Alp Orçun • Rahmi Önen • Prof.
Dr. İsmail Öztaş • M. Celâlettin Özgen • Ertan
Özgür • Tuncay Özlhan • Selâhattin Özmen • Er-
tuğrul İhsan Özal • Prof. Dr. Ergun Özsunay •
Prof. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Reha Poroy •
Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan • Prof.
Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman N. Torun •
Fikret M. Tuncer • Nezih Tunçsiper • Prof. Dr.
Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Doç. Dr.
T. Güngör Uras • İbrahim Ülkeç • Dr. Cüneyt Ül-
sever • A. Doğan Yalın • Mehmet Tarık Yaşa •
Doç. Dr. Göksel Yücel • Prof. Dr. Ahmet Yüksel

Yazı Kurulu

Dr. Öztin Akgüç • Doç. Dr. Seyfettin Gürsel
Prof. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Dündar Sağlam
Doç. Dr. T. Güngör Uras

Basım-Yayın Danışmanı
M. TARIK YAŞA

İdare Müdürü
MUSTAFA BARIŞ

OKURLARA MEKTUP

Sevgili Okurlarımız,

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölümünde, «Avrupa Gümrük Birliği Anlaşması Sonunda Türk Finans Sektöründeki Muhtemel Gelişmeler» konusu üzerinde durulmaktadır. Yapılan açıklamalara göre; Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesiyle ilgili olarak 6 Mart 1995'de gerçekleşen ön anlaşmadan sonra yayınlanan deklarasyonlar arasında «Mali İşbirliği Deklarasyonu» da yer almaktadır. Bunda, 1996'dan başlayarak 5 yıllık süre içinde Türkiye'ye önemli mali katkılarda bulunulacağı ifade edilmekle beraber, miktarda ve ne şekilde yapılacağına değinilmemiştir. Ancak, alt yapı yatırımları ve diğer projelerin desteklenmesiyle ilgili olarak, Avrupa Yatırım Bankası kanalından Türkiye'ye toplam 700 milyon ECU'luk bir fon akışının sağlanabileceği belirtilmiştir. Anlaşıldığı kadıyla, Gümrük Birliği'ne girme, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılma hedefine yaklaşmasında basamak oluşturmaktadır. Böylece, 10 yıldır açık ekonomi ile yönetilen, sermaye, mal ve hizmetlerin serbestçe dolaştığı bir ülke olan Türkiye, Avrupa finans sisteminin içinde yer alabilecektir.

Gümrük Birliği'ne giriş gerçekleşirse; «Finans kesiminde ne gibi yenilikler ortaya çıkabilir?», «Türkiye'nin uluslararası mali piyasalarda düşen kredibilitesi yeniden yeşerebilir mi?», «Türkiye'ye dışardan yeni fonlar akabilir mi?», «Türkiye'nin özel sektör projeleri daha çok desteklenir mi?», «Türk finans sektörü Avrupa Birliği'ne girmeye hazır mı?», «Açık Oturum'a katılan ve ayrı bankaların tepe yöneticileri olan değerli konuşmacılarımız, yukarıdaki sorulara cevap ararlarken, öncelikle Gümrük Birliği'ne ve daha sonraki aşamada Avrupa Birliği'ne giriş koşulları arasında önemli bir yer tutan mevzuat uyumu konusuna da ışık tutuyorlar. Bu arada, Gümrük Birliği'ne giriş ile birlikte; Türkiye'ye sıcak para akışında bir artış olup olmayacağı, yabancı sermayenin ülkemize olan ilgisinin artıp artmayacağı, reel sektörde oluşabilecek sorunlar nedeniyle finans sektöründe bazı zorlukların yaşanıp yaşanmayacağı; gibi konular da tartışıyorlar.

Dergi'de sunulan diğer yazıları da ilginç bulacağınızı umuyor, her zaman olduğu gibi, tümünü okumanızı arzu ediyoruz. Ancak, «Teknolojik Gelişme ve İnsan Faktörü», «Mali Federalizm ve Türkiye» başlıklı yazılar için zaman ayırmanızı özellikle salık veriyoruz.

Saygılarımızla,

Ekonomik Göstergeler (İç)

Mayıs/1995

	1992	1993	1994		1995
			Kasım	Aralık	Ocak
T. C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	7564.0	7759.0	8471.0	8513.0	10532.0
Banknot Miktarı (milyar TL)	36838.1	63103.9	115933.6	120212.3	114566.0
T. C. Merkez Bankası İç Kredileri (milyar TL)	51528.3	100583.3	157837.0	160530.1	165035.0
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL)	30983.1	70420.7	120483.4	122278.0	124171.0
BANKALAR (milyar TL)					
Toplam TL Mevduat	192987.5	330005.6	546517.4		
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	36247.5	56864.2	88679.3		
Tasarruf Mevduatı	90906.0	123429.8	314143.0		
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	12173.6	19345.2	29257.4		
Vadeli Tasarruf Mevduatı	78732.4	104084.6	284885.6		
Mevduat Sertifikası	3708.7	3064.2	4 842.2		
Resmî Kuruluş Mevduatı	6612.9	12591.7	23.569.6		
Bankalar Mevduatı	20433.0	78407.3	31.608.7		
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	35079.4	55648.5	83 674.7		
Döviz Tevdiatı	112501.5	214960.2	609300.6		
Toplam Krediler	231532.1	433706.9	658868.9		
Tanım	39221.8	59155.7	70865.9		
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	22692.4	42417.3	85207.7		
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkâr)	5354.00	8817.1	13793.3		
Gayrimenkul	16515.54	33615.3	41412.7		
Denizcilik	66.67	103.1	326.1		
Turizm	2431.54	3894.4	5521.5		
Diğer İhtisas Kredileri	186.17	236.7	307.9		
Ticari, Sınai, Sair	145064.1	285467.1	441433.8		
PARA ARZI (milyar TL)	81493.0	132309.0	210053.0	238981.0	202489.0
FİYATLAR (DİE Toptan Eşya 1987 = 100, Tüketici Fiyatları 1987 = 100)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	1299.3	2082.2	4795.9	5196.3	5630.5
Tanım (Genel)	1186.6	2083.2	4460.1	4874.0	5383.4
İmalat Sanayii (Genel)	1320.0	2040.5	4893.5	5287.6	5726.3
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	1588.3	2717.2	5761.9	6127.0	6542.1
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	1525.0	2626.3	5492.4	5856.8	6249.9
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	22871.5	29429.4	20560.8	23270.0	2097.1
Dışsatım (FOB)	14715.4	15349.4	15800.7	18106.1	1549.7
İşçi Dövizleri	3008.0	2919.0	2423.0	2627.0	

Notlar: (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın stokunun yeniden değerlendirilmesinden doğan değer artışı dahilidir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Para arzı (M₁) dar anlamıdır.

Ekonomik Yorumlar

AÇIK OTURUM

Avrupa Gümrük Birliği Anlaşması Sonunda Türk Finans Sektöründeki Muhtemel Gelişmeler

KATILANLAR:

- Melih E. ARAZ
- M. Sami ERDEM
- Özer GÜNEY

YÖNETEN:

- A. Aydın DÜNDAR

DÜNDAR – Ülkemizin finans sektörünün çok değerli temsilcileri, hoş geldiniz. Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi'nin Mayıs 1995 sayısında çıkacak konuyu hep beraber tartışacağız. Ele alacağımız konu, «Avrupa Gümrük Birliği Anlaşması Sonunda Türk Finans Sektöründeki Muhtemel Gelişmeler»dir.

Sözlerime başlamadan önce ben bu fırsattan yararlanarak hem size hem yeni okurlarımıza Dergi'yi kısaca tanıtmak istiyorum. Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, halen Türkiye'de yayını sürdüren en eski, tarafsız ve ciddi ekonomik dergidir. Biz bu iddiadayız. Dergi 32 nci yayın yılını doldurmuştur. Bu süre içinde yayınına hiç ara vermemiş, 32 yıl önce başladığı üslubu terk etmeden, tarafsız, ekonomik ve sosyal

ağırlıklı içerikle yaşamını sürdürmüştür. Ve bu arada ekonomik konularla ilgili önde gelen kişileri bir araya getirerek tartışmalar düzenlemiş ve bunların metnini yayınlamıştır. Bu nedenle dergimiz Türk yazılı basınında öncümlü tirajlar yapıyor iddiasında bulunan birçok dergi veya gazeteyle göre hem daha kıdemlidir, hem de hiçbir grubun etkisinde kalmadan yaşamını bağımsız olarak sürdürmektedir. Dergi 5000 civarında basılmakta, abonelerinin ve bayilerden dergi alanların sayısı 4000'e yaklaşmaktadır. İftiharla belirtiyim ki, değişik çevreler ve özellikle genç bilim adamları tarafından referans olarak kullanılmaktadır. Akademik çevrelerde, bürokraside ve üst yönetim kademelerinde dergimizden sıkça yararlanıldığını duyuyoruz ve bundan da mutlu oluyoruz. Son bir noktayı daha belirtmeden geç-

meyeccğim. Ayda bir yayınlanan dergimiz, 1992 yılında, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi tarafından verilen, «Basın ve Televizyonda İktisat Ödülleri» çerçevesinde, «En İyi İktisat Peryodiki» dalında başarılı bulunarak, Üniversite Rektörü ve Fakülte Dekanı'nın adlarını taşıyan özel plaket ile ödüllendirilmiştir.

gümrük birliği ile ilgili olarak yayınlanan mali işbirliği deklarasyonuna göre, 1966'dan itibaren türkiye'ye önemli mali katkılar sağlanacaktır; ayrıca, avrupa yatırım bankası, altyapı yatırımları için 700 milyon ECU'luk proje kredisi açacaktır.

Dergimiz hakkında verdiğim bu kısa bilgilerden sonra bugün tartışacağımız konunun açıklamasına geçiyorum. Bugünkü tartışma konumuz, toplantıya açarken de belirttiğim gibi, Gümrük Birliği'nin gerçekleşmesi halinde Türk finans sektöründeki beklentilerdir. Bildiğiniz üzere, Gümrük Birliği, çok uzun tarihçe yapmadan hemen arz edeyim ki, 1964'de imzalanan Ankara Anlaşması'nın, o zaman yapılan kademelen-dirmesine göre; hazırlık süresi, geçiş süresi ve sonuçlandırma etaplarından ikinci sürenin sonudur. Yani geçiş süresinde 1973'de Katma Protokol ile tespit edilen 12 yıllık ve 22 yıllık mal gruplarına göre yapılacak gümrük ve eşdeğer vergilerin sıfırlanması anlaşmasının tabii bir sonucudur. 1973 yılına 22 seneyi

ilave ettiğiniz zaman 1995 yılı ile karşılaşıyorsunuz. 1995 yılında Gümrük Birliği'nin gündeme gelmesinin nedeni budur. Gümrük Birliği'nin geçirdiği safhalar, son 19 Aralık 1994'de yapılan müzakereler, 6 Mart 1995'de alınan kararlar, medyada ve çeşitli toplantılarda tartışıldığı için ben şu anda bunların detayına girmek istemiyorum. Sadece bugün sizlerle tartışacağımız konuya bir pencere açmak amacıyla, «Gümrük Birliği ile beraber gerçekleşmesi tabii olan mali protokoller ve Türkiye'ye yardım protokollerinin alacağı şekil ne olabilir?» sorusunu yanıtlamaya çalışacağım. Daha sonra konuyu tartışmaya açacağım.

Bildiğiniz gibi, 6 Mart'ta varılan anlaşmadan sonra yayınlanan deklarasyonlar arasında bir de «Mali İşbirliği Deklarasyonu» var. Bu deklarasyonda genelde Türkiye'nin işbirliği için 1996 yılından başlayacak 5 yıllık bir zaman zarfında önemli mali katkılarda bulunulacağı ifadesi yer almakta, bir rakam veya şekil telaffuz edilmemektedir. Gelecekte bunun tartışmaları olacaktır. Diğer önemli bir gelişme de Avrupa Yatırım Bankası kanalı ile altyapı yatırımlarının ve diğer projelerin destekleneceği ve bunun da tavan olarak 700 milyon ECU'lük bir rakama ulaşabileceği ifade edilmiştir. Benim tespit edebildiğim kadarı ile bunun dışında önemli bir mali açıklama yoktur. Tabii bu işin resmi yanı. Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne girmesinin, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmesine basamak teşkil etmesi gibi değerlendirmeler yanında, Türkiye'nin Avrupalı bir ülke olarak Avrupa finans sistemi içerisinde yer alması gibi diğer avantajlar da buna eklenebilir. Türkiye bildiğiniz gibi asgari son 10 yıldır açık

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru; M. Sami Erdem (Egebank A.Ş. Genel Müdürü), A. Aydın DüNDAR (Türkiye Yöneticiler Vakfı Başkanı), Özer Güney (Eskişehir Bankası T.A.Ş. Genel Müdürü) ve Melih E. ARAZ (Interbank Genel Müdürü); «Avrupa Gümrük Birliği Anlaşması Sonunda Türk Finans Sektöründeki Muhtemel Gelişmeler» konulu toplantıda bir arada görüşüyorlar.

ekonomi ile yönetilen bir ülkedir. Türkiye'de sermayenin serbest dolaşımı vardır; para mal ve hizmetler serbestçe dolaşmaktadır; daha geçen yılki krizde sıcak para soğuk para tartışmaları bu nedenle yapılmıştır. Bütün bunları dikkate alarak, «Gümrük Birliği'ne girişte ne gibi yenilikler ortaya çıkabilir?» İlk sorumuz bu. Diğer sorulara şöyle gireyim. Finans sektörünün içerisinde olduğunuz için malûmunuzdur. Bir aralık yaşadığımız ekonomik kriz nedeniyle Türkiye'nin kredibilitesinde bir düşüş olduğu ifade edilmişti. «Acaba bu durum düzelir, Türkiye'nin kredibilitesi yeniden yeşerebilir mi?», «Dışarıdan Türkiye'ye çeşitli fonlar akabilir mi?», «Türkiye'nin özel sektör projeleri daha çok desteklenebilir mi?» Bütün bu soruları geniş bir yelpazede içerisinde görüşerek cevaplandırmaya çalışacağız. Birinci meselemiz budur.

İkincisi de, gene bildiğiniz gibi, Topluluğa giriş şartları arasında mevzuat uyumu olayı var. Elimdeki tespite göre, 117 kanun, 36 kararname, 9 tebliğ, 121 yönetmelik, 23 tüzük ve 1 genelgeçerden ibaret bir tespit var. Bunların Avrupa Topluluğu mevzuatına uyumu istenmektedir. Başlıklara bakarsak; Şirketler Hukuku, Rekabet Hukuku, devlet yardımları, kamu ihaleleri, fikri haklar, sınai haklar, patent hakları, tüketicinin korunması, vergilendirme, taşımacılık gibi konulara yapılan mevzuatın uyumu meselesi var. Bu uyum çerçevesinde, «Acaba finans sektörümüzü ilgilendiren meslelerimiz de var mı?» Tabii bu arada uzun vadede Türkiye'nin hedefi, Avrupa Birliği'ne tam üye olmaktır. Birliğin Maastricht'de kendine seçtiği hedefler arasında tek para ve tek merkez bankası hedefleri de vardır. O zaman bunları 1997 için hedef almışlardı,

1992 yılı anlaşmasıyla. «1998 yılında Avrupa Merkez Bankası'nı kuracağız.» demişlerdi. Ama geçenlerde Versailles'da yapılan son toplantıdan anlıyoruz ki, bu hedefler onlar tarafından da 2000'li yıllara doğru kaydırılmış vaziyette. Her ne ise, «Acaba tam üye olmamız halinde Türk finans sektörüne ne gibi yenilikler getirilecek?» Bunları bugün sizlerle kısaca tartışmak ve okurlarımıza bilgi vermek istiyorum. Bu toplantıya katıldığımız için hepimize peşinen teşekkür ediyorum.

Yukarıda özetlemeye çalıştığım sorular çerçevesinde önce Sayın Güney'in görüşlerini alalım. Buyurun efendim.

avrupa gümrük birliği'ne girilince, yabancı sermaye için güvenli bir ortam oluşacak; mal hareketleri serbestleşeceğinden, dış ticaret hacmiyle birlikte bunun finansmanında yer almak isteyenlerin sayısı da artacak, türkiye mali piyasalar için cazip hale gelecektir

GÜNEY – Bir defa bu gümrük Birliği ile ilgili deklarasyonlarda mali sektörü doğrudan etkileyen bir hüküm yok. Malların hareketini, serbest dolaşımını düzenlemeye çalışıyor. Ancak, genelde bir şemsiye var. Acaba bu şemsiye içinde Türkiye nerede? Gümrük Birliği'ne ne giriş gerçekleştirecek, sanıyorum bu ciddi bir şekilde sonuç verecek. Beklentim

şudur. Türkiye'nin hangi kampta olduğu böylece ortaya konulduğunda, Türkiye'ye gelmekte tereddüt eden sermayenin, Türkiye'ye güven konusunda tereddüt gösterenlerin, iş yapmak isteyenlerin bu tereddütleri gidecek ve Türkiye'ye güven duyulacaktır. Bu güvenin getireceği birtakım imkânlar var. Tabii ekonomik topluluğa tam üyelik söz konusu olsa, o zaman çok daha net olacak, siyah beyaz gibi olacak. Ama ondan bir adım geride, gölgede de olsa bu ciddi bir avantaj getirecek. Onun sonuçlarını hep beraber göreceğiz. Güven ile birlikte bir istikrar gelecek. Mali piyasalara istikrar, ekonomiye istikrar, en azından orta vadede. Ben izin verirsiniz önce bu başlıklara değineyim, sonra arkasını devam ettiririz.

Mali sektöre ilişkin olarak ikinci nokta, eğer biz mal hareketinin serbestleşmesiyle ithalatın artacağını bekliyorsak, orta vadede ihracatın artmasını bekliyorsak, dış ticaret hacmi artacak demektir. Dış ticaret hacminin artmasının getirdiği birtakım avantajlar ve sıkıntılar olacak. Dış ticaret hacmi ile beraber bunun finansmanında yer almak isteyenlerin sayısı artabilir. Dışarıya için Türkiye, mali piyasalar bakımından tekerrar cazip hale gelebilir. Temennimiz o istikamette. İkisi bir araya geldiğinde, rekabetçi bir artış olacak. Türk bankacılık sistemi bunu nasıl karşılar? 1980'lerden bu tarafa ciddi bir rekabetteyiz. Teknolojik alt yapıımız var. Ciddi birikimimiz var. Kolaylıkla karşılarız. Ama herhalde yapılacak işler de var. Ne gibi? Şüphesiz biraz fiyatları hafifletmek, maliyet unsurlarını kontrol etmek ve hizmet kalitesini gözden geçirmek gerekecek. İşin maliyet boyutu var. Bir de kaliteyi kontrol etmemiz gerekecek. Se-

ri üretim yerine müşterinin ihtiyaçlarına göre çözümler üretecek mali enstrümanlar getireceğiz. Sırası gelmişken bir düşüncemi belirtiyim. Bu rekabet, hizmet kalitesi, müşterinin ihtiyacına uygun ürünler üretme ihtiyacı bizi değişik pasif kalemleri yaratmaya yönlendiriyor. Yeni aletler, yeni kaynaklar, yeni enstrümanlar bulmamız gerekiyor. Geçen sene bir olay yaşadık. Merkez Bankası, ya da gencl olarak kamu bankaları diyelim; piyasada çalışma şartlarını kontrol etmek gibi makro ihtiyaçlarla bankaların pasif yaratmalarını, yenilik yaratmalarını önler hale geldi. İskonto olayına değinmek istiyorum. Eski deyimle ifrattan tefrite bir geçme oldu. Bankaların, yurt dışındaki örnekleri de göz önünde bulundurarak, yeni ürünler üretme, müşterinin ihtiyacına uygun çözümler üretebilme konusunda yeni pasif yaratmalarını engelleyelim, teşvik edelim. Ama öbür taraftan da pasifteki büyümeleri, banka sisteminin büyümesini kontrol edecek aletleri de kamu otoritesinin eline verelim. Orada bir denge getirmek gerekiyor.

Bir başka boyut, dolaylı etkisi sanıyorum sonra gelecek, Türkiye'de işletmeler Türkiye pazarına üretim yaparken, sanayi, artık büyük ölçekte Avrupa pazarını göz önünde tutacak ve oraya üretim yapmaya çalışacak. Eğer Gümrük Birliği'nden amaç, ilerde bir birleşmeye gitmek, Avrupa Birliği'ne üye olmak ise; bu giderek daha büyük pazara üretim yapan, hizmet sunan birimler demektir. Bu durumda bir anlamda ölçek ekonomisinin devreye girmesi söz konusu olacak. Türkiye'deki sanayi maliyeti yüksek işletmeler, bankalar, mali sektördeki birimler herhalde ölçeklerini iyice gözden geçirecekler. İzin verirse-

niz, ilk konuşmamı burada noktalayayım, ya da mevzuat konusuyla devam edeyim.

DÜNDAR - Tabii, daha birkaç tur yapacağımıza göre. Bu konuda, bu safhada başka ilaveniz var mı?

ÖZER GÜNEY

GÜNEY - Mevzuat konusuna değinmek istiyorum. Bir şeyi kabul etmemiz gerekiyor. Biz diyoruz ki; «Türk ekonomisini, Türk mali sistemini, Türk mevzuatını Avrupa ile bütünleştirmeye çalışacağız, armonize edeceğiz. Onların bize yaklaşması, bizim de onlara yaklaşmamız gerekiyor.» Fakat uygulamaya baktığımızda, Avrupa Birliği; «Ben dengemi kurmuşum. Sana uyum sağlamam için bir sıkıntıya girmeye ihtiyacım yok.» diyecektir. O zaman bizim onlara uyum sağlamamız, biraz daha yaklaşmamız gerekiyor. O zaman Türk mali sisteminin temel yapıları bir daha gözden geçirilecektir. Bu yeni bir çalış-

ma mı? 1980'den bu yana yapıyoruz zaten. Bugün Türkiye'de bankacılığın tabii olduğu kurallar, mevzuat olarak pek çoğuyla Avrupa'ya uyum sağlamıştır. Son zamanlara kadar banka bilançolarının bağımsız yöneticilerce denetlenmesi konusu vardı. Yasa ile zorunlu hale getirildi. Kullandığımız standartlar, prensipler uluslararası standartlara eş hale getirildi. Hesap planlarımız büyük ölçüde birleşti. Bu konuda çalışmalar devam ediyor. Şimdi gündemde bekleyen, konsolide bilanço çıkartmaktır. Henüz eksik kalan kısım o. Bankacılık sistemini ya da mali sistemin uluslararası standartlar boyutunda kontrol edilmesi de tartışılıyor. Kullanılan ifade ile mali sistemin süpervizyonu konusunda bir iki eksik var. Belki onların da tamamlanması gerekiyor. Sanıyorum mevzuat açısından büyük ölçüde sorunumuz yok.

Nihai hedefe gelince... Nihai hedef şimdiki halde o kadar uzakta görülüyor ki, ulaşmak için herhalde 2000'li yılların başlarını bulacağız. Nihai hedefe geldiğimizde, orada benim bir temennim var. Bir de heyecanım var mutlaka. O da şudur: Türkiye'de vaktiyle şube açma konusu başlı başına aktiviteydi. Bankalar şube açardı, Ankara'daki otoriteler de şube açmayı düzenlenlerdi. Eğer İstanbul, İzmir, Adana gibi -tabii onlarla sınırlı değil- büyük ekonomik merkezlerde şube açacaksanız, orada hemen şube açamazdınız. Üç kilometre yarıçaplı bir alandan falan söz ederlerdi. Ama ekonomi bakımından bir avantajı olmayan, ya da o an için olmayan yerlerde, diyelim ki Yozgat'da, Çankırın'da, Kastamonu'da şube açacaksanız, istediğiniz kadar şube açın sorun

yok idi. Demek ki büyük merkezlerde bulunmak faydalı oluyor. Bizim bugün geldiğimiz noktada Türk ekonomisinin Batı ile entegrasyonu, Avrupa ile entegrasyonu, büyük merkez ile entegrasyonu söz konusu olduğunda, daha önce yapamadıklarımızı şimdi yapacağız demektir. Bu durum bize ciddi bir pazara girme avantajı sağlıyor. O bakımdan da çok uzakta bir hedef olmakla beraber, yine de kolaylıkla -Karadenizlinin yüzme öğrenmesi gibi- denize atlayıp yüzmeyi ne kadar öğrendiğimize bakarız.

DÜNDAR - Aslında bu nihai hedefi arkadaşlarımızın görüşlerini aldıktan sonra bir daha tartışacağız. Zaten amaç sadece Gümrük Birliği değil. Gümrük Birliği tek başına amaç olamaz. Onu ilerde herhalde daha iyi değerlendireceğiz. Ben Sayın Araz'ın görüşlerini almadan önce bir hususun altını çizmek istiyorum. Mevzuat konusunda zaten bir pazarlık şansımız yok. Brüksel'de teşekkül eden mevzuata aynen uymak zorundayız. Bugünkü mali sektörü düzenleyen yasalarımızda, mevzuatta anladığım kadarıyla pek bir sıkıntı, bir tahdit yok diyorsunuz.

GÜNEY - Evet, benim kanaatim öyle.

DÜNDAR - Tabii bu konuda Sayın Araz'ın da açıklamaları olacaktır. Sayın Araz finans sektörünü tümüyle düşünebilirse, yani içerisine leasing'i, factoring'i, sigortacılığı veya yatırım fonlarını ve sairiyi alarak ne getirip ne götüreceğini bankaların dışında biraz daha geniş kapsamlı ele alırsa, okur için daha yararlı olur. Buyurun Sayın Araz.

gümrük birliği'nin bir çok alana, bu arada finans kesimine değişik etkileri olacaktır; makro olarak olaya çok uyumlu yaklaşılmasa bile mikro bazda türkiye'de işini bilen, akıllı, ileriye gören iş adamları vardır; bunlar gümrük birliği ile ilgili önlemleri almışlar, stratejilerini çizmişlerdir.

ARAZ – Ben öncelikle şunun altını çizmek isterim. Liberal düşüncenin sadık bir savunucusu olarak Gümrük Birliği gibi hareketleri hakikaten yürütten destekleyen bir insanım. Dolayısıyla söyleyeceklerimi herhalde bu çerçevede değerlendirmek lazım. Çünkü ben uzun vadede liberal ve rekabetçi şartların bütün sistemi total olarak ileriye götürdüğüne inandığım için, sadece bu açıdan Gümrük Birliği'ni destekliyorum. Sayın Güney'in de belirttiği gibi, şu anda Türkiye'yi aslında mal akımları açısından ilgilendiren bir konu olarak karşımızda durmasına rağmen, bence Gümrük Birliği'nin indirekt olarak bir sürü alana ve bu arada finans kesimine de etkileri olacaktır. Bunun kısa vadede çeşitli sektörlerce pozitif ve negatif etkileri tabii ki olacaktır. Negatif etkilenecek sektörler belli bir adaptasyon döneminden geçeceklerdir. Fakat benim izlediğim kadarı ile, Türk özel sektörü açısından, her ne kadar medyada ve toplantılarda bu ortaya çıkmamış olsa ve de makro bazda olaya çok uyum-

lu yaklaşmasak bile, mikro bazda olay pek öyle değil. Mikro bazda Türkiye'de gayet işini bilen, akıllı, ileriye gören iş adamları var. Bunlar da tedbirlerini yıllardır yavaş yavaş alır vaziyettedirler ve yatırımlarını yapıyorlar. Kendilerine birtakım stratejiler çizmişlerdir.

Biz makro bazda çok ürküyoruz böyle girişimlerden. Sanki hiçbir şey yapılmıyormuş gibi, böyle bir duvara doğru çok hazırlıksız koşuyormuşuz gibi bir davranış içindeyiz. Oysa Türkiye kurumsal piyasasının nabzını çok yakından tutan bir banka olarak gözlemlediğimiz kadarı ile, mikro bazda firmalar, Gümrük Birliği'ne bizlerin tahmin ettiğinden çok daha fazla hazırlanmış konumdadırlar. Bence Gümrük Birliği'nden imalat sanayi açısından da çok fazla korkmamak gerekir. Dünyada üç blok var. Kuzey Amerika, Avrupa ve Uzak Doğu. Avrupa bunların arasında üretim maliyetleri açısından ve rekabetçilik açısından en sonda gelir. Sosyal üretim maliyetlerinin, girdilerinin en yüksek olduğu bir blok olarak, zaten rekabetçi avantajı pek fazla olan bir kitle değildir. Aslında, Avrupa Birliği, teknoloji gelişiminde de bu üç blokun en önde gelenlerinden bir tanesi değildir. Bence gene üçüncü sırada yer alır. Dolayısıyla maliyet açısından da, yeni teknoloji geliştirme açısından da bu üç blokun en sonunda gelen bir Avrupa'dan bizim imalat sanayicilerinin çok fazla korkmalarını gerektiğini düşünüyorum. Serbest ve liberal bir ticaret ortamında, makro olarak bu gözlemi yapmak istiyorum.

DÜNDAR – Avrupa Birliği'nin dünya ticaretindeki payı şu anda yaklaşık % 42'dir.

ARAZ – Bunun çoğu kendi içindedir. Çoğu blok içi transferdir. Blok dışı azdır.

DÜNDAR – Yani uluslararası rekabet gücü Uzak Doğu kaplanlarına göre daha az diyorsunuz, Avrupa Birliği'nin; öyle mi?

ARAZ – Tabii, Kuzey Amerika ve Uzak Doğu ülkelerine göre daha azdır. Makro olarak bu hakikaten önemli bir konu, pek tartışılmayan bir konu. Bence onun altını çizmek lazım. Bizim finans sektörüne direkt bir etki olacağını, ben de Sayın Güney gibi pek beklemiyorum. İndirekt olarak tabii ki birtakım etkiler olacaktır.

Gümrük Birliği'ne mevzuat açısından baktığımız zaman, aslında Türk finans sektörü Avrupa Birliği ülkeleri mevzuatına uyum sağlayacak diye bir konu yoktur. Bunlar bütün gelişmiş ülkelerde, OECD ülkeleri çerçevesinde, dünya finans sektörü mevzuatının, süpervizyonunun, sermaye yeterliliği gibi konuların global uyumunun sağlanması çerçevesinde atılmış adımlardır. Sermaye yeterliliği olsun, karşılıklar kararnamesi olsun; orada önemli bir konuda süpervizyon ve de mevduat sigortası olayları var. Mevduatın korunması söz konusudur. Süpervizyon ve mevduat sigortası ki Türkiye'yi geçen sene ortaya çıkan kriz çerçevesinde gayet yakından ilgilendiren konulardır. Aslında bu konularda Avrupa içinde de uyum yok. Bilhassa mevduatın korunmasına baktığımız zaman, bu konuda çok değişik uygulamalar izliyorsunuz. Bunun en gelişmiş yeri Almanya'dır. Bir Alman örneği ile bir Fransız, İngiliz ya da Amerikan örneği birbirinden çok farklı uygulamalardır. Genelde mevduat için saptanan bir

tavan parasal güvence olarak nitelendirilmiş.

DÜNDAR – Bu konuyu berraklaştıralım. Yani Avrupa Birliği'nde banka kurtarma yok mu?

ARAZ – Vardır. Banka kurtarma her yerde vardır. Bu politik bir karardır. Genelde de politikacılar kararlarını bankaları kurtarma yönünde verirler. Bunun yapılış şekilleri önemlidir aslında.

DÜNDAR – Banka kurtarma konusunda önemli bir hüküm veriyorsunuz. O zaman serbest rekabeti bankacılık sektöründe geriye iteliyorsunuz.

ARAZ – Doğrudur. Bankacılık sektörü gazoz fabrikası değildir. Dolayısıyla onun yönetiliş kuralları ve olaya politik açıdan bakış kuralları bence öbür sektörlerden çok farklıdır. Bu açıdan bakıldığında, bankacılık sektörü, dünyanın hiçbir yerinde tamamen serbest ve rekabetçi bir şekilde çalışmamaktadır. Bence de bunu söylemek mümkün değildir. Bunun çok güzel örneklerini İsviçre'de görürsünüz. İsviçre'de devamlı banka batar. Fakat bu bankaların battığını ne siz duyarsınız ne de İsviçre vatandaşı duyar. Çünkü, İsviçre'de marjinal ufak bankalar zora düştüğünde ya da battığında, telefonlar işlemeye başlar. UBS, Swiss Bank Corporation'a, Credit Swiss'e sırasıyla telefon edip, «Şu bankayı lütfen aliver; bu sorunu hallediver.» der. Onlar iştirakçi olarak ortaya çıkarlar. Böylece bankalar da yaşamlarına devam ederler. Birkaç sene sonra da başka birtakım sahiplere pass edilirlere.

DÜNDAR – Kamuya yüklenmez ama, değil mi?

ARAZ – Tabii bunun kamuyla ilgili bazı sonuçları olabilir.

ERDEM – Dünyanın her yerinde bunun sonundaki asıl yükü kamu çeker. İşte Fransa'da öyle, İsviçre'de öyle. Bakmayın siz edilen telefonlara. Özel sektöre kayar gibi görünür, şu olur bu olur ama; eğer bir fiyat ödenecekse, sonunda bunun fiyatını kamu ödüyor.

almanya'nın bankalar için geliştirdiği sermaye ile oranlı olarak artan güvence sistemi, mudiye büyük güven vermektedir; büyük yaptırım gücü olan böyle bir özel sigorta organizasyonu türk bankacılık kesimi için de düşünülebilir.

ARAZ – Mesela Almanya'da çok daha değişik bir sistem var. Bu, en ileri gitmiş bir sistemdir.

DÜNDAR – Bu uygulamalar bana ters geliyor. Yani bankadaki performans hiç önemli değil. Ne yaparsak yapalım, sonunda bunu devlete fatura ederiz.

ARAZ – Mevcut bazı sistemleri burada izah etmeye çalışıyorum, sorunuz üzerinc. Belki konudan biraz uzaklaştık ama, aslında mevzuat konusu ile bu konu yakından ilgili.

DÜNDAR – Herkesin merak ettiği bir konu da onun için sordum.

ARAZ – Şimdi şöyle, Almanya'da mesela 1970'li yılların ortalarında

Herrschaft diye bir banka battı. Bu bankanın batış nedeni, son derece büyük ve riskli döviz pozisyonlarına girmesi idi. Nasıl battı? Dolar-Mark oynuyor bunlar, biliyorsunuz. Saat farkından dolayı bu banka ile iş yapan bütün enternasyonal bankalar, sabahleyin D. Marklarını ödediler Frankfurt'daki hesaba, akşam üstü de New York'da dolarları bekliyorlar. Saat 12:00'de Bundesbank bu bankanın lisansını iptal etti. Dolayısıyla D. Marklar ödendi, dolarlar ödenmeden banka kapandı. Bu tabii ki korkunç bir enternasyonal skandal yarattı. Ve Alman sistemi bundan dolayı bayağı yaralar aldı. Dolayısıyla bu adamlar oturdular, «Biz bu sistemi nasıl değiştiririz?» diye düşündüler. Sonunda bugünkü hakikaten sofistike ve herkese büyük güven veren Alman güvence sistemini geliştirdiler. Aslında bu basit olarak bankaların kendilerinin kurduğu ve yönettiği bir kuruluş. Bankaların kendi aktifleri büyüklüğünde prim ödcyerek katıldıkları bir fon. Ama fon bağımsız olarak yönetiliyor. Fon'un çok büyük yaptırımları var. Sizin durumunuzu devamlı gözden geçiriyor. Orada şöyle bir uygulama var. Verilen güvence çok yüksek. Bankanın sermayesinin üçte birine kadar garanti veriliyor. Bankanın sermayesi 100 milyon mark ise, Sayın Dündar'ın mevduatı 30 milyon D. Mark'a kadar garantilidir. Yani Avrupa'daki gibi 100 bin dolar, İngiltere'deki gibi 60 bin sterlin değil. Bankanın sermayesi ile oranlı bir güvence olduğundan dolayı bu mudiye büyük güvence veren bir sistem.

DÜNDAR – Bu otonom bir sigorta sistemi oluyor, değil mi? Bütün bankalar katılıyor buna.

ARAZ – Tabii. Ayrıca bu, politik

bir organizasyon değil. Özel bir organizasyon. Sistemin kendi yönettiği organizasyon olduğu için, yaptırım güçleri çok fazla ve de bunlar saptırılamıyor. Mesela banka sıkıntısına düştüğü zaman, deniliyor ki, «Sermayeni arttır. Yoksa 15 gün sonra mevduat toplama lisansını alırım.» Yahut, «Mevduatın 100 milyon mark. Bunu 50 milyon marka düşürmemi istiyoruz.» diyor.

DÜNDAR – Lisansını mı alıyor, yoksa sigortayı kaldırdım mı diyor?

ARAZ – Kapatır. Aşamaları var. Üç tane ayrı ünite vardır Alman sisteminde. Bu onların bir ayağı. Fakat hakikaten son derece önemli yaptırımları olan bir kurumdur. Bu tür uygulamalar Türk banka sisteminde gündeme geliyor. Bunları bir iki ortamda paylaştık. Olay şu aslında. Burada her banka farklı. Mesela sermaye yeterliği % 8 olacak. Neden % 8? Oysa her banka ayrı. Riskleri ayrı, sermaye yapısı ayrı. Çalıştığı müşteri grupları ayrı. Statüsü ayrı. Bu sermaye yeterliliğinin çok farklılaştırılması lazım. Kimi için % 8 olur, kimi için % 18 olur. Bunun değişik şekillerde, katmanlarda uygulanması daha doğru olur diye düşünüyorum. Alman sistemini benim çok fazla savunmamın nedenlerinin başında asıl süpervizyon yatıyor. Süpervizyonun kalitesini çok artıracaksınız. Sistemi korumanın en iyi yolu budur. Ciddi bir süpervizyon, denetim, sistemin sağlığını uzun vadede koruyacak en iyi araçtır.

DÜNDAR – Ben burada işi sadeleştirmek için bir şey sormak istiyorum. Okurlarımız da rahat anlasınlar diye.

ARAZ – Avrupa Birliği'nden, Gümrük Birliği'nden uzaklaşıyoruz.

DÜNDAR – Avrupa Birliği'nden

uzaklaşmamak için soruyorum. İhracatımızın % 55'i OECD ülkelerine yapılıyor. Bir başka deyişle ihracatımız Avrupa Birliği ağırlıklı. İthalatımızın da petrol olmadığı için % 46'sı bu ülkelerden. Türkiye dışı açılmış, ekonomisini 1980'lerden bu yana libere etmiş. Türkiye'de en çok gelişen sektör de finans sektörü. Zaten siz, kendi tabirinizle, enstrümanlarınızı, metotlarınızı adapte etmiş durumda değil misiniz? Ben öyle düşünüyorum ki, Gümrük Birliği kararı çıkmadan önce dahi, dış iktisadın ihracatın ve ithalatın finansmanı leasing olarak, factoring olarak, banka olarak özelleştigiğine göre; çalışma metotlarınızı onların usulleriyle, hiçbir zorlamaya tabi olmaksızın zaten hem ayar hale getirmiş değil misiniz?

ARAZ – Genelde öyle. Hakikaten finans sektörü son 15 senede önemli adımlar attı. Türkiye'de birçok sektörün önünde giden bir trend gösterdi. Genç olarak sermaye piyasası alanındaki bazı sofistike ürünler hariç, sizin söylediğimize katılmak mümkün. O da tabii tamamen bizim sermaye piyasasının derinliği ile ilgili olaylar. Fakat burada da trendler pozitif yönde. Dolayısıyla ilerideki yıllara baktığımızda, Türkiye'de sermaye piyasaları, hisse senedi piyasaları geliştikçe; Batı'nın gelişmiş piyasalarındaki son derece sofistike ürünler, yaklaşımlar, otomatik olarak buraya da gelecektir.

DÜNDAR – Bu gelişme içerisinde, sizin fikrinizin altında, kamu kesiminin finans ihtiyacı oranının düşmesi de yatıyor mu?

ARAZ – Türkiye bunu gerçekleştirmek zorunda. Bir dönemde olduğu inaniyorum. Türkiye'nin en büyük probleminin kamu kesimi olduğunu, an-

cak bu konuda belli bir dönemece geldiğine inanıyorum. Piyasalar artık Türkiye'de, şu son birkaç aydır olanlara bakmayın, genel olarak, yapısal olarak giderek artan şekilde popülist politikaları, devletin giderek artan açıklarını finanse etmeye müsait değil. Geçen sene çok güzel bir örneğini gördük. Bunun

MELİH E. ARAZ

dış ayağına, iç ayağına bakmak lazım. Dış ayağı hâlâ öyle negatif. O ağırlık göstermiyor. İç ayağında yapacak başka bir şey olmadığından dolayı son birkaç aydır tekrardan Hazine bonosuna doğru bir gidiş var. Ama ben bunu geçici bir olay olarak değerlendiriyorum. Yapısal, kalıcı bir tercih olarak değerlendirmiyorum. Ankara'daki politikacılar bu yapısal sorunların üzerine hakikaten gitmek zorunda kalacaklardır. Dünyanın her yerinde bu para gibi politikalar bittiği zaman uygulanmıştır. Paranın bitmesi Türk Hükümetlerini de tedbir almaya zorlayacaktır.

DÜNDAR – Henüz para bitmedi, diyorsunuz.

ARAZ – Geçen sene bitmişti. Biliyorsunuz, 6 Nisan'da birtakım kararlar açıklandı. Ondan sonra ekonomi genel-de küçüldü. Dış para hâlâ gelmiyor, fakat iç para bir yere kaybolamayacağı için ve Türkiye'de de faizler çok yüksek olduğu için, gene oraya doğru kayma var.

DÜNDAR – Konuyu çok dağıtmamak için, özet olarak ifade edeyim. Avrupa Birliği'ne entegrasyonda, hem mevzuat hem de ana fonksiyonlar itibarıyla kamu açıklarının da Avrupa'daki kamu kesimi açıklarına uyum göstermesi gereklidir diye düşünüyoruz, değil mi?

ARAZ – Aslında oraya dokunmak isterim. Avrupa'daki ülkelere baktığımız zaman, bilhassa sosyal demokrat ve kötü yönetim gösteren hükümetlerce idare edilen bazı ülkelerde, kamu açıkları, kamu borçlarının GSMH'ya oranı bizden çok daha fazla ve kötü durumda-dır.

DÜNDAR – Ama sermaye piyasasının % 80'ini söğüşlüyorlar mı?

ARAZ – Hayır. Ama dış piyasalardan söğüşlüyorlar. Söğüşlemek belki yanlış bir deyim oluyor ama, bugün İsveç'in yaptığı, İtalya'nın yaptığı enternasyonal piyasalardan borçlanmak. Onların tabii ki birkaç tane avantajı var. Avrupa Birliği ülkesi olması, Batılı ülke olması genel bir güvenç ve avantaj sağlıyor. Fakat bugün onlar bile sarsılmaya başladı. Mesela piyasalar artık İsveç Krallığı'nın uzun vadeli bonolarının eskiden olduğu gibi istihla satın almıyorlar. Piyasalar İtalyan Hükümeti'nin

obligasyonlarını artık eskisi gibi satın almıyorlar. Bakın İtalyan Lire'ti iki sene içinde 1700 lirete düştü, 1100 liretten. Dolar mark'a karşı 1.70'den 1.35'lere geldi. Avrupa paraları, Alman Markı'na karşı rezil bir düzeyde. Lire'tin 1700'lerde sürünmesi, tamamen bir confidence ve dış piyasaların bugünkü İtalyan ekonomisine, devlet açıklarına ve politikacılarına karşı duyduğu güvensizliğin yansıması. Belçika, İsveç, Yunanistan ve İtalya gibi ülkeleri –ki bunlar çok bariz olarak ortaya çıkan ülkelerdir, kamu açıkları açısından– piyasalar artık eskisi gibi rahatlıkla finans etmiyorlar. Bizim sıkıntımız, biliyorsunuz, borcun vadesi açısından ortaya çıkıyor. GSMH'ya göre çok büyük bir borç yok. Hele iç borçlar çok düşük seviyelerde. 20 milyar dolar civarında iç borç var. GSMH'nin yedide biri kadar. Bu çok düşük bir miktar. Fakat çok kısa vadeli.

GÜNEY – Faizi yüksek ve çok kısa vadeli.

DÜNDAR – Bu genel nitelikteki tartışmalara Sayın Erdem ile devam edelim. Daha sonra ben sizi daha spesifik konulara davet etmeye çalışacağım. Buyurun Sayın Erdem. Lütfen yalnız bankaları değil, tüm finans sektörünü ele alınız.

ERDEM – Gümrük Birliği'nin finans sektörüne etkileri dediğiniz zaman, meseleyle özellikle Sayın Araz'ın değindiği noktadan başlarsak genelde şöyle düşünüyorum. Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği hadisesinde bana göre, 1958'deki Ankara siyasi yönetimi, ondan sonra gelenlerden 40 yıllık bir zaman faktörüne rağmen, fevkalade daha akılcı ve bilinçli bir şekilde ülkenin menfaatlerini düşünerek o gün cesaretle karar vermişler.

nüfusu yaşlı, teknolojisi amerika ve uzak doğu ülkeleri ile yarışacak güçte olmayan avrupa birliği'nin, yaş ortalaması 30'u geçmeyen 60 milyon nüfuslu türkiye için korkutucu boyutu yoktur; bugün kamu oyuna sorulsa, bağımsızlığına düşkün olan türk insanı gümrük birliği için girelim diyecektir

Fakat sonra gelen siyasetçiler, Ankara Hükümetleri ne yazık ki bunlara ayak uyduramamışlardır. Bugün geldiğimiz şu noktada, Türkiye açısından bitmiş bir Avrupa Birliği veya Gümrük Birliği hadiseslerini konuşmamız ve tartışmamız gerekirdi. Siyasetçiler daima kamu oyundan geride kalıyorlar. Ote yandan Türkiye'nin ekonomik potansiyelinden, kayıt dışı ekonomilerden dolayı da ülkenin bütçesi geride kalıyor. Bana göre bu ikincisi için «İyi ki böyle.» demek lazım. Çünkü kayıt dışı ekonomi yüksek olmasaydı, ülkenin özel sektöre bilinçli ve akıllı olmasaydı, 1994 krizini geçirmemiz mümkün değildi.

DÜNDAR – Sayın Araz diyor ki, «Bu 20 milyar doları bulan iç borçlar pek de önemli değil.» Siz ilave ediyorsunuz; bu resmi rakama göre, ona kayda girmeyenleri de dahil ederek kıyaslarsak, hiçbir şey değil. Yüzde 10'a düşüyor.

ERDEM – Şöyle söyleyelim. Esasında mesele gerçek anlamda tahlil edildiği zaman, ortaya şöyle bir durum

çıkıyor: Avrupa mı Uzak Doğu'ya, Orta Doğu'ya, 60-70 milyonluk Türkiye'ye muhtaç; yoksa zaten her şeyiyle, teknolojiyiyle, yatırımlarıyla ve insan nüfusu ile köhnemiş olan bir Avrupa Birliği'ne mi Türkiye daha muhtaç? Bunu tartışmak çok yerinde olur. Türkiye'de 60 milyonun yaş ortalamasına baktığımız zaman 30'u geçmiyorsunuz. Hele hele bir ülkede 18 ile 28 yaş arasında % 30 nispetinde genç nüfus varsa, ticari aktiviteyi, canlılığı bir hayal ediniz... Öbür tarafta ise nüfusunun % 70'i 60 yaşın üzerinde olan bir topluluk; üstelik teknolojisi bakımından da ne Uzak Doğu ile ne Amerika ile yarışacak gücü var. Böyle ise, Avrupa Birliği'nin o kadar korkutucu bir boyutu yok demektir. Hatta Avrupa Topluluğu'nu üçüncü değil, dördüncü sıraya da koymak mümkün; Türkiye Cumhuriyetler Topluluğu'nu göz önünde tutarsanız. Sayın Dündar'ın buyurduğu, dünya ticaretinde % 40'lar civarındaki pay tamam ama, reeksport şeklinde, Yani Orta Doğu'dan aldığı kaynaklar, Uzak Doğu'dan aldığı düşük ücretli emek, bunları getirip ticari paketin içerisine koyuyor. Bu nedenle..

DÜNDAR - Bakın bu böyle değil, şöyle. Ben rakamı açıklayayım. Mesela Kuzey Amerika'nın, NAFTA'nın önünde. Onların payı dünya ticaretinde % 16 civarında. Amerika çok büyük kıta devlet olduğu için, dış ticaret rakamları dünya ticareti içinde yer almadığından, belki nispi olarak düşük gözüküyor. Avrupa'nın dünya ticaretindeki payını, ithalatı ve ihracatı toplayarak buluyoruz, reel olarak % 40'ın üzerindedir.

ERDEM - Burada özellikle özel ve kamu sektörü hadisesine bakmak lazım. Amerika'da ağır sanayide, silah sanayiinde özel sektörün payı çok yüksek,

Avrupa'da öyle değil. Avrupa'da olay kamu sektörüne yönelik. Bu nedenle Gümrük Birliği'ne veya Avrupa Birliği'ne girmek ya da girmemek olayını o kadar büyütmemek lazım. Zaten biz Gümrük Birliği konusunda 15 seneden beri her şeyimizi serbest piyasa ekonomisine, Avrupa'ya açmışız. Bilhassa son 10 senedir Avrupa'nın sermayesi bizde tamamiyle serbest dolaşır. Yatırımları serbest dolaşır. İnsanları serbest dolaşır. Bankaları gelir bizde serbestçe şube açabilir. 1980'lerde, 1981'lerde bu yabancı bankaların Türkiye'de şube açmaları hadisesi görüşülürken, «Mütekabiliyet esası olsun.» dedik. Bugün belli sermayeyi koyduğu zaman her Avrupa Bankası'nın şubesi Türkiye'de kurulabilmektedir. Batı'nın her bankası Türkiye'de şube açabilmektedir. Ama Türkiye'den Batı'ya gitmeye kalktığınız zaman, kendi normlarına göre istedikleri sermayenin üç mislini 5 mislini koysanız bile kesinlikle buna müsaade etmezler.

DÜNDAR - Niye?

ERDEM - Niyesi şu: Gümrük Birliği'ne Yunanistan'ı alıp da bizi almakta direnen zihniyet, banka kurmada da aynıdır. Bugün koskoca Türkiye'nin büyük bankaları, kamu ve özel sektöre ait bankalar, Almanya'da, İngiltere'de, Fransa'da bir şube açabilmek için senelerce uğraşmaktadırlar.

DÜNDAR - Açılmış şubeler var ama Avrupa'da.

ERDEM - Efendim söyleyeyim. Ziraat Bankası Almanya'da 5 senede bir şube açabilmiştir. İş Bankası Almanya'da 6 senede bir şube.

DÜNDAR - Benim bildiğim Londra'da Akbank vardır.

ERDEM - Ama 4 sene uğraştık.

Onu gerçekleştiren benim. Şunu söylemek istiyorum. Biz zaten Gümrük Birliği'ne kapılarımızı açmış durumdayız. Şimdi sadece «Bazı belli malların üzerindeki gümrük duvarı kalksın mı kalkmasın mı?» diye konuşuluyor. Onun da kalkmasında fayda var. Şu bakımdan fayda var. En azından kalite bakımından, üretim bakımından, süreklilik bakımından, Türkiye'deki özel sektörün disipline edilmesi bakımından. Bugün Türkiye'deki özel sektör büyüğü ile, küçüğü ile kendisini Gümrük Birliği'ne hazırlamıştır. Büyük çaptaki özel sektör kendisini hazırlamıştır. Her ne kadar bazen müspet bazen menfi beyanat vermekte iseler dahi, buna hazırlanmış bulunmaktadırlar. Gümrük Birliği belki ziraatçılar için Türkiye'de sorun yaratabilir.

DÜNDAR – Ziraat zaten Gümrük Birliği'nin dışında.

ERDEM – Müsaade eder misiniz? Onu da ortaya koyduğunuz zaman, zaten bizde organize olmuş bir ziraat olmadığı için, çok rahat kapalı ekonomi sistemi içerisinde çalıştırmak gerekir.

DÜNDAR – Burada bir parantez açayım. Ziraat kesiminin Avrupa'da rekabet şansı hiç yok. Oradan verimlilik beşte bir oranında düşük bizde. Onun için ziraatın Gümrük Birliği dışında kalması bizim içinimize.

ERDEM – Hayır. Ben bütünüyle düşündüğümüz zaman diyorum. Gayet tabii şu anda ziraatın dışında kalması iyi ama.

DÜNDAR – O zaman biz Avrupa'dan ekmeğe ithal etmeye kalkarız.

ERDEM – Şimdi bakın; bugün Fransa'da, İngiltere'de Gümrük Birliği hadisesine dahil olan ülkelerde ziraatte muazzam subvansiyon var. Amerika da-

hil dünyada hiçbir ülke ziraatçısını yalnız bırakmıyor. Avrupa'da şu anda Gümrük Birliği teessüs etmiş ülkeler arasında dahi, tarımda açık olmamakla beraber gizli fevkalade subvansiyon var.

DÜNDAR – Açık olarak yapılmıyor.

ERDEM – Açığı da var gizlisi de.

DÜNDAR – Bakın Sayın Erdem. Avrupa Birliği'nin ECU cinsinden bütçesinin en büyük payı aşağı yukarı % 65'i tarım subvansiyonlarına gider. Bu açıktır. Tarım kesimini başboş bırakmamıştır. Tarım nüfusunun % 7'lerde olmasına rağmen, tarım kesimini ayakta tutmak, onların Birlik politikası olarak vardır. O açıktır. Mesela et stokları, tereyağı dağları, şarap tahsisleri bunlar teyit eden örneklerdir.

ERDEM – Evet. Şimdi meseleyi bu zaviyeden aldığımız zaman; serbest ekonomi, liberal ekonomi, insanın hür olması, dolaşım serbestisi ve sair olaylar; ilk Ankara Anlaşması'ndaki prensipler, bugüne kadar ne yazık ki bilinçli veya bilinçsiz olarak akamete uğratılmıştır. Türk insanının her olayda, kamu oyu yoklamalarında, referandumlarda, seçimlerde fevkalade isabetli karar vermesine rağmen, ne yazık ki 40 yıl içinde bu olay Türkiye'nin kamu gündeminde bir oylama şeklinde yer almamıştır. Türkiye bugün bunun acısını çekiyor. Çeşitli ülkeler, nüfusu 3 milyon 5 milyon olan ülkeler, gidiyor; «Avrupa Birliği'ne girelim mi, girmeyelim mi?», «Gümrük Birliği'ne girelim mi, girmeyelim mi?» diye kamu oyuna soruyor. Kamu oyu orada yol gösterici bir fonksiyon ifa ediyor. Türkiye'de bugün kamu oyuna sorulsa, ben inanıyorum ki, kamu oyu bunun en güzel örneğini

verecektir. «Gümrük Birliği'ne girelim.» diyecektir. Çünkü Türk insanı hürriyetine çok düşkündür. Avrupa'da serbest dolaşım var. Avrupa'da dünya var. Bu karar verilmiş şu anda. Bizce göre yani. Finans sektöründe verilmiş. Finans sektörüne etkilerine gelince...

DÜNDAR – Benim anladığıma göre diyorsunuz ki, zaten Türkiye'de sermayenin serbest dolaşımı tahakkuk etmiş, insanlar istediği kadar getirip sermaye kaydırabiliyor, bankalar şube açabiliyor, yabancı bankalar buradaki bankalara da katılabiliyor. Joint venture yapabiliyor. Dolayısıyla, bir yenilik getirmez mi diyorsunuz?

türk bankacılığı, alt yapısı, yetişmiş elemanı, fikri olgunluğu, kullandığı enstrümanlar bakımından avrupa birliği'ne dahil birçok ülkeden ileri seviyededir; gümrük birliği genelde türk finans sektörüne güzellikler getirecektir; gerçekte türk insanı ne çekmişse siyasetçilerden ve idarecilerden çekmiştir

ERDEM – Onlar açısından, daha doğrusu bizim Türkiye'nin bankacılık sektörünü veya bankasını, finans sektörünü o taraf zaviyesinden etkinleştirecek bir olay yok. Biz hazırız zaten. Bu bir. İkincisi, bankacılığın alt yapısı bakımından Gümrük Birliği'ne dahil birçok ülkelerden şu anda dahi ileri seviyedeyiz. Türk bankacılığı olarak; alt yapısı,

yetişmiş elemanı, fikri olgunluğu ve kullandığı birçok enstrümanlar bakımından zaten Gümrük Birliği'ne dahil birçok ülkelerden ileri seviyedeyiz.

DÜNDAR – Bir nokta kafama takılıyor. Bunun nedeni Türkiye'deki finans sektörünün Anglosakson sistemi ile yetişmiş olması mıdır?

M. SAMİ ERDEM

ERDEM – Hayır. Anglosakson'un ötesinde, müsaade eder misiniz, çok güzel bir soru sordunuz. Bunun nedeni, Anglosakson'un ötesinde, Türk insanının çok zeki olmasıdır. Bu, Türk insanının becerikli olmasından, Türk insanının adaptasyon gücünün yüksek olmasından kaynaklanıyor. Bunu ben bir Türk olduğum için söylemiyorum. Bu bir gerçektir. Gelen Batılılar da bunu söylüyorlar. Bugün bizim Sermaye Piyasası Kanunu alacalacık çıkarılan bir kanun olmasına rağmen, bizim insanımız eksikliği ile, fazlasıyla, yanlışlıkla doğruları bula-

rak tatbik edebiliyor. Bankalar Kanunu, bilhassa son 10 sene içinde yapılan mevzuat değişikliği bakımından fevkalade güzel noktalara getirilmiş. Bir de sermayeyi tabanda kayıtlama hadisesi. Hakikaten % 8 diye tutturuyor. Neden % 8? Karşılık Kararnamesi kadar yanlış bir şey değil. Ama ne yazık ki bizim yöneticiler böyle buyurmuşlar. Zaten Türk insanı ne çekmişse siyasetten çekmiştir, siyasetçilerden çekmiştir, yöneticilerden çekmiştir. Şimdi düşünüyorum da Karşılık Kararnamesi'nde şöyle bir madde var: Bir ay içinde senetler ödenmediği takdirde kanuni takibe geçilir. Türkiye'de hâlâ bir ay içinde ihbarnamayı gönderemediğimiz yerler var. Borçluya ihbarname gönderemiyorsunuz ki, Karşılık Kararnamesi'ne tabi olacaksınız.

DÜNDAR – Siyasetçileri ithal etmiyoruz. Onlar da bizden.

ERDEM – Yalnız şöyle bir şey var. Siyasetçiler alınmasınlar. Birçokları arkadaşlarımız. Ama biliyorsunuz «Kötü para iyi parayı kovar» diye Gresham Kanunu var. Ne yazık ki bu kanun siyasette de geçerli. Her yerde geçerli olduğu gibi siyasette de geçerli. Siyasette kötü insanlar iyi insanları kovuyor. Her ne ise, şimdi gelelim finans sektörüne. Tabii Avrupa Birliği, Gümrük Birliği hadisesi bizim finans sektörüne çok güzel şeyler getirecektir. Bir serbesti olacaktır. Bu serbesti olunca ithalat ve ihracat kalemleri artacak, rahatlayacaktır. Eksisiyle artısıyla finans sektörüne güzellikler getirecektir. Enstrümanlar gelişecektir. Bugün mesela bir yabancı Borsa'dan devlet tahvilini alırken zannediyorum bir bankayı kullanıyor, aracı kullanıyor. Belki o gün gelecek Borsa'dan devlet tahvilini direkt olarak alabi-

lecek. Biliyorsunuz, 1994 krizini yaratan olayların başında; sıcak para, ateş para, serseri para hadisesi yanında; iş adamlarımızın ayaklarını yorganlarına göre uzatmamalarının ve bankalarımızın açık pozisyon tutmalarının da rolü var. Bugün olay nereye geldi? Bankalar fevkalade dikkatle gidiyor, açık pozisyon olayından mümkün mertebe kaçmaya çalışıyorlar.

DÜNDAR – Yine de para kazanıyorlar.

ERDEM – Kazanıyorlar da, buna rağmen ayrıntı üfleterek içiyorlar. Aktif pasif dengelerini, rasyolarını daha çok gözetiyorlar. Bir de Hazine'nin çok sıkı kontrol altına alması nedeniyle daha dikkatli gidiyorlar. Ama ne oldu bugün sıcak para hadisesi? Doğrudan doğruya Hazine bonoları ile Borsa'ya gitti. Düşünebiliyor musunuz? Meğer ne tükenmez para varmış. Her ihalede 100 trilyon lira, 80 trilyon lira, 110 trilyon lira talep. Ben zannediyorum ki, bilmem arkadaşlarım da katılırlar mı, bankalar için Hazine bonoları çok tatlı bir iş; kurların sabit olması nedeniyle, hem alırken kazanıyor, hem satarken kazanıyorlar. Altı ay sonra satacak, kurda sadece % 16 - 17 artış var. Düşünebiliyor musunuz, 3 ay sonunda Türkiye'de döviz kurlunda, dolar, mark ve diğerlerinde artış oranı % 9,5.

DÜNDAR – Amacım, sözünüzü kesmek değil, ama bu aşamada bir noktaya değinmek istiyorum. Gümrük Birliği konusunda verdiğim konferans sırasında dinleyicilerden bana hep aynı sorular geldi. Örneğin, bir genç sordu: «Gümrük Birliği'ne girdiğimizde BMW otomobilini daha ucuza ababilecek miyiz?» Ben de cevap verdim: «Alamayacaksınız.» Bunun üzerine şaşkırdılar.

Şimdi tabii koruma kalkacak, döviz kur- ları yerli yerinde durursa, ucuz alması lazım. Burada mühim bir mesele var. Esasen ben deminden beri sizden onu bekliyordum. Eğer kur politikaları ka- mu baskısı altında götürülürse, gümrük himayelerinin kalkması halinde ortaya yeni krizler mutlaka çıkacaktır. Yani baskılı kur sistemi ve Türk parasının de- ğerlendirilmesi politikalarının sürdürül- mesi. Bugün şu veya bu şekilde görüyo- ruz. Bu takdirde ithalat artacak, ihra- cat gerileyecektir. Bunun devam etmesi mümkün mü? Düşünün ki, korumaları kaldırmışsınız, doları ve markı sabit fi- yatla Türk Lirasıyla tutuyorsunuz ve Türkiye'de enflasyon % 100'ün üzerin- de. O zaman dışarıda üretilen hangi mal olursa olsun, Türk mallarına göre daha cazip hale gelmeyecek mi? Yani bu konuda da görüşlerinizi almak istiyο- rum. Bu, bütün konuşmacı arkadaşlara müşteri sorumdur.

ERDEM – Şöyle arzedeiyim. Güm- rük Birliği hadisesi bize bir defa para birimleri arasındaki denklikleri ve Türk parasının da o denklikler arasında olması zorunluluğunu getiriyor. Bu bir. İkincisi, enflasyon hadisesinde görüle- cektir. Avrupa Birliği ülkelerinin seviye- sinde olmasa dâhi, enflasyonu en azın- dan belli ölçülerde devamlı surette aşı- ğı çekme zorunluluğunu kesinlikle geti- recek. Üçüncüsü de, bizim kur politika- mız, Gümrük Birliği ülkelerinin belli merkezlerde oluşturdukları çember için- de kalma doğrultusunda olacaktır. Aksi takdirde zaten orada devamlı kalmanız ve ekonominizi kurmanız imkânı orta- dan kalkacak.

DÜNDAR – Şimdi teorik olarak belirtmek istediğim mesele şu: Koruma- ların kalkması halinde, gümrük duvarla-

rının kalkması halinde, ithalatımızın ya- rısından çoğunu da bu ülkelerden yaptı- ğımıza göre; kaldı ki, demin söylemeyi unuttum, bir de ortak gümrük tarifeleri var; yani Avrupa Birliği'nin üçüncü ül- kelere uyguladıkları düşük gümrükleri biz de uygulamak zorundayız.

A. AYDIN DÜNDAR

Bir genelleme yaparsak, neredey- se ithalatımızda gümrük vergisi almaya- cağız noktasına doğru giderez. Gerçek- te bu konu çok tehlikeli. Bu nedenle, bi- ze Gümrük Birliği dışındaki gelişmekte olan ülkelerden yapılacak mal ihraca- tından doğacak sorunları da belirtmek zorunda kalıyoruz. Gümrük Birliği'ne girildiğinde, bu ortak gümrük tarifeleri- nin uygulanması nedeniyle, yerli sanayi- nin korunması dışında devletin büyük gelir kaybı var. Toplu Konut Fonları'nın kalkmasını da göz önünde tutun. Şimdi burada ne olacak? Diyelim ki, te- orik olarak ithal mallarına olan talep artacak. İthal mallarına olan talebin

artması, otomatikman dövize talebi artıracak. Bunun bu şekilde görülmesi lazım değil mi? O zaman kur dengelerinin kurulması lazım. Bu konuda nedir görüşleriniz? Bunu anlamaya çalışıyorum. Dış ticaret açığı var. Görünmeyen kalemlerden beklentilerimiz, başta turizm ve işçi gelirlerinden. Bunlar dış ticaret açığını kapatacak vüsatte oluyor mu? Bu sene cari işlemlerde, ödemelerde biraz ferahlama var, ama bu her zaman olmuyor. Yani yeni dengeler nereye doğru gider?

türkiye avrupa birliği'ne
girebilirse, belli mali
imkânlardan istifade
edebilirse, kendi içinde
bir dengeye kavuşacaktır;
özel sektör ve sosyal yapı
yeni duruma kısa sürede
uyum sağlayacaktır;
hatta siyasetçiler ve
idareciler de adapte
olacaklardır; gerçekte bu,
türkiye'nin kurtulmasıdır

ERDEM - Gümrük Birliği'ne girme olayımız, şayet Eylül ayında kabul edilip tamamlanabilirse -ki hâlâ orada şüphe var-, artı arkasından Avrupa Birliği olayı gündeme gelebilirse; psikolojik olarak bugüne kadar devamlı surette itilmiş, Batılılar tarafından itilmiş ve birçok kapısı kapatılmış olan Türkiye; bazı kapıların açıldığı, itilmişlikten biraz kurtulduğu daha rahat bir psikolojik ortamda ekonomik sıkıntılarından silkinebilir. Hatta son 10-12 yılda aşağı yu-

karı 40 milyar dolarlık yardım alan 8 milyon nüfuslu Yunanistan'ın yanında, 60-70 milyon nüfuslu Türkiye'nin, belli mali imkânlardan istifade etmesi noktasına geldiği zaman, o ithalat-ihracat dengesinin kurulacağına, kendi içinde bir dengeye kavuşacağına inanıyorum. Bu oluşumun da Türkiye ekonomisi ve hakikaten çok canlı pazar olan Türkiye'nin geleceği bakımından fevkalade müspet etkilerde bulunacağına inanıyorum. Demin Sayın Araz'ın işaret ettiği bir nokta var. «İtalyan Lireti 1700'lerde sürünüyor.» şeklinde söylediler. Gerçekten öyle. Ancak, İtalyan Lireti'nin karşısında Türk Lirası, ne yazık ki çok daha gerilerde sürünüyor. Hiç unutmuyorum. 1974 yıllarında 1 TL 40 İtalyan Lireti idi. 1 TL 4 İspanyol Pesetası idi. Bugün 1 İtalyan Lireti 13 TL'dir. Biz aşağı yukarı 20 sene içerisinde Türk Lirası'nı İtalyan Lireti'ne karşı 400 misli düşürmüşüz. Bunu yapan Türk insanı değil. Türk özel sektörü değil. Türk insanının zekası değil. Türkiye'nin ekonomik potansiyeli değil. Bu siyasi ve idari kararlardaki yanlışlıkların sonucudur. Halkalar bir araya geliyor, Türkiye'nin büyümesi tamamlanmıyor veya eksik kalıyor.

DÜNDAR - Türkiye'nin yatırım-tasarruf dengesi meselesi. Tasarruf açığı her zaman var.

ERDEM - Yatırım-tasarruf dengesi de ne kadar gerçek? Kayıt dışı ekonomi var. Mesela 1974'ler, 1975'lerde o DÇM hadisesini Türkiye'nin nasıl kapattığını hepimiz hatırlarız. Çok enteresandır, DÇM olayı tasfiye edilirken, Türkiye'ye tek kuruluşluk ithal malı girmedi, yatırım malı girmedi veya yedek parça girmedi. Öyle olduğu halde, Tür-

kiye sanayii % 60-65 kapasitede çalışıyordu. Biz o borçları ödedik. Hem de iki defa, üç defa dışarıya ödedik. Peki nasıl ödedik? Dışarıdaki paralardan.

DÜNDAR - Kendi paralarımızla kendi borçlarımızı ödedik.

ERDEM - Türkiye Avrupa Birliği'nde olduğu zaman, özel sektör kendisini adapte edecektir. Sanayici kendisini adapte edecektir. Bankacılar kendilerini adapte edecektir. Sosyal yapısı kendisini adapte edecektir. Hatta siyasiler de kendilerini adapte edeceklerdir. İşin en güzel tarafı o. Siyasiler, bürokratlar veya yöneticiler de kendilerini bu mevzuat içinde adapte edebilirlerse, Türkiye kurtulacaktır.

DÜNDAR - Dilerseniz hemen ikinci tura başlayalım. Bu söylediklerimizi tekrarlamadan daha somut noktalara gelelim. Sizce sıcak para akışında bir artış beklentisi var mı? Açık pozisyonlarda artış olacak mı? İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda hergün yeni bir rekor kırılıyor. Bunun içinde yabancı sermayenin de olduğu söyleniyor. Bunlarda ne gibi gelişmeler bekliyoruz? Son olarak da, bu reel sektörden gelen sorunlar nedeniyle finans sektöründe bazı zorluklar yaşanır mı? Buyurun Sayın Güney.

GÜNEY - İzin verirseniz önce iki dakika için birinci konuya gireyim. Benim piramidim şöyle. En yüksek tepeye güveni koyuyorum. Gümrük Birliği, Türkiye'de Türk ekonomisine, Türk ülkesine, Türk malî sistemine olan güveni pekiştirecektir. İçeride biz güveni pekiştirecek önlemleri almaya devam etmeliyiz. Güveni sarsmamalıyız. Bunun içerisinde de mevduat sigortası kurumunu koyalım. Bugün Türkiye'de mevduat

sigortası, mevduat fonu tarafından karşılanır. Devlet ile ilgisi sadece fondan ödemeler yapılması gerektiğinde yeterli parası yoksa Merkez Bankası'nın para vermesinden ibarettir. Yönetimini de denetimini de Merkez Bankası yapar. Merkez Bankası içinde de kimin yapıp yapmadığı boşluktur.

DÜNDAR - Mevduat sahipleri kendi kendilerini mi sigorta ediyorlar?

GÜNEY - Bankalar finanse ediyor. Mevduat üzerinden hesaplanır, bankalar mevduat sahibine para öderler. Ancak, o para ödemez. Ama kredi müşterisi, bankadan hizmet alanlar, servis alanlar bir bedel öderler.

DÜNDAR - Yani yük onların sırtında kalır.

GÜNEY - Onların sırtında kalıyor. Yani devletle irtibatı budur. İkinci nokta şudur. Biz alt yapıyı oluşturduk, oluşturmaya çalışıyoruz. Malî sistemi biraz geniş aldığımız zaman; 1980'den bu yana yeni ürünler var, leasing gibi, factoring gibi; değişik modeller var, İslâm Bankacılığı gibi; ayrıca yatırım fonları var; son zamanlarda da finansman şirketleri devreye giriyor. Böylece mali yelpazedeki bütün enstrümanlar, kurumlar Türkiye'ye geldi. Ama ne kadar iyi çalışıyor? O tartışılır. Üçüncüsü, bir başka nokta kurumsal olarak, tüketicinin korunmasıdır. Mal kalitesi, fiyat kalitesi ve bir güvence standardı sağlamak bakımından tüketicinin korunması için bir yasa da çıkardık. Ona değinceğim. Gayet iyi. Amaçlarına kimsenin itirazı olamaz. Zaten söz konusu da değil. Benim ihtiyacıma cevap verecek. Ancak iki zaafı var. Bir tanesi, finansmana katılan kurumlar, pratikte bankalar ve finansman şirketleri olacak. Ban-

kacı gözü ile baktığımda, satılan malın ya da satın alınan malın kusurlu olmasından da finansmanı sağlayan kurum sorumlu tutuluyor. Bunu anlamak pek mümkün değil.

DÜNDAR – Ben de anlamakta zorluk çekiyorum. Orada bir yanlışlık olmasın.

GÜNEY – Şimdi diyelim ki siz bir kahverengi mal aldınız. İşte A bankasından da finansman sağladınız. Taksitle aldınız. O mal bozuk çıktı. Dönüp finansmancıya diyeceksiniz ki, «Ver benim paramı.» Bu, ciddi bir zaafur. Eğer yanlış anlamıyorsam.

DÜNDAR – Orada bir yorum hatası olabilir mi?

GÜNEY – Hayır, yasa net. Belki kampanyalar için düşünülebilir. Orada da yine «Ben bunun parasını veriyorum.» dersin. Bu uygulama bankaların tüketici kredisi vermesini değil, vermesini öngören bir yapıyı getiriyor. Tüketicuyu koruyacağız diyorsunuz ama, öyle bir konuma getiriyorsunuz ki, tüketici bankalardan fonlama yapamayacak. Fonlama yapamayınca, okulları kapatarak milli eğitim meselesini çözmüş oluyorsunuz. Tüketicuyu Koruma Yasası'nın bence düzeltilmesi gereken ikinci temel eksikliği, faizler konusunda. Geçen sene yaşadığımız olaylara tam bir reaksiyon maddesi olarak, faizler vade sonuna göre değişmiyor. Fiks faiz konulmuştur. Öbür taraftan vadeyi de; 3 ay, tamam; 6 ay ve 9 ay, peki anlarım; 2 sene, 5 sene dediniz mi, biraz durun. Türkiye gibi bir ekonomide; ne enflasyonu, ne döviz kurunu, ne ücretleri, ne asgari ücreti kontrol edebilemediğiniz bir ekonomide; siz uzun vadeli olarak faizi nominal olarak zikredceksiniz. Bunun an-

lamı, o tür muamele yapma demektir. Kanımca Ekim ayından itibaren –sanıyorum 1 Ekim'de bu madde yürürlüğe giriyor–, bankalar bu tür muamele yapmamayı tercih ederler. Peki ne olması gerekiyor? Birincisi, fiks faiz verirsiniz, ben risk alırım. Tam açık olur, ucu açık olur. Ben giderim, noter kanalıyla ve sair şekilde bir yere endekslenebilirim. Bu enstrümanları vermek lazım. Ifrat tefrit olmasın. Bunu noktaldıktan sonra, sorunuza geliyorum. Sıcak para konusu.

türkiye, orta ve uzun vadeli gelmediği için, kısa vadeli net sermaye girişini, bugün doğru olarak yaptığı gibi, özendirilen bir politika gütmek zorundadır; gümrük birliği'ne girince, başlangıçta ithalat artacaktır, bunu ancak kısa süreli borçlanarak fonlayabilecektir

Sıcak para dediğiniz zaman, tövbe billâh kimse istemez. Tu kakadır; çok tehlikelidir çünkü. Ancak, «Türkiye'ye kısa vadeli net sermaye girişi olsun mu?» dersiniz, buna herkes evet der. Şimdi ben izin verirsiniz sıcak para lalını lugalardan siliyorum. Yasaktır, hani televizyon programı var, «evet» ve «hayır» sözcükleri için «O iki kelimeyi kullanmayacaksınız.» diyor. Aynen onun gibi. Ya da serseri para. Onu da kullanmayacaksınız. Net sermaye girişinden

söz edeceksiniz. Türkiye'nin bugün doğru olarak yaptığı, Türkiye'ye kısa vadeli - orta vadeli gelemediği için, uzun vadeli gelemediği için - net sermaye girişini özendirilmekten ibarettir. Çok doğru bir politikadır. Artar mı? Verdiğiniz fiyata bağlı. Bugün siz; «Dışarıdan para geliyor. Döviz olarak geliyor, TL'ye dönüşüyor, TL olarak nemalandırılıyor, vade sonunda tekrar döviz çevriliyor ve dışarıya gidiyor.» Ya da «Türkiye'de kalıyor.» diyebilirsiniz. Burada verdiğiniz fiye önemli.

DÜNDAR - Yalnız o mu?

GÜNEY - Başka bir bedel de ödyeceksiniz.

DÜNDAR - Yani libor artı iks. Burada iks eks mi olur, artı mı olur?

GÜNEY - Kesinlikle artı olur. Bugün zaten biz Türkiye'nin vermesi gerekenin çok üstünde ödüyoruz. Türkiye bir şey ödeyecek bir yerde, onu söylemeye çalışıyorum. Kısa vadenin riski ne olabilir? Bununla ilgili olarak bence önemli bir konuya değineceğim. Siz her şeyi serbest bıraktığınız zaman, komşunun tavuğu başkasına kaz görünür. Bir tadına bakalım, dersiniz. Yabancı sigara içmek keyiflidir. Türk insanı 1980'den sonra bunun tadına vardı. Büyük ölçüde tatmin oldu. Ama yine geldiği zaman, ikisini yan yana getireceksiniz. «Bu yabancı marka, ne olursa olsun iyidir her halde.» diyeceksiniz. Ya da bunun bir tatmin boyutu vardır.

DÜNDAR - İthal mallarının psikolojik üstünlüğü vardır.

GÜNEY - Üstünlüğü vardır. İthalat artacaktır başlangıçta. Siz onu bir türlü fonlarsınız. İki türlü fonlarsınız. İhracatınızı, döviz getirici işlemlerinizi ço-

ğaltarak fonlarsınız. Kısa vadeli açığı ya ithalatı törpüleyerek karşıyacaksınız, ya da fonlayarak. Bunu fonlarken de kısa vadeli borçlanarak fonlayacaksınız. Bunun başka bir izahının olacağını da sanmıyorum. Değirmek istediğim nokta şu.

DÜNDAR - Kurları kendi haline bırakıyorsunuz. Kurlarla dengelemeyi.

GÜNEY - Eğer siz şuna inanıyorsanız, deyim olarak üniversitelerde okutuluyor. Para politikası dersi gördük, maliye politikası dersi gördük. Politika lafında irade söz konusudur, external (zahiren, görünüşte) olarak müdahale söz konusudur. «Ben şu hedefe gitmek için şu aletleri kullanacağım, şöyle manüple edeceğim.» diyorsunuz. Bu bir para politikası ise, kurlar da para politikasının bir aleti ise; bu politik aletleri kullanmayacağım ya da kullanacağım demek, siyasi bir tercihtir.

DÜNDAR - Kullanmamak değil de bunu piyasaya terk etmek. Bu da bir politikadır.

GÜNEY - Bakın, vergi politikası vardır, iç borçlanma politikası vardır, dış borçlanma politikası vardır; kur politikası, para politikası, işühdam politikası vardır. Politikaların hepsi ekonomik gibi görünen, ama politik kararları da içinde taşıyan boyutlardadır. «Benim politikam odur.» dediğiniz zaman, bir değerler yargısı yapıyorsunuz ve «Ben bunu uygulayacağım.» diyorsunuz. Bu iyi midir, kötü müdür? Tartışılmaz. Ama o yapı içinde kur politikası öyle mi olsun, şöyle mi olsun denildiğinde, ben sonucuna bakarım. Şimdi vurgulamak istediğim şey şuydu. Ben bankacıyım, biz hep vadeli mevduat üzerine yığılırız. Sanıyorum Sayın Erdem de va-

deli mevduatı sever. Fakat fon akışı içinde vadeli mevduat öncelikli değildir. Önemli olan kısa vadeli fon akışıdır. Yani vadesiz boyutlardır. Şimdi bir banka ölçüğünü ben Türk ekonomisine taşıyorum; oturur mu, oturmaz mı tartışılır. Onun zaafı kendi içinde.

Türk ekonomisine baktığımızda, Türkiye'de ödemeler dengesinde geçen sene yaşadığımız sıkıntılarının nedenlerinden bir tanesinin altında bunu kulak ardı etmek, göz önünde bulundurmamak yatar. Biz «Devalüasyon yapıyoruz, ihracatımız artacak, ithalatımız azalacak, ödemeler dengesinde rahatlayacağız.» diyoruz. Dış ticaret dengesinde rahatlayacaksınız, ticarete rahatlayacaksınız. Ödemeler dengesinde rahatlamayacaksınız. Neden? Senin ihracatın 15-20 milyar dolar. İthalatın 25 milyar dolar. İkisini toplayın, 45 milyar dolar. Bunun dört mislinden daha fazla, belki beş misli düzeyinde sermaye hareketleri kalemi var. İki taraflı gidip geliyor. Ödemeler dengesinde siz bir tereddüt yarattıysanız, Türkiye'ye gelmekte olan kısa vadeli hareketler bir hafta bekler. 3,5-4 milyar dolar giriş verir. Çıkış öne alınırsa, bir de ordan koyun. 15 günde 8-9 milyar dolarlık fonla karşı karşıya kalırsınız. İşte ödemeler dengesi sonucu kriz başladı. Geçen sene, «Efendim bir şey olmaz, ihracatımız artacak.» denildi. Artacak ama, bu kısa vadeli net sermaye girişi, giriş ya da çıkışı konusunu daima göz önünde bulundurmak gerekiyor. Kur politikasını buna göre inşa edeceksiniz, devlet iç borçlanma politikasını buna göre inşa edeceksiniz, diğer politikaları da buna göre yönlendireceksiniz. Politikacı gibi konuşuyorum belki, ama niyetim o değil.

Eğer siz bir bankada müdürseniz, dışarıdakilere göre bankacılıktaki her şeyi bilirsiniz. Bilmek zorundasınız. Sonunda bildiğinize kendiniz de inanırsınız. Müdür olduysanız, zaten «Müdür Bey» falan derler. Bir de Genel Müdür oldu iseniz, artık siz tamamiyle iflah olmazsınız. Her şeyi ayrıntısıyla bilen kişisiniz. Genel çerçeveyi böyle oturtmaya çalışıyorum. Borsa yükselir. Borsa'nın eğer geçen sene bu zamandaki rakamları gerçekçi ise, onu ikibuçukla çarpmaklığımız gerekiyor. Galiba 16 veya 17 idi. 35 veya 45 şimdi. Daha geçen seneki düzeye gelmemiş. Geçen seneki düzeyinin aşağısında ise, daha da yukarı çıkması gerekir. Ama bu zamanla olur. Gider gider, realize edilir. Türkiye'de güven takviye edildiği sürece sistem rahat çalışır.

DÜNDAR - Yani şöyle, dolar 16.000 lira iken Borsa İndeksi 24.000 puanda idi. Dolar ile puan arasında bir ilişki kurarsak, 1.5 gibi bir rakam buluruz. Şimdi dolar 42.000 lira, Borsa İndeksi 48.000 civarında. Demek ki eski dengelere yeni yeni kavuşuyor.

ERDEM - Ocak ayında 1.90 civarında idi. Dolayısıyla 1.90'a çıkarsak, Borsa İndeksi daha da yükselcek demektir.

GÜNEY - Bir konuya daha değineyim, aslında biraz makro yönde. Bizim bir temel zihniyet değişikliğine ihtiyacımız var. Onun altını çizmek isterim. O da şu: Efendim, bize okulda hocalarımız söyledi. Genç sanayinin korunmaya ihtiyacı var. Fakat bu genç sanayi bir türlü olgun hale gelmiyor. Ne zaman olgunlaşacak? Ben sanayimi gümrüklerle koruduğumu söylüyorum,

ama her türlü mal geliyor benim ülkeye. Ve de bunlar için çok yüksek bedel ödüyorum. Benim malım dışarıya gitmiyor. Gümrükleri, korumayı kaldırdığım zaman benim malım dışarıya gidecek. Dışarıdan geliyor zaten, ona mani olmayorum.

DÜNDAR – Sayın Güncy, teşekkür ederim. Zaten baştan da ifade etmiştim. 1973 yılındaki o Katma Protokol ile beraber Türk mallarının Avrupa Topluluğu ülkelerine ihracatında vergiler zaten kalkmıştı. Kota sistemiyle limitler konmuştur. Ama anladığım kadarıyla, sizin genel ifadelerinizden; dış ticaretteki gelişmeler müspet olacak, bu Türkiye'deki finans sektörünü de etkileyecek. Şöyle etkileyecek. Ticaretin finansmanı için yeni fonlara ihtiyaç vardır. Bedeli ödendiği zaman da o fonlar gelir. Bunun için sadece güveni sağlamak gerekir. Şimdi de Sayın Araz'ın görüşlerini alalım.

gümrük birliği'ne girince türkiye gümrük vergilerini ve toplu konut fonlarını yitireceği için gelir kaybını özel tüketim vergisi gibi kaynaklar ile karşılayacaktır; bu nedenle çoğu ithal mallarının fiyatlarında ucuzlama olmayacaktır

ARAZ – Gümrük Birliği'ne girildiği zaman bunun kur politikalarına olan etkilerine girmeden birkaç noktaya değinmek istiyorum. Bir tanesi şu: Müta-

kabiliyet ve eşitlik esası diye iki tane kural vardır. Biz burda banka açıyoruz, onlar orada açıyor. Banka açmak için müsaade gerekiyor. Uluslararası platformda müttekabiliyet esası, bir de onun ötesinde eşitlik esası cari. Müttekabiliyet iki kişi arasındadır. Ben sana bunu yapıyorum, sen de bana onu yap. Eşitlik ise aslında tek taraflıdır. «Benim kendi ülkemde bankacılık kurallarım budur, buna uymak isteyen herkese eşit davranırım; bayrağı ne olursa olsun. Öbür ülkede yapılanları dikkate almam. Benim ülkemde kurallar budur. Ama herkese eşit olarak bu kuralları uygulayım.» Tabii ki Türk bankalarının Batı piyasalarında banka açmak konusunda karşılaştıkları tecrübeler aslında bu ikisine de uymuyor. Daha ziyade muhakemeye dayanan, güven unsuruna dayanan, daha ihtiyari davranışlarla karşılaşılabiliyoruz. Çünkü olay güven meselesi olduğundan dolayı.

İkincisi, arada bir soru sordunuz: «Türkiye'de finans sektörü neden reel sektörün ötesinde bir gelişme gösterdi; neden son 10 senede hakikaten Batı ölçülerini yakaladı?» Cevabı çok basit. Bunun nedenlerinden bir tanesi, hakikaten yaratılmış olan rekabet ortamıdır. Kan akan bir rekabet var. İkincisi, gayet liberal bir ortam oluşmuştur. Giderek daha da liberalleşen bir ortam. Global piyasalarla rahatlıkla çalıştığı için duvarların yıkıldığı bir ortam. Sadece kendisi için de liberal değil, bütün global piyasalarla arasında duvar olmadan çalışan bir kesim. Teknolojik yatırımlar tabii ki önemli, fakat bir dereceye kadar. Asıl önemli olan insan ve insan ka-

litesi. Sektördeki insan kalitesi öbür sektörlerin çok çok ilerisinde. Her üniversitenin, her okulun en iyi insanların ilk defa düşünüldüğü sektör haline gelmiştir finans sektörü. Dolayısıyla genelde insan kalitesi, zaman içinde hakikaten sektörün de kalitesini dalga dalga ileriye taşımıştır. Olayın nedenleri bunlar aslında.

Sizin sorunuza dönmek gerekirse; tabii ki Gümrük Birliği'ne girdiğimizde, Türkiye gibi librebal bir ortamda ve de milli birtakım ithalat kurallarının yavaşladığı, yumuşatıldığı bir ortamda; ödemeler dengesinde, dış ticaret açığında bir kötüleşme beklemek doğaldır. Bu kötüleşmeyi önleyecek, finanse edecek aletlere bakmak lazım. Biliyorsunuz, çeşitli Avrupa ülkelerinde aynı konumlarda özel tüketim vergileri gibi birtakım alternatif araçlar geliştirildi, uygulandı. Anladığım kadarı ile bunlar Türkiye'de de uygulanacak. Türkiye gümrük vergisini yitirirken, Toplu Konut Fonu'nu yitirirken, «Özel Tüketim Vergisi» veya başka birtakım adlar altında değişik kaynakları ortaya koyacak. O nedenle sizin de dediğiniz gibi BMW'nin fiyatı beklediği gibi çok ucuzlamayacak.

DÜNDAR – Üretim de aynı kapıya gelecek. Genelde tüketimin maliyeti artacak.

ARAZ – Genelde araba alan herkes bunu ödeyecek. Belki işte dediğiniz gibi domestic (evle ilgili) malların fiyatları da aynı zamanda artacak.

DÜNDAR – Uygulama aynı olacak.

ARAZ – İkincisi, Sayın Güney'e katılıyorum, Türkiye'nin Gümrük Birli-

ği'ne adımını atmasıyla hakikaten pozitif bir imaj ortamı oluştu. Ben bunu Başbakan ile beraber katıldığım son Japonya seyahatinde gözlemladım. Tam o sırada ön anlaşma imzalanmıştı. Bu olay ve onun hemen arkasından gelen bir Japonya seyahatinde, olumlu havaların estiğini hemen görüyorsunuz. Çünkü yıllardır bilhassa Japonların, Türkiye platformunu kullanmak için fırsat kollayan Japonların, beklediği bir adımdı bu. O adımın atılmış olması, hakikaten olumlu bir hava yarattı.

Başka bir iki tane daha alternatif var. Örneğin, biraz önce sizin dokunduğunuz mali yardımlar. Bunların boyutları nedir? Hepsini göreceğiz. Fakat verdiğiniz rakamlardan son derece önemsiz boyutlarda olduğunu anlıyoruz. Türkiye 1993'de 15 milyar dolar, 1994'de 7,5 milyar dolar dış ticaret açığı vermiş bir ülkedir. «Size 5 senede 5 milyar dolar vereceğiz.» demek, olayın üstüne su serpmek gibidir. Bu yılda bir milyar dolar eder ki, biz daha da artabilecek bir dış ticaret açığından bahsediyoruz. Üstelik dış ticarete sadece Avrupa değil üçüncü ülkeler de söz konusu.

DÜNDAR – Buradaki yardımı da açalım. Yardımı hibe anlamında söylemiyorum. Uzun vadeli kredi olarak...

GÜNEY – Zaten yardım kelimesi çok tehlikeli bir laf. Ticaret ortağı diye giriyorsunuz, «Yardım et.» diyorsunuz. Niye yardım etsin?

ARAZ – Ama şöyle bir şey var. Avrupa Birliği'ne katılan herkesin, hakikaten eğer bunu akıllı bir şekilde yönetirse, son derece büyük kaynaklara ulaşabilmesi söz konusu. Fakat, bizlerin; «Bu kaynaklar nelerdir? Neler olabilir? Bunları nasıl mobilize ederiz?»

konusunda hakikaten bilinçli çaba harcamamız lazım. Örnek verdiniz. 30 milyar dolar olan 8 milyon nüfuslu bir Yunanistan var, değil mi? Aldıkları paraları da, yıllardır amaç dışı kullanan bir Yunanistan. En son, iki üç senedir de turizm tesislerini yeniliyor. Biz ona karşı yepyeni tesislerle çok büyük bir rakip olarak çıktığımız için. Onların tesisleri 30 senelikür. Bilmem ne adına aldıkları paraları şimdi turizm tesislerini yenilemek için kullanıyorlar.

DÜNDAR – Birlik kamu oyununda da reaksiyon var. Hamburg'daki Alman diyor ki; «Ben para veriyorum, adam orada siesta yapıyor.»

ARAZ – Öyle ama, Yunanistan bunu 15 senedir yapıyor. Şimdi biraz farkına varmaya başladılar. Yani mali yardımın ötesinde çeşitli Avrupa kaynakları olduğuna inanıyorum. Avrupa Yatırım Bankası kredileri gibi çok daha değişik kaynaklar bulunabilir. Onların hepsinin mobilize edilmesi lazım. Biz Türkiye olarak bu kaynakları bugüne kadar pek fazla kullanmadık. Çünkü piyasalardan bu son 4-5 senelik gelişmemizi rahatlıkla finanse edebildik. Ödemeler dengesi ihtiyaçlarımızı piyasalardan finanse edebiliyorduk. Fakat geçen seneki kriz ortamında bu piyasalar kesildiğinden ve belli bir süre geri gelmesi de son derece yavaş bir süreç olduğundan dolayı, şimdi bizim resmi, enstitüyonel kaynaklara yönelmemiz lazım. O açıdan diyorum ki, bu kaynakların önemi artmış vaziyettedir.

DÜNDAR – Bu noktada, Avrupa Yatırım Bankası kredilerinden yararlanması için herhalde bizim finans sektörüne bazı rollerin düşmesi lazım. Şu anda

burada yatırım bankalarını temsil eden bir arkadaşımız yok ama, sizlerin bu teşebbüsleri yönlendirmeniz lazım.

ARAZ – Buna aracılık yapacak olanlar bizleriz. Çok çeşitli fonlar var burada. Konut fonlarından tutun, küçük ölçekli, orta ölçekli sanayie yardım fonlarına kadar. Tabii ki, bunları Denizli'deki girişimcinin gidip Brüksel'den almasını bekleyemezsiniz. Bunlara düzenli bir şekilde, organize bir şekilde bizlerin yardımcı olması lazım, aracılık etmesi lazım. Öbür ürünler açısından olaya baktığımızda; hani leasing, factoring ve saire gibi; hakikaten bunlar konsept olarak Türkiye'ye yerleşmiş, fakat daha boyut olarak son derece cılız seviyede alternatifler. Çünkü leasing şirketi, factoring şirketi gelip bankadan borç alıp aynı işi yapmaya çalışıyorlar. Dolayısıyla bu kaynaklar çok fazla bir şey getiremediler, boyut olarak.

DÜNDAR – Dışardan kaynak getirebiliyorlarsa ne âlâ.

türkiye büyüyen bir ülke olduğundan cari işlem açığı vermek zorundadır; bunu yüksek faiz, düşük kurla kısa vadeli sermaye hareketlerini özendirerek finanse etmektedir; bu tehlikeli bir yoldur; sağlıklı yol, uzun vadeli finansman ve yabancı sermaye yatırımlarıdır

ARAZ – Artık o da şu anda biraz zor. Bunların arasında en büyük sektör

sigortacılık sektörü, biliyorsunuz. Daha Türkiye'nin geçen seneki sigorta prim tahsilatı 32 trilyon lira. Yani bir milyar dolar civarında. GSMH'ya oranı geçen sene % 1'in bile altına düştü. Bu komik bir rakamdır. Sigorta, sigorta diye konuşuyoruz, fakat yıl sonunda boyutuna baktığımızda karşımıza son derece cılız bir sektör çıkıyor.

Son bir konuya dokunayım, ödemeler dengesi trendlerinin durumuna. Bu Gümrük Birliği karşısında Türkiye ne türlü bir kur politikası uygulamak zorunda? 1989'dan beri görünen şudur: Reel ücret artışları, Türk insanına verilen satın alma gücü; ve bu satın alma gücünün paralelinde de bir yavaş devalüasyonla artan ithalatı finanse eden sermaye hareketleri... Türkiye'nin oynadığı oyun kısaca bu idi. 1994'de bu politika duvara tosladı. Meksika'nın bu sene tosladığı gibi, biz de geçen sene aynı nedenlerden duvara tosladık. Ancak, Meksika sadece dış ticaret açığından doğan ödemeleri, sıcak para dediğiniz sermaye hareketleriyle finanse ediyordu. Biz hem dış ticaret açığını hem de Ankara'yı finanse ediyoruz. Çünkü biliyorsunuz Meksika'da borçlanma gereksinimi falan sıfırlara, pozitiflere dönüştü. Kamu kendi mali sorunlarını halletti.

DÜNDAR – Özelleştirme ile..

ARAZ – Bütçe sorunlarını halletti. Fakat dış ticaret sorunlarını halledeemedi. Cari işlem sorunlarını halledeemedi. Meksika ondan dolayı duvara tosladı. Bizde ise, hem dış ticaret açığı 15 milyar dolar, hem de büyük bir kamu açığı var. % 16'lara, % 17'lere çıkan PSBR (Public Sektor Borrowing Rate

= Kamu Borçlanma Gecği)larla bu duvarlara tosladık. Bu kur politikasına demin Sayın Güney'in de söylediği gibi, boyut olarak bakmamız lazım gelir. Türkiye'nin ödemeler dengesinde, trendlerinde son 5 senedir bilinçli bir şekilde uygulanan bu politikalarla, artan dış ticaret açığı ve de sermaye hareketleri, yavaş devalüasyon ve reel Türk Lirası faizleriyle teşvik edilmiştir. Geçen sene bu oyun balonu şişirdi şişirdi; sonunda balon patladı. Fakat son 6 aydır tekrar böyle bir senaryo oluşmaya başladı. Gene Türkiye'de faizler yüksek, gene döviz gayet baskı altında. Sıcak parayı böyle dışarıdan gelen para olarak değerlendirmeyin. Sıcak parayı bence yatırımcıların aktif tercihi olarak değerlendirin. Bu bizim de tercihimiz. Eğer ben şimdi açık pozisyon taşıyıp, Türk Lirası aktiflere bir plasman yapıyorsam, bu para da sıcak. Çünkü ben piyasalardaki gelişmelere göre hemen pozisyonumu ters çeviririm, değil mi? Tekrardan döviz geçirim. Onun için sıcak parayı illâ yabancıların Londra'dan gönderdiği para olarak falan değerlendirmemek lazım.

DÜNDAR – Dışarıdaki Türk Paraları da olabilir.

ARAZ – Tabii. O belli bir şekilde tekrardan geri dönüyor. Yani Türkiye hakikaten sıhhatli olan, büyüyen bir ülkedir. Dolayısıyla Türkiye cari işlem açığı vermesi gereken bir ülkedir. Ve Türkiye bunu da dışarıdan sermaye hareketleriyle finanse etmesi gereken bir ülkedir. Bunun alternatifi yoktur. Aksini düşündüğünüz zaman, büyümecyelim demektir. Onu da Türkiye diyecek durumda değildir. Sizin verdiğiniz demog-

rafik profile göre Türkiye bunu diyemez. Büyüyen bir ülke cari işlem açığı vermek zorundadır. Bunu nasıl finanse edeceğiz? Olay hakikaten burada yatıyor. Bir yolu, bunu yüksek faiz düşük kurla kısa vadeli sermaye hareketlerini özendirerek yapmaktır. Bunun hakikaten tehlikeli bir yol olduğunu, hele Türkiye gibi stabilitesi pek olmayan ortamlarda bunu yapmanın tehlikeli olduğu açıktır.

DÜNDAR – Temel çözüm değil.

ARAZ – İşin bir kısmı böyle olabilir. Ama büyük kısmının olmaması gerekir. Bunun sıhhatli yolları uzun vadeli finansmanlar ve de direkt yabancı sermaye yatırımdır. Bakınız, Uzak Doğu'nun bütün o kaplanlar dediğimiz ülkelerinin kalkınma modellerine... Ufacık devlet, büyük bir özel sektör ve devamlı yabancı sermaye yatırımlarıyla kalkınmayı öngören modeller... Neden? O zaman işte enflasyon % 2 oluyor. Hiç ödemeler dengesi sorunu olmadan adamlar % 8, % 9, % 10 büyüyorlar. Ödemeler dengesi sorunu yaratmadan. Bizim de hakikaten bu yabancı sermaye girişlerini, uzun vadeli sermaye hareketlerini teşvik edici yollara ve de proje kredileri kullanmaya yönelmemiz lazım gelir diye düşünüyorum.

DÜNDAR – Teşekkürler Sayın Araz. Sayın Erdem isterseniz buradan devam edelim. Burada aşağı yukarı bir görüş birliği çıkıyor. Yabancı sermaye girişlerinin finans sektörü tarafından organize edilmesi lazım. Çünkü sıcak temasta olan sizlersiniz. «Sermayenin milliyeti olma» kuralını çalıştırmamız lazım. Acaba bunun için neler yapabiliriz?

gelişmiş ülkelerde tasarruf miktarı fazladır ve yatırım yapacak yer aramaktadır; bunu Türkiye'ye çekmek için bankalarımız üzerlerine düşeni yapacaklardır; gümrük birliği'ne girerek yabancı sermayeye güvence sağlanmalı, mevzuat değişiklikleriyle de batı'nın fiziksel ve zihinsel kapılarını bize açmanın yolları aranmalıdır

ERDEM – Tabii bunlar için en organize müesseseler bankalar. Bankaların kendi üzerlerine düşenleri yapmaları gerekir. Ve bildiğiniz gibi dünyada tasarruf miktarı, para miktarı bilhassa gelişmiş ülkelerde fevkalade fazla. Yani bir nevi yatırım yapacak yer arıyorlar. Bunun birinci özelliği güvence hadisesi. İkinci özelliği ise sosyal veya psikolojik yakınlık. Biz güvence olayını Gümrük Birliği'ne girerek sağlamak imkânını kazanacağız. İkinci hadisede; ben, bizim mevzuattaki ister ekonomik, ister sosyal, ister demokratik, ister insan hakları konusunda olsun, yapacağımız mevzuat yeniliklerini en kısa zamanda organize ederek Batı'nın gerek fiziki gerek zihinsel kapılarını bize açmanın yollarını aramamızın şart olduğunu düşünüyorum. Bunda da tabii ki olaylara organize olan müesseseler bir fonksiyon ifa edecektir. Bilhassa finans sektörü ve bankalar. Bizim uzun vadeli yatırım araçlarını, sermayeyi buraya taşı-

mamız muhakkak faydalı ve gerekli görünmektedir. Zira, benim inancıma göre, belki herkesin görüşünün aksine olarak, gerek dış borç gerek iç borç Türkiye için fazla değildir. Çünkü 60 milyar dolarlık bir dış borçtan bahsedilmektedir.

DÜNDAR – Bu masadaki konuşmacılar da aynı görüşte.

ERDEM – Ben masa dışında olanları söylüyorum. Bu dış borcun aşağı yukarı 7-8 milyar doları askerî ve çok uzun vadeli. IFC kredilerinin belli bir miktarı var. Bir de şu son 10 sene içinde yapılan 13 milyar dolarlık GAP yatırımlarını, yol ve saireyi koyduğunuz zaman, Türkiye'nin gerçekte borçlandığı miktar aşağı yukarı 40-45 milyar dolarıdır. Nüfus başına 750 dolar eder. Diyelim ki yaklaşık adam başına 1000 dolar.

DÜNDAR – Adam başına geliri de 2200 dolar. Yani adam doğarken borçlu doğmuş oluyor.

ERDEM – Gelişmekte olan bir ülkede, bu kadar genç nüfusa sahip olan bir ülkede, adam başına 1000 dolarlık bir borç, vadeleri ayarlanabilir ise, gayet azdır. Çünkü diğer ülkelere baktığımızda, nüfus başına düşen borç miktarına, bugün Amerika'da, Belçika'da, İtalya'da çok daha fazla.

DÜNDAR – Bunu kabul edelim. Demek ki bizim bugün ürkütücü bir borç meselemiz yok. Güney Amerika devletleri gibi «battık» demek durumunda değiliz. Peki, bunu varsayarak acaba bankacılık ne alemde? Türkiye'nin kamu dışındaki borçlanmalarını, firma bazında, bankalar bazında, bugünkü yaşadığımız kaynak sıkıntısını giderecek

tarzda nasıl harekete geçirebiliriz? Hem benim aklıma bir soru geldi. Onu sormaya çalışıyorum. Mesela sizin belli müşterileriniz var, yıllardır çalıştığınız. Bu Gümrük Birliği'nden sonra adamların işleri şu veya bu şekilde biraz aksayabilir. Bunlar için rehabilitasyon projeleri yapmak veya bunlara yabancı ortak bulmak gibi seksiyonlar kurmayı düşünüyor musunuz?

ERDEM – Dikkat ederseniz, bizim yapmak istediğimiz ve bugüne kadar meydana gelen bütün menfi pozisyonlarda gerçekleştirdiğimiz olaylar bu çerçevededir. Bunlar bizim ısrarla üzerinde durduğumuz noktalardır. Bir firma batarsa, biz oturur kendi aramızda bir yerde toplanırız. Orada bütün bankaların temsilcileri vardır. Meseleyi hallediyoruz kendi içimizde. Genelde «Destek verelim, ihracat yapıyor. Şu kadar daha kaynak yaratalım. Her banka kendi alacağına göre bir oranda buna katılsın.» deriz. Onun dışında yurt dışındaki bağlantıyı kuracak güçteki bankalarımız bu aktiviteyi gösteriyorlar. Ama dediğiniz gibi, Gümrük Birliği hadisesinden sonra belki de bu adaptasyonu sağlamak için gerek kaynak gerek teknoloji konusunda yardımcı oluruz. Çünkü Batı'da gerçekten çok kaynak var, çeşitli kaynaklar var. Hatta sosyal müesseselerin meydana getirdiği fonlar var. Meselâ kilise fonları var. Oralara kadar uzanma imkânı olabilir. Para dünyada bileşik kaplar gibi akmak zorunda. Batılılar bazen güvence falan gibi nedenlerle kapakları kapatıyorlar, bu defa şişiyor. O kapağı açmanın yolları buradaki güvenceyi sağlamaktır. Özel sektörü ve kamu sektörüyle birlikte. İyi bir işbirliği yapmak gerekiyor. Şunu özet olarak söyleyebilirim. Birincisi Gümrük Birliği

Türkiye için şarttır. Akabinde derhal Ankara Anlaşması'nın diğer şartlarını yerine getirmek için her türlü aktiviteyi yerine getirmek lazımdır. Bu konuda taviz vermek, gerekebilir. «Şunu yaptık, bunu yaptık.» gibi sloganlara kulak tıkmak lazımdır. İkincisi; genel olarak finans sektörü; bu arada gerek sigorta, gerek leasing, gerek factoring, gerek özel finans kurumları, gerek aracı kurumlar ve gerekse bankalarımız hakikaten Gümrük Birliği'ne hazır olduğu gibi, 2000'li yıllara da hazırdır. Alt yapıyla hazır, yetişmiş insan gücü ile hazırdır.

DÜNDAR – Burada bir sorum var. Yatırım bankacılığı Türkiye'de hazır mı?

ERDEM – Yatırım Bankacılığı, Türkiye'deki yatırım bankacılığı alanındaki düzenlemeler tamamlandığı an hazırdır. Meselâ bir özelleştirme olayı var ki, yatırım bankacılığının, en çok aktivite göstermesi, çalışması lazım gelen yerlerden bir tanesidir; ancak, bugün kendi içinde anlaşamamaktadır. Yılbaşından önce tantanayla, işkembe çorbalarıyla, Özelleştirme Kanunu'nun ön çalışmaları yapıldı. Aradan 4 ay geçti. Ne yazık ki daha ortada hiçbir şey yok. Yani önce mevzuat hazırlanacak. Gerekli mevzuat tamamlandığı takdirde, bizim bankacılığımız, iddia ediyoruz ve bunu gerçekten rahatlıkla söyleyebiliyorum, Batı bankalarından aşağıda değil. Bilmiyorum, diğer arkadaşlar bu görüşe katılırlar mı? Mevzuatımızın bozuk olmasına rağmen, bugün Türk insanının bankacılık kesiminde kendisine özel altıncı duyusu ve el yordamı yaptığı çok sayıda olumlu işler vardır.

Çek Kanunu bugün Türkiye'de pe-

rişan halde. Batı'da bir çek verip te karşılıksız çıkması halinde, bir senet verip de ödenmemesi halinde, hukuk düzeni olayın üzerine bankalardan önce gidiyor. Biz de tam tersine, Kredi verirsiniz, alacaklı olursunuz, hukuk düzeninde suçlu olursunuz. Bunları da halletmemiz halinde, bankacılığımız ve finans sektörümüz, Gümrük Birliği'nden istifade edecektir. Ayrıca, Gümrük Birliği dolayısıyla oluşacak yeni kaynaklar da göz önünde tutulduğunda, bankacılık kesimi gerek para gerek sermaye açısından zorluğa düşmüş olan ticari ve sınai sektöre yardımcı olabilecek güçtedir. 1994 yılında «bir musibet 40 nasihatten iyidir» olayı gündeme gelmiştir. Bu açıdan 1994 olayının olmasına ben şahsen seviniyorum. İlk önce siyasilermiz, arkasından bürokratlarımız akıllandılar. Daha sonra bankacılarımız, ardından da iş adamlarımız akıllandılar. Dolayısıyla 1994 krizini inşallah bir daha yaşamayacağız.

DÜNDAR – Ayrıca ben de akıllandılar kanaatindeyim. Çünkü deminden beri «Türk insanı büyüktür, Türk insanı çalışkandır, halk yanılmaz.» dediğinize göre... Efendim, teşekkür ediyorum. Son olarak bir veya iki cümlelik mesajlarınız varsa, onları sırayla alayım. Buyurun Sayın Güney.

GÜNEY – Hamasi konuşacak değilim. Türkiye'de Batı'ya hücum yaşıyoruz. Amerika'daki Teksas scrüveni gibi. Aynen o durumda. Bugün İstanbul'da bakın çevrenize binaların pek çoğunun üstünde çatı yoktur. Değişik bir mimaridir âdeta. Müthiş enerjik bir toplum. Ama devlet devamlı geride kalıyor. Hiçbir zaman yönlendirici, düzenleyici olamıyor. Oysa Türk insanının gele-

cek beklentisi olmalıdır. Bunu reformlar falan yapmak anlamında söylemiyorum. Ben insanımızın bu enerjisine, bu dinamizmine güveniyorum. Bu kadar kalabalığın, işsiz olduğu İstanbul'a bakınız, senelerdir burada iş yapıyorum, ortalıkta eskisi kadar dilenci yok.

DÜNDAR – Bir iki tane görebilirsiniz.

GÜNEY – Hiç yok diyemiyorum ama, hemen hemen kalmadı. Herkes geçimini sağlayabilecek bir şey bulabiliyor. Gece ve gündüz hemen hemen her sokağa girip çıkabiliyorsunuz, tek başınıza. Güveni de var. Aile yapısı da sosyal yapısı da sağlam. Bu topluma güveniyorum. Mesajım kısaca budur.

DÜNDAR – Sayın Araz, sizin son cümlelerinizi alayım. Konuyla biraz daha ilgili.

ARAZ – Ben biraz konuya girersem, böyle liberal ve competitive bir ortamın ve Avrupa'ya yakınlaşmanın, Türkiye'yi genelde ve orta vadede çok olumlu etkileyeceğini var sayıyorum. Kısa vadede, tabii ki sektörel bazda olsun, ödemeler dengesi konusunda olsun belli birtakım sıkıntılar yaşanacaktır. Fakat bu sıkıntıları aşmak mümkün. Mühim olan, iyi yönetim ile bunları aşmaya çalışalım. İyi yönetim konusu, hepimizin aslında kuşku duyduğu, şüpheli baktığı kavram olsa gerek. Çünkü iyi yönetimi Türkiye'de her nedense politikacılar genelde istemiyorlar. O açıdan zorlukları aşma konusunda ben ileride tekrar volatülite bekliyorum.

DÜNDAR – Teşekkürler. Böyle bir oturumu poliükacılarla da yapmayı düşünüyorum. Onlar da size tarzde bulunacaklar. Her zaman topu politikacı-

lara atıyorsunuz. Politikacılar da buna alışık zaten. Evet Sayın Erdem, sizin dinliyoruz.

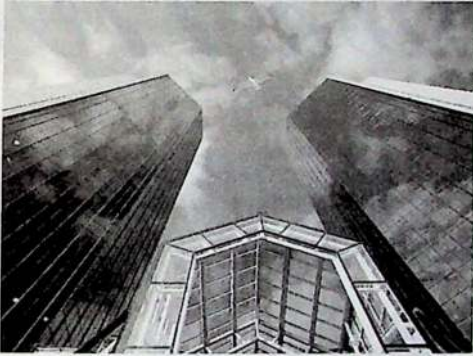
ERDEM – Ben Türkiye'nin istikbalinden fevkalade eminim. Ekonominin geleceğinden eminim. Türk insanı; gerek kendi hırısı ve genel yapısıyla, gerek ekonomik potansiyeliyle, gerekse siyasi görüşü ile 1960, 1970, 1980 ihtilallerinden, siyasi krizlerinden çıktığı gibi; 1958, 1970, 1980 devalüasyonlarının altından kalktığı gibi; Gümrük Birliği'ne girişten doğabilecek meseleleri de kısa sürede halledebilecektir. Her türlü değişikliklere fevkalade güzel intibak eden, Almanya'da şehirler yaratan, Uzak Doğu'ya ve Amerika'ya ithalat-ihracat yapan, her ortamda işyeri ve mağaza açan, enerjik özel sektörünün sağlam yapısıyla Türkiye'nin geleceği bana fevkalade emin görünüyor.

ARAZ – 1996 seçim senesi. Onu da unutmayalım. Toplantıyı öyle noktaya layalım.

DÜNDAR – Hem teknik açıklamalarınız, hem de sondaki iyimser mesajlarınıza; ekonomiyi yönetenler açısından, ekonominin içinde bulunanlar açısından iş adamları açısından verdiğiniz pozitif mesajlara; evvela teşekkür ediyorum. Gümrük Birliği'ne katılmanın bize eksiler değil artılar getireceği, hele bankacılık sektöründe bir sorun olmaya çağı görüşüne varılmış oluyor, anladığım kadarıyla. Buna katılmamak mümkün değil. Bu konuda bize bir tek «amin» demek kalıyor. «Amin» diyorum ve toplantıya katıldığınız için hepimize tekrar teşekkür ediyorum.

Derginin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum», 18 Nisan 1995 tarihinde yapılmıştır.

Akbank, 21. yüzyıla hazır!

Türk bankacılık sektörünü 21. yüzyıla taşıyan Akbank, "dünyanın 500 büyük bankası" arasındaki yerini her yıl korumaktadır.

Akbank, yurtdışında 500 şubesi, yurtdışında 9 temsilciliğiyle tam bankacılık hizmeti verir... Londra'da tamamı Türk sermayesiyle gerçekleştirilen ilk Türk bankası olan **Sabancı Bank plc** Akbank tarafından kurulmuştur. Fransa'nın en büyük bankası

Banque Nationale de Paris ve Almanya'nın ikinci büyük bankası **Dresdner Bank A.G.** ile ortak olarak ülkemizde **BNP- Ak- Dresdner Bank**'ın kurulmasını yine Akbank sağlamıştır... Türk bankacılığını dünyaya kanıtlayan banka, Akbank olmuştur.

Akbank, Türk ekonomisine yön vermeye devam etmekte, Türkiye'ye en iyiyi sunmaktadır...

AKBANK
Güveninizin Eseri

Yeni Lada Niva 1700

 LADA

TÜRKİYE GENEL DAĞITIMCI

CELİK MOTOR

TİCARET ANONİM ŞİRKETİ

Tel: (016) 410 38 82 (15 HAT)

Çelik Motor Ticaret A.Ş. Anadolu Grubu Kuruluşları

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. MEHMET BOLAK

İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi

Borsa Bayramından Bayram Borsasına

1 995 yılının en iyi yatırım alanı olacağını şimdiden kanıtlamış olan borsada, Mart ayı sonunda öngörmüş olduğumuz hedefler hiç zorlanmadan aşılmış, âdeta bir bayram coşkusu içinde, her gün yeni rekorlara ulaşılmıştır. Nisan ayının ilk günlerinde 40.000'i aşabileceğini belirttiğimiz İMKB Bileşik İndeksi «3 Nisan 1995, Pazartesi» günü 41.471,67 değerine ulaşarak bu hedefi hemen aşmış, sonraki günlerde sürekli yükselerek «19 Nisan 1995, Çarşamba» günü 50.863,64 puana yani 50.000 puanın üzerine, «21 Nisan 1995, Cuma» günü de tarihi zirvesi olan 54.653,93 puana ulaşmıştır. Böylece Haziran ayı sonları için öngörülen 55.000-60.000 indeks değerine, Nisan ayı sona ermeden ulaşılacağı beklentisi oluşmaya başlamıştır.

Yine Mart ayı sonlarında 12,5 trilyon liraya yaklaşmış olan ve Nisan ayında 15 trilyon lirayı aşabileceğini belirttiğimiz günlük işlem hacmi ise «7 Nisan 1995, Cuma» günü 16 trilyon 726 milyar lira ile bu hedefi geçmiş, en yüksek değerine ise 23 trilyon 917 milyar lira ile «21 Nisan 1995, Cuma» günü ulaşmıştır. Aynı gün sabah seansında gerçekleşen 12 trilyon 842 milyar lira da tek seanstaki işlem hacmi rekorunu oluşturmuştur.

Alternatif yatırım araçlarındaki durgunluk, siyaset sahnesindeki istikrar havası, üç aylık bilançolarla ilgili olumlu beklentiler, enflasyondaki düşme eğilimi, uluslararası derecelendirme kuruluşlarının Türkiye'nin kredi notunu yükselteceğine duyulan güven ve yabancı yatırımcıların İMKB'ye ilgi duymaya başladıkları yolundaki söylentilerle beslenen ve böylece âdeta bir bayram havası içinde soluk almadan yükselen borsada «24 Nisan 1995, Pazartesi» günü gelen yoğun satışlar yatırımcıların tatlı uykularından birdenbire uyanmalarına yol açmıştır. Borsada inişlerin de olabileceğini unutmuş görünen ve her gün yeni rekorlar bekleyen yatırımcılarda, bir günde gerçekleşen 5000 puan civarındaki düşüş büyük bir şok etkisi yaratmış, sonraki günlerde bir parça toparlanma gözlenmişse de ayın son günlerinde düşüş eğilimi devam etmiştir.

Borsada meydana gelen büyük çaplı düşüş önce, Özelleştirme İdaresi'nin,

özelleştirme kapsamında borsada bazı kamu kuruluşlarının hisselerinin satılabilirliğine ilişkin bildirisine bağlanmıştır. Aslında aylardır özelleştirme laflarını olumlu karşılayan ve bunu kamu hisselerinin fiyatlarına yansıtan yatırımcıların, böyle bir açıklamaya neden böylesine çok da geçerli olmadığı, ertesi gün Özelleştirme İdaresi'nin, yapılan açıklamanın rutin bir açıklama olduğu, gerçek bir satış işleminin başlaması için gerekli birçok yasal prosedürün bulunduğu yolundaki yeni açıklamasının ardından düşüş eğiliminin devam etmesi ile kendini göstermiştir. Düşüş eğiliminin ardında yatan diğer nedenler arasında çok hızlı yükselmiş olan borsada bazı spekülâtörlerin elde etmiş oldukları kârları yeterli görerek kâr realizasyonu amaçlı satışlara geçmiş olmaları, küçük yatırımcıları satışa yönlendirerek düşük fiyatla yeniden hisse almak istekleri, yaklaşan bayram tatili münasebetiyle bazı yatırımcıların gerçekten paraya ihtiyaçlarının bulunması, yine yaklaşan uzun bayram tatili boyunca bazı spekülâtörlerin hisse senedi yerine parada bulunmayı ve bu parayı repo yaparak değerlendirmeyi tercih etmeleri yer almaktadır. Sonuç olarak borsadaki bayram havası, yaklaşan bayram tatili nedeniyle bozulmuş, borsanın seyri bayram tatili tarafından etkilenir hale gelmiştir. Bayramdan sonra borsanın faaliyetlerine yeni binasında devam edecek olması ve konjonktürün de halen uygun olması nedeniyle, açıklanan üç aylık bilançoları parlak olan şirketler başta olmak üzere, orta vadeli yükseliş trendinin bayram sonrasında devam etmesi şaşırtıcı olmaya-caktır.

Bu çıkışlı inişli günlerin ardından, İMKB Bileşik İndeksi, «28 Nisan 1995, Cuma» günü kapanış fiyatları itibarıyla 46.615,20 puana erişmiş, Mart ayı sonuna nazaran % 17.01 oranında artış göstermiştir. Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi'ndeki artış oranı da % 15.10 olmuş, aynı tarihli kapanış fiyatları ile dergimiz indeksi de 109.201,43 puanla kendi rekorunu kırmış, ilk kez 100.000 puanın üzerine çıkmıştır. İndeks kapsamındaki 40 hisselerin 30'u pozitif, 9'u negatif verim sağlarken, Ege Bira'nın Nisan ayı verimi «0» olmuştur. Ay içinde en fazla değer kaybeden hisse % 36.00 ile Gübre Fabrikaları olurken, Siemens (% 14.75), Koç Yatırım (% 11.73), Migros (% 8.33), Kav (% 3.85), Olmuksa (% 3.70), Petrol Ofisi (% 3.23), İzocam (% 2.28) ve Pınar Süt (% 1.43), Nisan ayını küçük kayıplarla kapatmışlardır. Ayın en iyi hisseleri ise İş Bankası B (% 126.93), Çukurova Elektrik (% 80.49), Ege Gübre (% 76.32), Hektaş (% 66.67), Otosan (% 47.50), Marshall (% 41.30), Good-Year (% 40.00), Yapı Kredi Bankası (% 39.02) ve Şişe Cam (% 36.11) şeklinde sıralanmışlardır. Dergimiz indeksinde bulunmayan hisseler arasında da Net Turizm (% 75.00), Kepez Elektrik (% 70.73), Konya Çimento (% 60.61), Aselsan (% 53.85), Transtürk Holding (% 53.09), İktisat Finansal (% 49.47), Deva Holding (% 47.50), Finansbank (% 46.84) ve Mardin Çimento (% 43.40) yüksek verimleriyle; Alarko Holding (% 23.47), Garanti Bankası (% 23.21), Tüpraş (% 20.00) Türk Hava Yolları (% 12.12), Aktif Finans (% 9.52) ve Yünsa (% 8.22) ise negatif verimleriyle dikkat çekmişlerdir.

Şirketlerden Haberler

Nisan ayında sermaye artırımları devam etmiş, 8 şirket tarafından sermaye artırımına gidilmiştir. Bu şirketlerin eski ve yeni ödenmiş sermaye tutarları Tablo 1'de verilmiştir. Tablodakilere ilave olarak, daha önce rüçhan hakları kullanılmış olan Tekstilbank hisselerinin, ay içinde bedelsiz hisseleri dağıtılmıştır.

TABLO 1
Nisan Ayında Sermaye Artırımları (Milyon TL)

Şirket	Eski Ser.	Bedelli	%	Bedelsiz	%	Yeni Ser.
Anadolu Cam	137.160	-	-	89.154	65.00	226.314
Atlas Y.O.	65.000	130.000	200.00	-	-	195.000
Global Y.O.	80.000	120.000	150.00	-	-	200.000
Güneş Sig.	125.000	250.000	200.00	125.000	100.00	500.000
İş Bankası	2.500.000	3.767.600	*	3.732.400	*	10.000.000
Koç Yatırım	180.000	180.000	100.00	108.000	60.00	468.000
Medya Hol.	1.027.000	1.027.000	100.00	-	-	2.054.000
Mustafa Yıl. Y.O.	10.000	40.000	400.00	-	-	50.000

(*) İş Bankası'nın sermaye artırımında, farklı türdeki hisse senetlerinin bedelli-bedelsiz artırım oranları farklılaştırılmıştır.

Tablonun altında da belirtilmiş olduğu gibi, İş Bankası'nın sermaye artırımında, farklı türde hisselerle farklı sayıda yeni hisse verilmiş, öte yandan her tür hisse senedine (A, B veya C) verilen yeni hisseler C tipi olmuştur. Bu nedenle hisselerin artırım sonrası fiyatlarının da yapılan sermaye artırım oranıyla bağlantısı bulunmamaktadır. Dergimiz indeksi kapsamında yer alan İş Bankası B tertibi senetlerinin fiyatı artırımdan etkilenmiş olmakla birlikte, yazının sonundaki tabloda ödenmiş sermaye miktarı değiştirilmemiş, ancak indeks hesabında tutarsızlık olmaması için söz konusu hissenin % 269.25 oranında sermaye artırımına tabi tutulduğu varsayımı yapılmıştır. Bu oran, artırım öncesi ağırlıklı ortalama fiyatın (59.131 TL), artırım sonrası baz fiyata (16.014 TL) bölünüp 1 çıkarılmasıyla elde edilmiştir.

Nisan ayında 9 şirketin kayıtlı sermayeye geçiş ya da kayıtlı sermaye artırım talepleri Sermaye Piyasası Kurulu tarafından uygun görülmüş olup, bu şirketler Tablo 2'de listelenmiştir.

Artık alışlagelmiş olduğu gibi, Nisan ayında da 4 yeni şirketin hisseleri borsa Ulusal Pazarı'nda işlem görmeye başlamışlardır. Bunlardan Söktaş Pamuklu ve Tarım Ürünlerini Değerlendirme ve Ticaret A.Ş. hisseleri, 3 Nisan tarihinden itibaren 15.000 TL, Erbosan Erciyes Boru Sanayii ve Ticaret A.Ş. hisseleri, 10 Nisan tarihinden itibaren 5000 TL, Frigo-Pak Gıda Maddeleri Sanayi ve Ticaret A.Ş. hisseleri 24 Nisan tarihinden itibaren 15.500 TL, Otokar Otobüs Karoseri Sanayii A.Ş. hisseleri de 24 Nisan tarihinden itibaren 25.500 TL baz fiyatla işlem görmeye başlamışlardır.

TABLO 2
Nisan Ayında Kayıtlı Sermaye Tavanı Artırımları (Milyon TL)

Şirket	Eski Kay. Ser.	Yeni Kay. Ser.
Aksa	1.100.000	6.000.000
Aktif Finans	250.000	1.000.000
Demirbank	2.500.000	5.000.000
Deva Hol.	500.000	5.000.000
Doğusan	59.000	150.000
Duran Ofset	0	300.000
Kerevitaş	0	500.000
Öz Finans Fac.	60.000	300.000
Pınar Su	33.000	99.000

Kârlardaki Artış Oranı

1994 yılında yaşanan krize ve şirketlerin tüm sızlanmalarına rağmen, bilançolar, şirketlerin 1994 yılını pek de kötü geçirmemiş olduklarını yansıtır niteliktedir. Tablo 3'de analiz listemize giren 100 şirketin 1994 yıl sonu bilançolarında yer alan kâr rakamları, 1993 yıl sonu rakamlarıyla karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Tablonun ilk sütununda şirketlerin 1994 yılı sonu kârları, ikinci sütunda ise 1993 yıl sonu kârları görülmektedir. Tabloda yer alan şirketlerden 8'i 1994 yılını zararla kapatmışlardır. Bu 100 şirket arasında 1993 yılını zararla kapatan şirket sayısı ise 3'tür. Teletaş ve Türk Hava Yolları, her iki seneyi zararla kapatan iki şirket olmuşlardır.

Tablonun son sütununda yer alan «Kârdaki Büyüme Oranı» (KBO) değerleri, şirketlerin 1994 yılında kârlarını 1993 yılına göre hangi oranda artırdıklarını göstermektedir. Bu oran aşağıdaki formüle uygun olarak hesaplanmıştır.

$$KBO = \frac{K\hat{A}R_{94} - K\hat{A}R_{93}}{|K\hat{A}R_{93}|} \times 100 \quad | \quad | = \text{Mutlak değer}$$

KBO değeri, kârı artan veya zararı azalan ya da zarardan kâra geçen şirketler için pozitif, kârı azalan, zararı artan veya kârdan zarara düşen şirketler için negatif değer almaktadır. Tabloda yer alan şirketlerden 20 tanesi negatif KBO değerine sahipken, 80 şirket 1994 yılında önceki seneye nazaran daha iyi performans göstermişlerdir. Talodaki 100 şirket için ortalama KBO değeri 646.01 olarak hesaplanmaktadır. 1993 yılını çok düşük kârlarla kapatıp, 1994 yılında yüksek kârlar elde eden ve bu nedenle aşırı yüksek KBO değerine sahip olan Atlas Yatırım Ortaklığı, Kav ve Olmuksa hariç tutulduğunda ortalama KBO değeri 159.78'e düşmektedir. Sayılan bu üç şirketin dışında, Dardanel (% 1733.02), Sifaş (% 1454.89) ve Uşak Seramik (% 1111.94) % 1000'in üzerinde; Borusan (% 681.99), Usaş (% 657.84), Denizli Cam (% 641.37), Tire Kutsan (% 537.56), Kordsa (% 524.75) ve Kerevitaş (% 517.67) % 500'ün üzerinde kâr artışlarıyla dikkat çekmektedirler. Yüksek oranda kâr artışı sağlayan şirketlerin gelecek için de olumlu beklentileri yaratıklarını ve yatırımcılar tarafından da yüksek bir talep gördüklerini belirtmekte yarar vardır.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi (Ocak 1974 = 100)

Aylar	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Ocak	493.05	1711.69	714.75	6793.38	8224.39	12953.90	10382.15	46499.72	66641.02
Şubat	658.37	1465.45	822.11	7402.13	10950.59	9572.27	14056.56	43685.74	72135.19
Marı	619.21	1351.48	923.62	6957.24	9793.56	11006.98	13455.69	36336.97	94874.84
Nisan	613.09	917.93	1009.89	7054.56	8814.38	10128.12	20399.46	37260.41	109201.43
Mayıs	833.54	1005.71	1334.72	8438.48	7932.99	9067.92	21856.16	40688.45	
Haziran	1050.91	924.97	1745.24	7573.16	8275.36	12297.79	26303.88	52300.27	
Temmuz	1709.16	927.28	1554.78	10664.47	7533.47	11754.44	24501.68	59216.98	
Ağustos	2290.94	816.29	1716.64	10166.14	7950.10	11314.53	27193.90	69147.24	
Eylül	2015.20	881.71	2673.32	10907.66	6913.80	10310.15	33729.97	68630.14	
Ekim	1548.75	734.01	3486.07	10596.87	6835.47	9077.97	34444.97	66413.15	
Kasım	1374.18	777.53	3241.70	6955.17	10214.39	9344.20	44519.48	74373.54	
Aralık	1202.28	722.21	4940.99	6750.24	11048.39	9744.28	51099.56	71525.29	

TABLE 3
1993 - 1994 Yılı Kârları (Milyon TL) ve Kârlardaki Büyüme Oranı (%)

ŞİRKET	KÂR/94	KÂR/93	KBO	ŞİRKET	KÂR/94	KÂR/93	KBO
AKAL TEKS	407.073	221.279	83.96	KARTONSAN	673.242	186.569	260.85
AKÇİMENTO	442.416	131.034	237.63	KAV	148.850	1.400	10.532.14
AKSA	2.379.267	776.870	206.26	KEPEZELEK.	-123.741	115.521	-207.12
AKSU	269.949	157.456	71.44	KEREVİTAŞ	87.067	14.096	517.67
AKTAŞ ELEK	-110.453	58.908	-287.50	KOÇ HOL.	3.294.193	1.019.330	223.17
AKTİF FİN	112.625	50.270	124.04	KOÇ YAT.	374.170	176.059	112.53
ALARKO HOL.	280.171	104.629	167.78	KONYA ÇİM.	223.212	118.025	89.12
ALARKO SAN	344.106	148.260	132.10	KORDSA	436.633	69.889	524.75
ALTINYILDIZ	180.352	144.584	24.74	KÜTAHYA P.	151.111	53.843	180.65
ANADOLU C.	161.647	51.731	212.48	MAKINA T.	18.734	5.779	224.17
ANADOLU SIG.	322.777	233.262	38.38	MARDİN ÇİM.	301.560	145.919	106.66
ARÇELİK	1.107.368	1.118.954	-1.04	MARET	49.475	18.435	168.38
ASELSAN	298.601	149.400	99.87	MARSHALL	275.494	95.732	187.78
ATLAS Y.O.	106.899	328	32.491.16	METAŞ	278.459	205.734	35.35
AYGAZ	449.107	231.000	94.42	MİGROS	395.144	82.728	377.64
BAĞFAŞ	445.728	192.441	131.62	MİLLİYET	9.644	331.595	-97.09
BOLU ÇİM.	201.300	52.219	285.49	NETAŞ	2.524.283	605.869	316.64
BORUSAN	668.058	85.430	681.99	NET HOLD.	159.175	45.615	248.95
BRİSA	750.626	197.251	280.54	NET TURİZM	103.496	101.003	2.47
BURSA ÇİM.	401.914	162.841	146.81	NİĞDE ÇİM.	146.753	70.386	108.50
ÇELİK HAL.	39.071	18.606	109.99	OLMUKSA	225.547	3.650	6.079.37
ÇİMENTAŞ	661.458	281.928	134.62	OTOSAN	397.840	743.845	-46.52
ÇİMSA	614.748	245.957	149.94	PETKİM	3.922.774	-1.412.424	377.73
ÇUKUROVA	59.720	590.165	-89.88	PETROL OF.	2.924.574	1.171.665	149.61
DARDANEL	125.672	6.856	1.733.02	PINAR ET	63.968	33.399	91.53
DENİZLİ C.	173.836	23.448	641.37	PINAR SÜT	9.367	68.734	-86.37
DEVA HOL.	-128.115	44.202	-389.84	RAKS ELEKTR.	232.814	120.346	93.45
DOKTAŞ	221.282	124.386	77.90	SABAH YAY.	104.564	161.198	-35.13
ECZ İLAÇ	30.972	92.320	-66.45	SARKUYSAN	575.334	118.740	384.53
ECZ YAT.	90.339	44.543	102.81	SİFAŞ	140.982	9.067	1.454.89
EGE BİRA	1.114.964	383.386	190.82	TAT KONS.	613.306	109.536	459.91
EGE GÜBRE	125.938	37.198	238.56	TELETAŞ	-45.374	-5.653	-702.65
EGE SERAMİK	609.325	189.933	220.81	TİRE KUTSAN	370.469	58.107	537.56
EGEPLAST	97.525	30.562	219.11	TOF. OTO FAB.	5.986.281	3.706.484	61.51
EMEK SIG.	70.210	32.730	114.51	TOF. OTO TİC.	16.143	330.741	-95.12
EMSAN 5*	11.758	18.124	-35.12	TRAKYA CAM.	1.012.180	376.009	169.19
ERC BİRA	810.241	184.900	338.21	TRANSTÜRK H.	54.678	19.672	177.95
ERDEMİR	2.234.869	421.849	429.78	TURÇAS	406.045	231.202	75.62
FİNANS F.K.	106.672	97.711	9.17	TÜPRAŞ	-3.999.691	528.341	-857.03
GENTAŞ	72.541	33.884	114.09	T.D.DOKÜM	55.742	284.596	-80.41
GLOBAL YAT.	109.131	40.172	171.66	T.H.Y.	-2.029.599	-1.317.589	-54.04
GOOD-YEAR	795.566	271.504	193.02	T.SIEMENS	142.796	69.836	104.47
GÜBRE FAB.	250.101	100.333	149.27	T.ŞİŞE CAM	427.966	209.587	104.19
GÜNEY BİRA	257.804	95.404	170.22	T.TUBORG	164.534	69.615	136.35
HEKTAŞ	14.610	17.693	-17.42	USAŞ	1.100.131	145.166	657.84
İHLAS HOL.	166.805	67.576	146.84	UŞAŞ SER.	109.353	9.023	1.111.94
İKT.FİNAN.	44.225	123.734	-64.26	ÜNYE ÇİM.	237.009	108.527	118.39
İNTEMA	24.292	8.720	193.74	VESTEL	-67.349	33.241	-302.61
İZMİR D.Ç.	280.445	109.474	156.18	YASAŞ	215.873	72.068	199.54
İZOCAM	156.338	113.750	37.44	YUNSA	-95.184	94.968	-200.23

ORTALAMA

646.01

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Taksim Yılı Kân (Net)			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1991 (Milyon TL)	1992 (Milyon TL)	1993 (Milyon TL)	1991 (Net)	1992 (Net)	1993 (Net)	Nisan 1994	Şubat 1995	Mart 1995	Nisan 1995
1	AKÇİMENTO	300.000	84.656,3	48.795	87.500	131.034	30	50	75	28.000	46.000	62.000	70.000
2	ANADOLU CAM	1.000.000	228.314	30	16.847	44.731	-	15	25	2.850	8.500	10.500	8.500
3	ARÇELİK	8.000.000	2.500.000	367.714	588.565	1.118.954	143,60	77	100	18.500	8.600	9.900	11.750
4	BAGFAŞ	200.000	200.000	44.738	103.047	182.442	15	30	60	3.800	10,750	15,250	17,500
5	BOLU ÇİMENTO	3.000.000	601.021,52	32.534	55.787	52.219	41,70	28	13,25	3,750	5,300	6,500	7,400
6	BRISA	607.500	1.063.125	12.060	104.490	197.251	6	32,50	62	1.650	7.100	11.500	14.000
7	ÇELİK HALAT	2.000.000	174.960	9.319	22.875	18.606	20	40	30	2.500	5.000	6.400	8.700
8	ÇİMSA	1.200.000	56.160	37.433	101.528	245.957	32	85,50	220	65.000	89.000	125.000	160.000
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	1.500.000	500.000	202.004	514.857	580.165	80	100	120	9.100	8.900	10.250	18.500
10	DÖKTAŞ	250.000	150.000	34.478	63.764	124.386	56	67	80	7.500	10.000	15.500	18.500
11	ECZACIBAŞI YATIRIM	250.000	120.960	16.414	38.368	44.543	50	30	25	3.750	9.600	15.250	17.000
12	EGE BİRACILIK	3.150.000	685.440	96.459	220.582	383.386	500	100	100	70.000	26.000	39.500	39.500
13	EGE GÜBRE	108.000	54.000	(6.029)	16.971	37.198	-	5	50	2.250	14.500	19.000	33.500
14	EREGÜ DEMİR ÇELİK	2.500.000	8.336.000	762.738	693.214	421.849	40	40	9	3.800	4.550	5.900	7.400
15	GOOD-YEAR	1.500.000	237.388,89	50.587	79.925	271.504	25	60	120	8.800	14.500	22.500	31.500
16	GÜBRE FABRİKALARI	2.500.000	576.000	4.664	4.369	100.333	-	1	20	1.350	14.000	13.750	8.800
17	GÜNEY BİRACILIK	1.000.000	219.240	31.500	37.686	95.404	240	40	55	23.500	13.500	18.750	21.500
18	HEKTAŞ	600.000	240.000	5.492	11.931	17.693	19,15	20,25	16,85	1.100	3.100	8.300	10.500
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	1.346.625	1.939.140	(16.305)	52.437	111.169	-	-	6,50	1.450	2.200	3.050	3.900
20	İZOCAM	450.000	175.000	42.259	50.780	113.750	87,50	75	75	7.200	8.000	11.250	11.000
21	KARTONSAN	540.000	270.000	22.012	48.428	186.437	20	30	60	28.000	16.250	23.500	31.000
22	KAV	62.400	62.400	722	(7.863)	1.400	12	-	-	7.800	22.000	26.000	25.000
23	KOÇ HOLDİNG	16.000.000	2.000.000	346.596	445.676	1.019.330	53,50	35	75	24.500	24.000	31.500	34.500
24	KOÇ YATIRIM	2.000.000	468.000	61.683	106.253	176.059	100	100	110	29.000	24.500	39.500	13.750
25	KORDSA	1.000.000	212.625	73.987	59.393	69.889	25	20	21,50	5.300	14.500	26.000	32.000
26	MAKİNA TAKIM	250.000	248.917,5	(5.801)	(11.406)	5.779	-	-	-	1.400	1.650	1.975	2.250
27	MARSHALL	1.250.000	276.000	16.875	53.315	95.732	42	61	55	8.500	8.500	11.500	16.250
28	MİGROS	1.000.000	100.000	11.205	40.933	82.728	37,50	100	210	350.000	94.000	120.000	110.000
29	OLUKSA	500.000	254.100	4.371	11.008	3.650	4	10	-	2.100	7.600	13.500	13.000
30	OTOSAN	2.500.000	880.000	100.254	221.932	743.845	90	114	400	67.000	7.800	10.000	14.750
31	PETROL OFİSİ	3.000.000	2.520.000	277.192	546.913	1.171.665	61,29	86,30	211,34	23.500	13.750	15.500	15.000
32	PINAR SÜT	218.700	72.800	2.913	8.895	68.734	9,74	27,88	136	18.250	8.500	17.500	17.250
33	SARKIYAN	1.000.000	189.000	42.054	70.100	117.760	70	100	100	8.300	24.500	29.000	30.000
34	TELETaş	1.000.000	200.000	47.303	63.091	(5.653)	75	15	-	8.100	12.750	12.000	15.000
35	TÜRK DEMİR DÖKÜM	3.600.000	600.000	79.465	152.111	284.596	65	80	90	10,750	5,800	9,000	10,000
36	TÜRK SİMEN	300.000	504.000	24.769	108.370	188.457	75	60	65	7.800	16.000	15.250	13.000
37	T. İŞ BANKASI -B-	-	30.000	477.147	843.397	2.516.752	74	41,66	108,93	15.000	38.500	48.000	29.500
38	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	3.000.000	1.729.158	42.538	83.461	209.587	10	11	10	1.700	5.000	7.200	9.800
39	YAPİ KREDİ B.	10.000.000	2.300.000	463.606	509.333	66.041	54,12	40	27,80	1.725	3.500	4.100	5.700
40	YASAŞ	162.000	81.000	4.374	24.434	72.123	13	25	50	3.300	14.500	18.000	22.000

Görüşler

Dr. ZEYNEP ARIKAN

*Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Maliye Bölümü Araştırma Görevlisi*

Mali Federalizm ve Türkiye

I — GİRİŞ

TÜRKİYE'de 1980'li yılların başından itibaren mahalli idareler tartışılan konular arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu tartışma daha çok, «mahalli idarelerin güçlendirilmesi» ve «merkeziyetçi bürokratik yapılanmanın aşılması» konuları etrafında toplanmıştır. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim anlayışı ve kurumsallaşma açısından gelmiş olduğu düzeyde tartışmalara yoğunluk kazandırmıştır.

Mahalli idarelerin demokratik ve özerk hale gelmesi, merkezi yönetimin bürokratik ve ideolojik özelliklerinin değişmesiyle mümkün olur. Bu da anayasal değişiklikten sistemin daha demokratik bir şekilde yapılmasına kadar uzanan bir değişim hareketinin başlamasını gerektirir. Egemen güçler ise böyle bir gelişmeyi kendileri açısından tehlikeli görürler. Mahalli idarelerin yetkililerinin artırılmasının demokrasi ve temiz toplumun oluşumuna katkıda bulunabilmesi için, mahalli idare birimlerinin kendi içinde de-

mokratik yönetilmeleri ve ciddi olarak denetlenmeleri gerekmektedir. Aksi takdirde demokratikleşme yönünde adım atılmış olmaz.

Bu çalışmada federal üniter devlet ayrımına değindikten sonra mali federalizmin yararları ve sakıncaları üzerinde durulacak ve bazı çevrelerce Türkiye için en iyi çözüm olarak görülen mali federalizmin ne derece uygulanabileceği ortaya konmaya çalışılacaktır.

II — Federal ve Üniter Sistem Ayrımı

Federalizm, alt derecedeki yönetim birimlerinin (eyaletler, bölgeler, mahalli birimler) bazı önemli kararları diğer hükümet birimlerinden onay almaksızın alabilmelerine ortam hazırlayan bir hükümet sistemidir ⁽¹⁾ [*].

Bu sistem bir yönüyle, güçlerin ayrılması sisteminin bir çeşidi sayılabilir. Ancak federalizm, güçlerin ayrılması sisteminin dışına taşar. Federaliz-

[*] Dipnotları yazının sonunda yer almaktadır.

min özü federe toplulukların federasyondan zarar görmeme isteğinde yatar. Burada sözkonusu olan, tek bir sosyal grubun hükümet yetkisinin birçok organ arasında bölüştürülmesi değildir, birbirinden farklı olmaya çalışan ve özerkliklerinin üstüne titreyen çok yapıli sosyal grupların hükümet yetkileri, bu grupların birleşmesinden doğan üst sosyal grubun yetkilerini dengeler ve sınırlandırır. Böylesine bir sistem geliştirmek, demokrasiyi ve özgürlüğü büyük ölçüde ileri götürerek güçlendirmek için çok etkili bir yol olabilir.

Vergiler mahalleleştirilince yani mali federalizm geliştikçe, devletin ekonomiye müdahalesi küçülür. Bu nedenle teorik düzeyde mahalli idarelerin daha geniş idari ve mali yetkilerle donatılması gerektiği ifade edilir. Bu görüş sahipleri, mahalli idarelerin finansman yönünden özerk olmasını savunmaktadır. Ancak bu taktirde, mahalli seçimlerle mahalli idareler arasında yakın ilişki kurabilecek ve halkın yönetime aktif olarak katılması sağlanabilecektir. Kamu hizmetlerini yürüten birimlerin faaliyet alanı ne kadar küçülürse, toplumun tercihlerini tespit etmek o kadar kolaylaşır. Yani, kamusal hizmetleri üretecek birimlerin faaliyet alanı daraldıkça, halkın tercihlerini belirleyebilmek kolaylaşacağı gibi, yönetimde etkinlik de artar (2).

Üniter ve federal devletlerde desantralizasyonun çeşitli uygulama şekilleri vardır. «Yetki genişliği» (deconcentration) ve «özelleştirme» (privatization) dahi, desantralizasyon içindedir. Yetki genişliği ile yönetimin taşra kuruluşlarında görevli kamu birimlerine yetki tanınması söz konusudur. Yetki genişliği, merkezden yönetimin yumuşatılmış bir biçimidir. Bu sistemde merkezi idare, karar alma ve yürütmeye ilişkin bazı yetkilerini, kendi hiyerarşisi içinde yer alan alt birimlere aktarmaktadır. Yetki genişliği, merkezi idarenin üstlendiği fonksiyonların

daha verimli ve etkin bir şekilde yürütülmesi amacıyla geliştirilmiştir. Yetki genişliği ile demokratikleşme paralellik göstermektedir. Çünkü mahalli idarelerin yetkileri genişlemektedir (3).

Mali federalizmde anayasal yetki ve güç birçok merkez arasında bölüştürülür. Bu nedenle böyle bir modelde yasama, yürütme ve yargı ayrılığı ortaya çıkar ve yetki bölüşümü konusu gündeme gelir.

Mali federalizm ile hükümetlerin güçlerini sınırlayan ülkeler arasında İsviçre ve ABD örnek gösterilebilir. Bu devletlerden her biri, büyük ölçüde bağımsızlığı olan toplulukların (Amerikan eyaletleri, İsviçre kantonları) birleşmesinden meydana gelir; bu bağımsız toplulukların yöneticileri, federal iktidara sınırlar koyan önemli yetkiler taşırlar.

III — Mali Federalizmin Yararları ve Sakıncaları

Kamu gelirlerinin merkezi ve federe devletler ile mahalli idareler arasında bölüştürülmesi ile ilgili ilişkilerin düzenlenmesi ve bu iradelerin vergi koyma yetkilerinin sınırlarının ve kapsamının saptanması dar anlamda mali denkleşmeyi ifade etmektedir. Geniş anlamda mali denkleşme ise merkezi ve federe devletler ile mahalli idareler arasındaki ilişkilerden doğan bütün idari ve mali sorunların çözümünü içerir (4).

Burada mahalli idarelerin gelirleri özellikle de vergiler konusuna mali denkleşme açısından bakmak, bu idareler vergilendirme yetkisi bırakılmasının yararları ve sakıncalarını ortaya koymak bakımından önemlidir.

Vergi kaynaklarının ayrılması yönetiminde federe devletler ya da mahalli idareler kendi bölgelerine göre vergi oranlarını diğer bölgelerden farklı uygulayabilirler. Böyle bir uygulama devletin takip etmiş olduğu genel ekonomi politikasına ters düşer. Her bölge-

nin kendine göre vergi oranlarını merkezin aksine azaltabilir ya da artırabilir olması karşısında, federal devletin takip ettiği politika ile federal devletler ve mahalli idarelerin yetki kullanımı uyum içinde olmaz.

Federe devletler ile mahalli idareler kendi sınırları içinde gelir ve kurumlar vergisi tahsil edebildikleri halde, genelde gelir vergileri alanında en önemli vergilendirme otoritesi federal devlettir. Gelir vergileri aynı zamanda federal hükümetin en önemli gelir kaynağını oluşturmaktadırlar. Bu vergiler federal hükümet için daha uygun bir gelir kaynağıdır. Çünkü ülke ekonomisi tek bir piyasadır. Yani federal hükümet gelir vergileri alanında vergilendirme yetkisini federe devletlere ve mahalli idarelere nazaran daha büyük bir etkinlikle uygulayabilmektedir. Zira ülkenin küçük bir parçasını oluşturan mahalli idarelerin mükellefin gelir vergisi matrahına girmesi gereken diğer bölgelerdeki yatırımlarından sağladığı gelirler hakkında bilgi sahibi olması imkânsız olmasa bile çok güçtür (5). Bu nedenle gelir vergileri alanında federal devlet en önemli yetki sahibidir. Federalizmde milli bir politika vardır ve bu politika tüm ülkede uygulanır.

Gelir vergileri alanında vergilendirme yetkisinin kullanımında devletin en önemli vergilendirme otoritesi olmasının bir başka sebebi de, bu vergilerin diğer vergilere kıyasla idari maliyetlerinin yüksek oluşundan kaynaklanmaktadır. Vergilerin tahakkuk ve tahsilatı personel ve teçhizat gerektirir. Bu durum kamu sektöründe önem arzeder ve etkili bir şekilde halledilmesi gerekmektedir. Bu açıdan uygulamada bir baş vergisinin idaresi bir satış vergisinden daha ucuz, bir satış vergisinin de gelir vergisinden daha ucuz ve kolaydır. Böylece federal bir sistemde vergi idaresinin oldukça maliyetli olduğunu söyleyebiliriz (6). Bazı vergilerin mahalli idareler-

ce tarh ve tahsilinin kaynak israfına sebep olması nedeniyle hükümetin bu konuda yetkili olması daha yararlı olmaktadır.

Vergiler mahallileştikçe, kamu sektöründeki rekabet eğilimleri artar, o zaman daha büyük bir ademi merkeziyet nispeten vergi yükünün daha düşük seviyede olmasına yol açabilir. Yani, ne kadar alternatif mali yetki varsa, kamu sektöründeki potansiyel rekabet de o kadar büyük çaplı olur (7).

Mali federalizm geliştikçe tarafılık eğilimleri ortaya çıkar. Eyalet ve mahalli görevliler zengin vergi yükümlülerinin diğer hükümetlerin yetki alanlarına geçmeleri ihtimaline her zaman dikkat ederler. Çünkü bunların diğer tarafa geçmesi vergi tabanını önemli ölçüde azaltır. Bu nedenle görevliler vergi tabanını artırmak ve bölgelerini cazip hale getirmek için çok çaba harcamaktadırlar. Fakirler ise, zenginlerin aksine, daha az vergi yükü düşüğü ve daha pahalı hizmet istedikleri için eyalet ve mahalli yönetim görevlileri onları kaybetmekten çekinmezler. Yani hâkimiyet alanı küçüldükçe tarafılık artmaktadır (8).

Federe devletler ile mahalli idarelerde uygulanan farklı gelir ve harcama politikası her federal devletle, mahalli idare biriminde farklı etkiler meydana getirecektir. Örneğin, bir federe devlet düzeyinde ya da mahalli düzeyde bir vergi konulduğu zaman, bu verginin yükünü hisseden bir mükellef vergiden kaçınmak için, sözkonusu verginin olmadığı bir başka etki alanına ekonomik faaliyetini transfer edecek, yani yetki alanını değiştirecektir. Böylece federe devletlerde mahalli idarelerin gelir ve harcama politikalarına etki eden yetkiler arasında idarelerarası bir rekabet mümkün olacaktır. Böyle bir idarelerarası rekabet etkili bir kaynak dağılımını olumsuz yönde etkileyecektir. Aynı zamanda mahalli ve bölgesel yönetimler arasındaki vergilendirme farklılıkları uyarılmış göçlerin

de temel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır (9).

Gayrikenul vergilerinde vergi matrahı diğer vergi matrahlarına nazaran nispeten esnek olmayan bir yapıya sahiptir. Bu vergi uygulandığında, yetki alanını değiştirme olayına pek rastlanmaz (10).

Federe devletlerin ve mahalli idarelerin yetki alanı ne kadar genişletilirse, idari etkinlik de o kadar artar ve bireyler kamu hizmetlerinin görülmesinde tercihlerini o kadar iyi yansıtır. Ancak, yetki devrinin yararları yanında sakıncaları da gözden uzak tutulmamalıdır.

IV — Türkiye'de Mali Federalizm

Yirmibirinci yüzyıla girerken birçok düşünür mahalli idarelere daha geniş yetkiler verilmesi gereği üzerinde durmaktadır. Birçok ülkede mahalli idare modelleri değişik olabilmektedir. Daha iyi yönetim ve toplumsal katılım sağlanmasına yönelik olarak denenen politikalar ülkeden ülkeye değişmektedir. Her ülkenin mahalli idareleri ile merkezi idare arasındaki ilişkileri mevcut arayışların yönünü tayin etmektedir.

Türkiye'de mahalli idarelerin güçlendirilmesi konusu son dönemlerde önemli bir tartışma konusu olmuştur. Bu konuda 1982 Anayasası teşvik edicidir.

1982 Anayasası'nda 126. maddede merkezi idareye ilişkin düzenlemeyi çok kısa ifadelerle belirttiği halde mahalli idarelere ilişkin 127. maddede oldukça ayrıntılı bir düzenlemeye gidilmiştir. Anayasanın 127. maddesinde «mahalli idarelere görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır» hükmü 1961 Anayasasında da yer almasına rağmen pek uygulamaya aktarılamamıştır. Uygulamada mahalli idarelerin gelir kaynakları yetersiz kalmış, bu idarelere görevleriyle orantılı gelir kaynakları sağlanamamıştır. Yani Türkiye'de mahalli idarelerde mali denkleme gerçekleştirilememiştir.

Anayasadaki «mahalli idarelere görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır» hükmüne işlerlik kazandırmak ve idarelerin mali ve idari bakımdan güçlenmelerini sağlayıcı önlemler almak gerekmektedir.

Bu önlemlerin federal mi yoksa üniter devlet yapısı içerisinde mi gerçekleştirilebileceği önemlidir. Türkiye üniter bir devlettir. Böyle bir yapıdan federal bir yapıya dönüşmek sorunları çözmek için bir çözüm değildir. Türkiye için gidilecek gerçek çözümün bir süre daha ertelenmesi demektir. Üniter bir sistem içerisinde de mahalli idarelere birtakım yetkiler tanınarak demokratikleşme sağlanabilir. Merkezden yönetim demokrasi ilkesine uygun değildir. Çünkü halkın yönetime katılmasının sınırlarını daraltır.

Türkiye'de mahalli idareleri merkezi idarenin hiyerarşik bir dairesi olmaktan kurtarmak, demokratik, kendi kendine yetecek kaynak ve yetkilerle donatarak gerçek bir mahalli idare birimi haline gelmelerini sağlamak gerekmektedir. Ancak bu durumda mahalli idareler ekonomik olarak bir fonksiyon icra edebilirler. Ayrıca, mahalli idareler bazı alanlarda vergi oranlarını belirleme yetkileriyle donatılabilirler (11).

Türkiye'de mahalli idarelerin ver-gilendirme yetkisi, bu yetkinin sınırlarının anayasal bir temele dayandırılması önemlidir.

«Mahalli idarelere, belli bazı vergilerin oranlarında kanunun belirlediği yukarı ve aşağı sınırlar içerisinde değişiklik yapma yetkisi tanınabilir.» Örneğin belediyeler emlak vergisinin oranlarını kanunun belirlediği sınırlar içinde tespit etme konusunda sistem içinde düzenleme yetkisine kavuşturabilir.

Mahalli idarelere kanuni sınırlar içinde oran belirleme konusunda tanınan bu yetkinin dışında birçok ülkede olduğu gibi merkezi idarece alınan bazı vergi, resim ve harçlara ek yapabil-

me yetkisi ve yeni matrahlar belirleyebilme yetkisi tanınması düşünülebilir. Mahalli idarelere tanınan yetki merkezi idarenin yetkisinin daralması demektir. Ancak, bu idarelere tanınan yetkinin sınırlarını iyi çizmek gerekir. Aksi takdirde bölgesel dengesizlikler ortaya çıkar. Örneğin, sadece büyükşehir belediyelerine bölgelerarası farklılıkları gidermek üzere «rant vergisi» alma yetkisi verilebilir. Ancak, böyle bir yetki kullanımı için Anayasa'nın 73. maddesinin değiştirilmesi gerekir. Çünkü vergi ve benzeri mali yükümlülükler ancak kanunla alınır. Bu nedenle tanınacak yetkinin sonuçlarının çok iyi düşünülüp öyle tanınması gerekir. Bugün için ülkemizde rantların vergilendirilmesi konusunda kanuni bir düzenleme yapılarak, büyükşehir belediyelerine bu konuda oran belirleme yetkisinin verilmesi daha yerinde bir uygulama olur.

V — SONUÇ

Türkiye üniter yapıya sahip bir ülkedir. Böyle bir devlet yapısı anayasalarda da vurgulanmıştır. Üniter sistemden federal bir sisteme geçiş, Türkiye ekonomisi açısından köklü bir değişiklik olacaktır. Türkiye federal bir sistem gereklilerini karşılayacak bir düzeyde değildir. Bu nedenle üniter bir devlet yapısı içerisinde mahalli idareleri güçlendirmek gerekmektedir.

Merkezdeki bürokratların yetkilerini sınırlandırmak mahalli idarelerin güçlenmesine neden olur. Ancak, ülkemizde bürokratların genel eğilimi bütçeyi büyütme yönündedir. Yetki genişlemesi ekonomik, siyasal, sosyal, mali alanda yozlaşma demektir. Bürokratlar mahalli idarelerin mali ve idari açıdan güçlenmelerine karşıdır. Merkezi idare yetkilerinin sınırlandırılması gerektiğini savunanlar bile iktidara geldiklerinde yetki kullanımını kendi aleyhlerine sınırlandırmak istemeyeceklerdir. Aksine yetkilerini genişletici uygulamalara yönelebileceklerdir. Onları bu şekilde yetki kullanımından alıkoyan tek şey ise eğitimidir.

Ülkemizde mahalli idarelerin yetkilerinin düzenlemeye tabi tutulması ve anayasal bir dayanağa kavuşturulması zorunludur. Bu zorunluluğu federal bir yapı değişikliğine gitmeden de üniter bir sistem içerisinde pekala başarabiliriz. Yıllardır üniter bir yapının hâkim olduğu ülkemizde federal sistemi uygulama çabası içine girmek gereksiz ve anlamsızdır. Aynı zamanda ülke gerçeklerimizle bağdaşmaz. Önemli olan yapı değişikliğine gitmek yerine, mevcut yapı içerisinde sistemin daha iyi işlenmesini sağlama-ya çalışmaktır.

DİPNOTLAR VE KAYNAKLAR

(1) David C. NICE; «Federalism, The Politics of Intergovernmental Relation», St. Martin Press, 1977, s. 2.

(2) Maurice DUVERGER; «Siyasal Rejimler» (Çev.: Teoman TUNÇDOĞAN), 1. Baskı, Dünya Kültür Klasikleri Dizisi 14, Sosyal Yayınlar, s. 61 - 62.

(3) Bilal ERYILMAZ; «1980'den Sonra Merkezi İdare ile Mahalli İdareler Arasındaki İlişkiler», Akademik Araştırmalar Dergisi, Sayı 2, İzmir 1988, s. 37 - 49.

(4) Ruşen KELEŞ; «Belediye Gelirleri ve Mali Denkleştirme», Amme İdaresi Dergisi, Cilt 5, Sayı 1, Mart 1972, s. 59.

(5) James M. BUCHANAN, Marilyn R. FLOWERS; «The Public Finances», Sixth Edition 1987, s. 324 - 325.

(6) R.A. MUSGRAVE, P.B. MUSGRAVE; «Public Finance in Theory and Practice», Fifth Edition, Mc Graw Hill Book Company, ss. 203 - 206.

(7) Michael L. MARLOW; «Fiscal Decentralization and Government Size», Public Choice, 56, Washington 1988, s. 261.

(8) Namık Kemal ÖZTÜRK; «Federalizm ve Türkiye», Amme İdaresi Dergisi, Cilt 25, Sayı 4, Aralık 1992'den Ayı Bası, Ankara 1992, s. 72 - 73.

(9) David N. HYMAN; «The Economics of Governmental Activity», New York 1973, s. 279 - 280. J. Richard ARONS, Eli SCHAWARTZ; «Financing Public Goods and the Distribution of Population in a System of Local Governments», National Tax Journal, Volume XXVI, No. 2, June 1973, ss. 137 - 139.

(10) HYMAN; a.g.e. s. 286.

(11) Bilal ERYILMAZ; «Türkiye'de Bitmeyen Tartışma: Mahalli İdareler», Hizmet - İş Sendikası Yayını, Ankara 1992, s. 25.

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (NİSAN 1995)

Ülkeler	GSYİH *	Tüketici Fiyatları *	Ücretler Kazançlar *	İşsizlik Oranı (%) (En Son)	Dış Ticaret Dengesi ** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Carli İşlem Dengesi (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Faiz Oranları (%)	
							Para Piyasası (Son 3 Aylık)	Bankalar
								Kredi
A.B.D.	4.1	2.9	2.8	6.5	-172.0	-155.7	6.08	9.00
Almanya	3.3	2.4	3.6	8.3	48.8	-31.8	4.65	7.00
Avustralya	5.0	2.6	3.8	10.3	-4.3	-17.8	8.11	11.50
Avusturya	2.5	2.4	4.5	6.5	-10.3	-2.2	4.75	8.75
Belçika	1.7	1.7	1.6	13.5	8.3	6.7	5.13	8.75
Danimarka	3.2	2.5	3.1	12.6	6.0	3.4	6.95	8.25
Fransa	3.5	1.8	2.2	12.5	29.1	14.8	7.80	8.25
Hollanda	3.3	2.3	0.7	7.8	12.9	13.1	4.60	6.25
İngiltere	3.9	3.5	3.5	9.7	-16.7	0.1	5.81	7.75
İspanya	2.8	5.1	4.5	23.9	-20.1	-2.7	9.28	9.00
İsveç	3.6	2.6	4.6	8.3	10.9	1.0	8.88	10.00
İsviçre	2.6	1.5	2.5	5.0	2.4	17.6	3.50	5.50
İtalya	2.7	4.9	2.4	11.2	22.1	15.6	11.00	10.65
Japonya	0.9	0.2	1.5	2.9	143.6	126.6	1.36	2.75
Kanada	5.6	2.2	1.1	10.6	14.4	-18.1	7.86	9.75

Açıklamalar: (b.d.) = Belli Değil. Kaynak: The Economist, 29 Nisan 1995.

(*) Yıllık Yüzde Değişim.

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya, A.B.D. ve Kanada için İthalat F.O.B., İhracat F.O.B., Diğerleri için C.I.F / F.O.B.

Görüşler

Dr. ALKAN SOYAK

*Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü Araştırma Görevlisi*

Teknolojik Gelişme ve İnsan Faktörü

«Gelişme mi, gelişmemenin bilincine varma mı?»

GİRİŞ

NEOKLASİK iktisadın sınırlı varsayımları ve dar teknoloji tanımı ile Az Gelişmiş Ülke (AGÜ)'lerin teknolojik gelişme sorunlarına yaklaşmayaacağı açıktır. Özellikle AGÜ'ler için geçerli olan, teknolojik gelişmenin olabilmesi için gerekli nitelik ve bilgi birikimini ifade eden teknolojik yetenek olgusunu kavrayabilmek ve bunu insan faktörüyle ilişkilendirebilmek, gelişme sürecinde olan Türkiye için önemli bir sorundur. Bu doğrultuda, teknolojik yeteneğin gelişebilmesi için gerekli olan nitelikli insan kompozisyonunu belirlemek ve Türkiye'de mevcut olanla karşılaştırmak, çalışmanın temel amacı olarak saptanmıştır.

A. Teknolojik Gelişme ve Teknolojik Yetenek

Neoklasik iktisadın teknoloji tanımı üretim tekniği ile yakından ilişkili-

dir. Bu bağlamda teknoloji, üretim teknikleri dizini olarak tanımlanır ⁽¹⁾. Böylelikle teknoloji girdileri çıktılara dönüştüren fiziksel süreç olarak kabul edilmekte ve genellikle üretim fonksiyonu ile temsil edilmektedir. Dolayısıyla teknolojik gelişme de, üretim fonksiyonundaki katsayıların değişmesiyle ilişkili bir süreç olarak kabul edilmektedir. Böyle bir teknolojik gelişme yaklaşımının altında, teknolojik gelişmenin egzojen (ekonomi dışı) olduğu, teknolojik bilginin kamu niteliğinde kabul edildiği, firmaların seçtikleri tekniklerin yalnızca kullanıcı oldukları ve onu geliştirme yoluna gitmedikleri gibi teknolojik açıdan firmalar ve ülkeler arası asimetriye olanak tanımayan kısıtlayıcı varsayımlar söz konusudur. Bir bakıma neoklasik iktisat, firmayı

(1) S. Gomulka; 1990, ss. 4 - 5.

yönetimin emirlerini yerine getiren bir makina gibi kabul etmekte ve teknolojiyi tüm karar birimlerince rahatlıkla asimile edilebilen bir yapıda tasarlamaktadır (2).

Buna karşın neoklasik iktisadın teknoloji ve teknolojik gelişme yaklaşımının yetersizliğini ortaya çıkararak ve daha açıklayıcı ve kapsayıcı yaklaşımlar üretmeye iten temel bir olgu sözkonusudur. Bu da ekonomik birimler (firma, ülke gibi) arasında teknolojik gelişme farklılıklarının olduğu ve bunun nedenlerinin kuram tarafından açıklanamadığıdır (3).

Evrimci kuramla birlikte, teknoloji rahatlıkla anlaşılabilen, kamu niteliğinde bir bilgi olmaktan çok, zımni, anlaşılması güç ve çözülebilmesi bir çaba ve maliyet gerektiren bir yapıda kabul edilmektedir. Ayrıca, teknolojik bilginin artımsal ve küçük niteliğinin yanı sıra, zımni ve yerleşmiş yapısından dolayı, firmaların teknolojik gelişmeye kaynak ayırmaları ve Ar-Ge (Araştırma-Geliştirme) faaliyetinde bulunmaları kaçınılmazdır. Diğer taraftan, Ar-Ge faaliyetinin getirisi belirsiz olduğundan, her firmanın aynı üretim fonksiyonu üzerinde faaliyetinde bulunmaları sözkonusu olamaz (4).

Böylelikle teknolojinin yalnızca girdileri çıktılara dönüştüren fiziksel bir süreç olduğunu kabul eden neoklasik yaklaşımın yerini, teknolojik bilgiyi ön plana çıkaran, organizasyonel farklılıklara dayalı ve teknolojik gelişmenin firma içinde küçük fakat artımsal nitelikli olarak gerçekleştiğini kabul eden evrimci teknolojik gelişme anlayışı almıştır. Dolayısıyla teknolojik gelişme, girdileri çıktılara dönüştürmede kullanılan bilgi, işlemsel ve organizasyonel biçimlerde ortaya çıkan gelişme olarak tanımlanmaktadır (5). Teknolojik gelişmenin bu geniş tanımı ile birlikte, insan faktörü de belirgin bir bi-

çimde ön plana çıkmaktadır. Bu tanımlama, makina anlamındaki teknoloji-den çok -hardware- bilgi, organizasyonel tarz ve işlemsel yöntemler üzerine yoğunlaşmıştır. Bu nedenle teknolojik yetenek (6) makina anlamındaki teknolojiyi satın almaktan çok, bu teknolojiyi asimile edebilecek, yerel koşullara uyarlayabilecek ve hatta yeni teknolojiler geliştirebilecek kurum ve niteliklerin oluşumuna yönelik bir kavramdır. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkelerdeki teknoloji politikası da ekonominin teknolojiyi dışardan edinim biçimini, kullanımını ve yayılımını, gelişmesi ve ilerlemesini etkileyen kuramlar ve politikalar şebekesi olarak tanımlanabilir (7).

Teknoloji ve teknolojik gelişme bu şekilde ele alındığında, ülkeler ve hatta firmalar arasında teknolojik yetenek farklılıklarından kaynaklanan teknolojik asimetrinin oluşması kaçınılmazdır. Anlaşılacağı gibi teknolojik yetenek kavramına neoklasik iktisadın sınırlı varsayımları ile ulaşabilmek güçtür.

B. Teknolojik Yetenek ve Nitelikli İnsan Faktörü

Nitelikli insan faktörünün önemini teknoloji edinimi ve teknolojik ge-

(2) Teknolojik gelişmenin neoklasik kuramda ele alınış biçimi için bkz.: A. Soyak, 1994.

(3) R. Nelson; 1981, s. 1035.

(4) Evrimci kuramın teknoloji ve teknolojik gelişme yaklaşımı için bkz.: A. Soyak, 1994, ss. 15-32. Ayrıca bkz.: A. Atkinson, J. Stiglitz; 1969. B. Carlsson, R. Stankiewicz, 1991. G. Dosi; 1988 ve diğerleri.

(5) C. Dahlman; 1989, s. 14.

(6) Teknolojik gelişmenin olabilmesi için gerekli olan bilgi ve nitelik birikimi olarak ele alınan ve AGÜ'ler için kullanılan bir kavramdır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: M. Fransman, K. King; 1984.

(7) C. Dahlman; 1989, s. 14.

lişme sürecinin yalnızca fiziksel bir süreç olarak algılanmaması bağlamında ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Dışardan elde edilen teknolojinin yalnızca makina içine içerilmiş olmadığı, bunu asimile edebilme ve uyarılma için teknolojik bilginin de asimile edilmesi ve geliştirilmesi gerekliliği, özellikle mühendislik niteliğinin önem kazanmasına yol açmıştır.

Bir ülkenin rekabetçi olabilmesi için eğitime gerekli önemin verilmesi gerekir. İlk olarak, teknolojik ve diğer eğilimleri takip edebilecek, ülke koşullarına ve firmalara göre bu eğilimlerin uygunluğunu değerlendirebilecek ve bu eğilimlerin sağladığı üstünlükleri ve etkileri geliştirebilecek nitelikli personele gereksinim vardır. Çoğu zaman dışardan elde edilmesinden daha yararlı olan, yerel teknoloji geliştirme faaliyetlerinde ve teknolojiyi asimile etme, kullanma, uyarılma ve ilerletme biçimindeki diğer faaliyetlerde de yüksek düzeyde uzmanlaşmış insana gereksinim vardır. Doğu Asya'daki yeni sanayileşen ülkelerin başarısının önemli bir bölümü için, mühendislik ve teknik uygulama alanları içeren lise ve daha yüksek eğitimdeki gelişmeleri destekleyen yatırımların payı büyüktür. Bu olguların aksine, teknolojik yeteneği görece düşük olan Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde, yüksek eğitim, mühendislik bilimlerinden çok toplumsal ve beşeri bilimlere yoğunlaşmış gözükmektedir⁽⁸⁾.

Buna karşın çok sayıda mühendis ve teknisyene sahip ülkeler veya firmalar, endüstriyel gelişme süreci içinde teknolojik gelişmelerin çoğalmasıyla, bu niteliklerini daha fazla kullanabilme olanağına da sahip olabilmeler. Bu doğrultuda teknolojik yeteneğin kazanılmasında ve gelişiminde nitelikli emeğin – özellikle Ar-Ge'ye yö-

nelik mühendislik niteliğinin – büyük önemi vardır. Genelde nitelikli insan faktörü özeldir mühendislik yeteneği, bir yandan teknolojik gelişme olasılığını artırırken, diğer yandan teknolojik gelişmenin gerçekleşmesiyle bağlantılı olarak bu niteliklerden daha fazla yararlanma ve niteliklerin daha da ilerlemesi olanağını ortaya çıkarır⁽⁹⁾.

Sonuç olarak teknolojik gelişme, firmalar, araştırma ve teknoloji kurumları ve üniversiteler gibi kuruluşlar ile kurumsal düzenlemelerin bulunduğu bir teknolojik sistem içerisinde ortaya çıkan bir olgu olarak düşünüldüğünde, gerek firma, gerekse de ulusal düzeyde teknolojik yeteneğin gelişiminde nitelikli insan faktörünün önemi ortaya çıkmaktadır. Bu noktada özellikle firmaların teknolojik faaliyetlerinde daha spesifik olarak Ar-Ge'ye yönelik nitelikli mühendis gerekliliğini de vurgulamak gerekir. Bu bağlamda, Türkiye'de ulusal teknolojik yeteneği karakterize eden insan faktörüne yönelik göstergeleri diğer ülke göstergeleri ile karşılaştırmak ve kendi içinde kompozisyonunu belirlemek, teknolojik gelişmelerin olabilirliği ve endüstriyel gelişme sürecine etkileri açısından önemli gözükmektedir.

C. Türkiye'de Ulusal Teknolojik Yetenek

Teknolojik yetenek kavramı istatistiksel verilerden çok niteliksel özelliklerin karakterize ettiği bir kavramdır. Bu nedenle ulusal teknolojik yeteneği belirleyen bazı göstergelere baktıkça bu olgu akıldan çıkarılmamalıdır. Bu durumu basit bir örnekle açıklamak mümkündür. İki firmanın teknolojik yetenek düzeyini karşılaştırırken,

⁽⁸⁾ C. Dahlman; 1989, s. 15.

⁽⁹⁾ S. Teitel; 1984, s. 44.

bir firmanın diğerinden daha fazla mühendis ve teknisyene sahip olması o firmanın teknolojik yeteneğinin daha yüksek olacağı anlamına gelmeyebilir. Daha az sayıda fakat daha nitelikli ve yetenekli mühendis ve teknisyen başarılı bir teknolojik gelişme sürecinin anahtarı olan teknolojik yetenek birikimini sağlayabilir⁽¹⁰⁾. Bu nedenle ulusal teknolojik yeteneği karakterize eden göstergelere bakarken bu paradoksu da göz ardı etmemek gerekir.

Türkiye'de dar anlamda ulusal teknolojik yeteneği karakterize eden göstergeleri belirlemeye yönelik olarak yapılan en son çalışmalardan biri, DİE'nin 1990 Yılı Araştırma-Geliştirme Göstergeleri Çalışması Sonuçlarıdır⁽¹¹⁾. Bu çalışmadaki sonuçlar DİE'nin Mayıs 1991 - Mayıs 1992 döneminde gerçekleştirilen ve Türkiye'deki tüm araştırma birimlerini ve personeli kapsayan anket sonuçları ile 1990 Kesin Hesap Kanunları, Detay Yatırım Programları, Bütçe Dökümleri ve Üniversite Faaliyet Raporlarından elde edilen bilgilere göre derlenmiştir.

Türkiye'de ulusal teknolojik yeteneği belirlemek için bu çalışmadan faydalanılırken, diğer yeni sanayileşen ülkelerle bir karşılaştırma yapabilmek için de Lall'ın çalışmasından yararlanılmış ve «Tablo 1» elde edilmiştir.

Doğu Asya ve Latin Amerika'daki yeni sanayileşen bazı ülkelerle Türkiye'nin bilim ve teknoloji göstergelerini şu şekilde yorumlamak olasıdır.

GSMH içinde Ar-Ge harcamalarının payına bakıldığında, bu oranını Türkiye'de % 0.3 iken G.Kore'de % 2.3, Tayvan'da % 1.1, Hindistan'da % 0.9, Brezilya'da % 0.7 ve Meksika'da % 0.6 olduğu görülmektedir. Bu oranlar, Türkiye'nin Ar-Ge'ye ayırdığı kaynağın ne kadar yetersiz olduğunu vurgulamak açısından çok önemlidir. Kal-

dı ki sanayileşmiş kapitalist ülkelerde bu oran daha da yüksektir. Örneğin, Japonya'da % 4'e yakındır.

Verimli sektörde yapılan Ar-Ge'nin GSMH içindeki payına bakıldığında bu oran Türkiye'de % 0.05 iken G.Kore'de % 1.5, Tayvan'da % 0.7, Hindistan, Brezilya, Meksika ve Singapur'da % 0.2 civarındadır. Bu oranda da Türkiye yeni sanayileşen ülkelerin gerisinde kalmaktadır. Bu oranın düşüklüğü aynı zamanda Türkiye'deki verimli sektörün (özel sektör) Ar-Ge'ye verdiği önemi de açıkça göstermektedir. Verimli sektör girişimcileri tarafından finanse edilen Ar-Ge harcamalarının GSMH içindeki payına bakıldığında da oranlarda önemli bir farklılaşma gözükmemektedir. Bu oran Türkiye için % 0.06 iken G.Kore'de % 1.9, Tayvan'da % 0.6 Singapur'da % 0.2 ve Tayland'da % 0.02 düzeyindedir.

Milyon nüfus başına Ar-Ge'de çalışan bilim adamı/mühendis sayısına bakıldığında, Türkiye için bu rakamın 680 iken, G.Kore'de 1.283, Tayvan'da 1.426, Singapur'da 960, Brezilya'da ise 250 civarında olduğu görülmektedir. Bu gösterge açısından bakıldığında, Türkiye'nin Hindistan, Brezilya, Meksika ve Tayland'dan daha yüksek bir düzeyde olduğunu söylemek olası görülmektedir.

Toplam bilim adamı ve mühendis sayısına bakıldığında, 1994 yılı itibariyle Türkiye'de bu rakamın 1 milyonun üzerinde ve milyon nüfus başına düşen mühendis/bilim adamı sayısının 17.803 olduğu belirlenmiştir. Bu rakamlar H.Kong'da 145.5 bin/26.459, Singapur'da 88.3 bin/15.304

(10) A. Soyak; 1994, s. 88.

(11) DİE Haber Bülteni, 1992.

TABLO 1

Bazı Ülkelerde Ulusal Teknolojik Yetenek Göstergeleri
(Bilim ve Teknoloji)

	Türkiye	G.Kore	Tayvan	H.Kong	Singapur	Hindistan	Brezilya	Meksika	Tayland
GSMH İçinde Ar-Ge'nin Payı (%)	0.03 (1990)	2.3 (1987)	1.1 (1986)	v.b	0.5 (1984)	0.9 (1984)	0.7 (1982)	0.6 (1984)	0.3 (1985)
GSMH'nin % 'si Olarak Verimli Sek- törde Ar-Ge	0.05 (1990)	1.5	0.7	v.b	0.2	0.2	0.2	0.2	v.b
GSMH'nin % 'si Olarak Verimli Sektör Girişimcilerinin Finanse Ettiği Ar-Ge	0.06 (1990)	1.9	0.6	v.b	0.2	0.1	0.1	0.02	0.04
Milyon Nüfus Başına Ar-Ge'de Çalışan Bilimadam/ Mühendis	680 (1990)	1283	1426	v.b	960	132	250	217	150
Toplam Bilimadam/ Mühendisler									
a. Toplamı (000)	1.086	361.5	v.b	145.5	38.3	1000-2000	1.362	565.6	20.3
b. Milyon Nüfus Başına (Yıl)	17.803 (1994)	8.706 1986	v.b	26.459 (1986)	15.304 (1980)	1282-2564 1985	11.475 (1980)	10.720 (1970)	472 (1975)

Brezilya'da 1.362 bin/11.475, G.Kore'de 361 bin/8.706 ve Hindistan'da 1.000–2.000 bin/1.282 olarak belirlenmektedir. Türkiye'nin, mühendis/bilim adamı sayısı ve milyon nüfus başına düşen bilim adamı sayısı diğer ülkelerin üzerinde olmasına rağmen, Üçüncü Dünya ülkelerini teknolojik olarak kategorize eden bir çalışmada, daha alt bir kategoriye temsil eden ikinci kategoride olduğu görülmektedir. Birinci kategoride ise mühendis ve bilim adamı sayısı görece düşük olan Brezilya, Hindistan ve G.Kore bulunmaktadır (12). Bu durum mühendis ve bilim adamı sayısının teknolojik yeteneğin bir göstergesi olarak kullanılmasının sakıncasını göstermekle, niteliksel özelliklerin istatistikle ifade edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun yanı sıra istatistiksel olarak da teknolojik yetenek düzeyinin niçin diğer ülkelerin gerisinde olduğunu belirleyebilmenin bazı yolları var mıdır? Bu sorunun yanıtını bulabilmek için Türkiye'deki Ar-Ge faaliyetlerinin kompozisyonuna bakmak faydalı olacaktır.

Firma veya ulusal düzeyde olsun, dışardan gelen teknolojiden benimsenmesi, yerel koşullara adaptasyonu ve hatta yeni teknolojiler geliştirilmesinin en önemli belirleyicisi Ar-Ge'ye yönelik mühendislik faaliyetlerinde bulunmaktadır.

Dolayısıyla DİE'nin yapmış olduğu çalışmadan yararlanarak Türkiye'deki Ar-Ge kompozisyonunu belirlemek, bazı gerçeklerin ortaya çıkması açısından önemlidir. Bu bağlamda toplam mühendis/bilim adamı içerisinde Ar-Ge'ye yönelik birimlerde çalışanların oranı % 3'dür. Bu oran şu gerçeği açıkça yansıtmaktadır. Türkiye'deki mühendislik yeteneği genel olarak –yaklaşık % 97'si– dışardan elde edilen teknolojilerin uyarlanması

ve/veya yeni teknolojiler geliştirme faaliyetinde bulunmamaktadır. Bu mühendis ve bilim adamlarının ne tür uğraşılarda buldukları ayrı bir tartışma konusudur. Bununla birlikte daha önemli bir soru da gündeme gelmektedir. Acaba Ar-Ge faaliyetinde bulunan bilim adamı/mühendislerin –yani % 3'lük kesimin– kompozisyonu nasıldır? Bu kompozisyonu belirlemek için «Tablo 2»den yararlanılacaktır.

Verimli sektör olarak nitelendirilen ticari–özel sektördeki Ar-Ge insan gücünün toplam içindeki payı % 8 civarındadır. Buna karşın kamu ve yüksek öğrenimdeki Ar-Ge insan gücünün toplam içindeki payı % 92 düzeyindedir. Bunun yanı sıra toplam içinde, üniversitelerdeki Ar-Ge insan gücünün payı ise % 75'dir. Bu kompozisyon şunu göstermektedir: Türkiye'de toplam mühendis/bilim adamının % 3'ü Ar-Ge'de çalışırken, bunlarında yaklaşık % 92'si kamu ve üniversite araştırma birimlerinde görev almaktadır. Literatürde, kamu ve üniversite kökenli araştırma faaliyetlerinin oldukça akademik düzeyde kaldığı ve verimli sektörle bağlantıların kurulmadığı konusunda bazı saptamalar vardır (13). Kaldı ki bu Ar-Ge insan gücü kompozisyonuyla verimli sektördeki firmaların, kamu ve üniversiteler ile Ar-Ge konusunda bir enformasyona girmeleri beklenemez. Çünkü verimli sektörün Ar-Ge'ye ayırdığı insan gücü ve kaynak zaten sınırlıdır (bkz.: Tablo 2).

(12) M. R. Bhagavan; 1990, s. 27.

(13) C. Dahlman; 1989, s. 15. Bununla birlikte Türkiye'deki telekomünikasyon sektöründe faaliyet gösteren bazı firmalar ile TÜBİTAK ve üniversiteler arasında, yeni teknolojiler geliştirilmesine yönelik bazı faaliyetler saptanmıştır. Fakat istisnalar kaideyi bozamaz. Bkz.: A. Soyak; 1994, s. 106. Ayrıca bkz.: Bilim ve Teknik; Kasım 1994, ss. 29–31.

TABLO 2

Ar-Ge İnsan Gücünün Meslek Grupları ve Kesimlere Göre Dağılımı

Meslek Grupları	Ticari-Özel	Kamu	Yüksek Öğrenim	Toplam
Araştırmacı	1745	1877	28555	32177
Teknisyen ve Eşdeğer	911	756	-	1667
Diğer Destek Personeli	547	3846	-	4033
Toplam	3203	6119	28555	37877

Kaynak: DİE Haber Bülteni, 1992, s. 4.

GSYİ Ar-Ge harcamalarının kompozisyonu da bu yapıyı destekler niteliktedir (bkz.: Tablo 3).

Toplam Ar-Ge harcamaları içinde verimli sektör olarak nitelenen özel sektörün payı % 18 civarında olmasına karşın üniversiteler ve kamu kuruluşlarının yapmış olduğu Ar-Ge harcamalarının payı % 82 düzeyindedir.

Bu oranın önemli bir bölümünü de -yaklaşık % 70- üniversiteler almaktadır. Bu noktada verimli sektörün Ar-Ge'ye ayırdığı kaynakların yetersizliği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Ar-Ge faaliyetini finanse eden sektörlerle de bakıldığında, yukarıdaki saptamaları destekleyen bir yapıyla karşılaşılar (bkz.: Tablo 4).

TABLO 3

Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcamaları (1990)

Ar-Ge Faaliyetinde Bulunan Kesim	Ar-Ge Harcaması (Milyon TL)	Toplam Ar-Ge içindeki Pay (%)
Yüksek Öğrenim	912.057,4	69,3
Kamu	129.934,8	9,8
KİT	35.219	2,68
Özel Sektör	238.646	18,1
Toplam	1.315.858,8	100,0

Kaynak: DİE Haber Bülteni, 1992, s. 6.

TABLO 4

Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcamalarının Finanse Edildiği Sektörlere Göre Dağılımı (1990 - Milyon TL)

Sektörler	Kamu	Ticari-Özel	Diğer Kaynaklar	Toplam Yurtiçi	Yurtdışı	Genel Toplam
Yüksek Öğretim	810.162,2	91.965,5	9.933,7	912.057,4	-	912.057,4
Kamu	128.894,9	744,5	5,4	129.644,8	290,0	129.934,8
Ticari-Özel	-	271.314,2	-	271.314,2	2.552,5	273.866,7
Toplam	939.057,1	364.020,2	9.939,1	1.313.016,4	2.842,5	1.315.858,9

Kaynak: DİE Haber Bülteni, 1992, s. 7.

Türkiye'deki Ar-Ge faaliyetleri- nin akademik ve kamusal niteliğine ila- veten, akademik araştırmaların bilim dallarına göre kompozisyonuna bakıl- dığında, önü tıkanmış olan, teknolojik sistem tablosunun bir unsuru daha karşımıza çıkmaktadır.

Endüstriyel gelişmeyi destekleye- cek araştırma faaliyetlerinin yürütüldü- ğü varsayımı altında, mühendislik bi- limlerindeki araştırmacı insan gücü- nün, toplam bilimler içindeki payına bakıldığında, bunun % 20 civarında ol- duğu görülmektedir. Geriye kalan % 80'lik araştırmacı insan gücü başta tıp bilimleri olmak üzere, sosyal-beşeri ve tarım bilimlerinde kullanılmaktadır. Literatürde iddia edildiği gibi teknolo- jik yeteneği zayıf olan, bazı Latin Ame- rika ve Afrika ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de araştırmalar mühendis-

lik bilimlerinden çok beşeri ve sosyal bilimlere yoğunlaşmış gözükmekte- dir. Mühendislik bilimlerinde bu oran % 20 iken sosyal ve beşeri bilimlerde % 30 civarındadır (bkz.: Tablo 5).

Bu kompozisyon, özelde firmala- rı, genelde ulusal teknolojik yeteneği önemli ölçüde etkileyen mühendislik yeteneğine, orijini olan akademik alan- da dahi önem verilmediğinin bir gös- tergesi olarak yorumlanabilir.

Yüksek öğrenim Ar-Ge harca- malarının bilim dallarına göre dağılımı da bu olguyu destekleyecek nitelikte- dir (bkz.: Tablo 6).

Mühendislik bilimleri Ar-Ge har- camalarının toplamı, akademik topla- mın % 16'lık bir payını alırken, sağlık bilimleri dışındaki dallarda bu oran % 32'yi bulmaktadır.

TABLO 5
Bilim Dallarına Göre
Yüksek Öğrenim Araştırmacı İnsan Gücü (1990)

Bilim Dalları	Araştırmacı Sayısı
Doğal Bilimler	2.937
Mühendislik Bilimleri	5.718
Sağlık Bilimleri	9.182
Tarım Bilimleri	2.085
Sosyal Bilimler	6.104
Beşeri Bilimler	2.529
Toplam	28.555

Kaynak: DİE Haber Bülteni, 1992, s. 5.

TABLO 6
Yüksek Öğrenim Ar-Ge Harcamalarının Bilim Dallarına Göre Dağılımı
(1990 - Bin TL)

Bilim Dalları	Cari Harcamalar	Yatırım Harcamaları	Toplam
Doğal Bilimler	39.027.617,0	11.413.184,4	50.440.801,4
Mühendislik Bilimleri	109.324.801,5	39.810.208,8	149.135.010,3
Sağlık Bilimleri	365.584.753,6	108.863.368,2	474.448.111,8
Tarım Bilimleri	51.741.060,4	27.680.945,7	79.422.006,1
Sosyal bilimler	79.444.790,1	36.424.777,0	115.872.256,1
Beşeri Bilimler	32.855.192,0	9.854.017,9	42.739.209,9
Toplam	678.007.903,6	234.049.492,0	912.057.395,6

Kaynak: DİE Haber Bülteni, 1992, s. 12.

SONUÇ

Evrimci kuramla birlikte, başarılı teknolojik gelişmelerin, firmalar, teknoloji ve araştırma kuruluşları ve üniversiteler gibi ajanlardan oluşan bir teknolojik sistem içinde ortaya çıktığı kabul edilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda firmaların teknolojik yeteneklerini geliştirebilmeleri ise diğer teknoloji kuruluşları ve üniversiteler ile kurulması gereken enformasyon ilişkileri ve firma içinde teknolojiyi asimile edebilecek nitelikli insan faktörü birikimine bağlıdır. Bu noktada, ülke içindeki nitelikli insan faktörünün kompozisyonu önem kazanmakta, özellikle verimli sektörde faaliyette bulunan firmalar için Ar-Ge'ye yönelik mühendislik yetenekleri ön plana çıkmaktadır. Bu hem dışardan gelen teknolojilerin uyarlanmasında, hem de yeni teknolojilerin gelişiminde esas unsurlardan biridir.

Buna karşın yapılan kısa çalışmada, Türkiye'deki Ar-Ge çabalarının çok akademik olduğu ve genellikle üniversiteler ve kamu kuruluşlarında yoğunlaştığı belirlenmiştir. Buna karşın özel sektörün Ar-Ge çabaları sınırlı kalmaktadır. Belki bilim adamı ve mühendis sayısı açısından bazı yeni sanayileşen ülkelerin üstünde bir sayıya sahip olunabilir. Fakat teknolojik olarak yapılan sınıflandırmalarda bu ülkelerin altında kalmaktadır. Bu da teknolojik yeteneğin niteliksel yanını ortaya koymaktadır. Bunun da ötesinde, bu bilim adamı/mühendis sayısı içinde Ar-Ge birimlerinde çalışanların oranı % 3 civarında olup, bu Ar-Ge çabalarında da verimli sektörden çok akademik ve kamu kesiminin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda özel sektörün, teknolojik sistem içinde teknolojik gelişmelerde bulunabilmeleri, ortak Ar-Ge'ye kaynak ve in-

san gücü ayırmakla mümkündür. Firmalara bu çerçevede düşen görev, üniversite ve kamu araştırma birimleri-ne uygulama amacıyla laboratuvar ortamı hazırlamaktır (14).

Bununla birlikte, Türkiye'deki varolabilecek bir teknolojik sistemin tıkanmasına yol açabilecek bir başka olgu da, özellikle akademik araştırmalarda, mühendislik bilimlerinden çok sağlık, sosyal ve beşeri bilimlerde yoğunlaşmış olmasıdır. Örneğin, yüksek öğrenim Ar-Ge harcamaları içinde mühendislik bilimlerinin payı % 16 iken, beşeri ve sosyal bilimlerde bu oran % 32, sağlık bilimlerinde % 50'nin üzerindedir.

Sonuç olarak Türkiye'de genel olarak Ar-Ge'ye yeterli önemin verilmediği, endüstriyel gelişimin temel unsurları olması gereken verimli sektör ve firmaların Ar-Ge'ye yeteri kadar kaynak ayırmadıkları, kaynak ayırmış olsalar bile Türkiye'deki Ar-Ge insan gücü kompozisyonunun bu teknolojik sistemi besleyecek nitelikte olmadığı görülmektedir. Türkiye bu anlamda tercihlerini yapmıştır. Gelişmeyi değil, gelişmemenin bilincine varmayı hedefleyen bir insan faktörü kompozisyonu hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

ATKINSON, A. - J. STIGLITZ; «A new View of Technological Change», *Economic Journal*, Vol. 78, September 1969.

BHAGAVAN, M.; «The Technological Transformation of the Third World: Strategies and Prospects, London: Zed Books, 1990.

(14) Ar-Ge faaliyetlerine gerekli önemi veren, geçmişte üniversite ve kamu teknoloji kurumları ile ortak araştırma faaliyetinde bulunan bazı firmalar vardır. Özellikle telekomünikasyon alanında yoğunlaşan bu firmaların, Ar-Ge'ye toplam satışlardan % 4-5'lik paylar ayırdığı görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Soyak, s. 138 - 139.

Bilim ve Teknoloji: «Kalkınmanın Loko-
motifi: Haberleşme Teknolojisi», Sayı 324, Ka-
sım 1994.

CARLSSON; B. – R. STANKIWICZ; «On
the Nature, Function and Composition of Tech-
nological Systems», Journal of Evolutionary
Economics, Vol. 1, No. 2, 1991.

DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü); «1990 Yı-
lı Araştırma Geliştirme Göstergeleri Çalışması-
nın Sonuçları; «DİE Haber Bülteni, 1992.

DAHLMAN; C.; «Technological Change
in Developing Countries», Finance and Deve-
lopment, Vol. 26, No. 2, 1989.

DOSI; G.; «Success, Procedures and
Microeconomic Effects of Innovation», Journal
of Economic Literature, Vol. 26, 1988.

FRANSMAN, M. - K. KING; «Technologi-
cal Capability in the Third World», London:
Mac Millan Press, 1984.

GOMULKA, S.; «The Theory of Technolo-

gical Change and Economic Growth, London:
Routledge Press, 1990.

LALL, S.; «Technological Capabilities
and Industrialization», World Development,
Vol. 20, No. 1992.

NELSON, R. – S. WINTER; «Neoclassi-
cal vs. Evolutionary Theories of Economic
Growth: Critique and Prospectus», Economic
Journal, Vol. 84, December 1974.

NELSON, R.; «Research on Productivity
Growth and Productivity Differences: Dead
ends and New Departures», Journal of Econo-
mic Literature, Vol. 19, September 1981.

SOYAK, A.; «Teknolojik Gelişme: Türk Te-
lekomünikasyon Sektöründe Teknolojik Yete-
nek», Yayınlanmamış Doktora Tezi, M.Ü. Sos-
yal Bilimler Enstitüsü, 1994.

TEITEL; S.; «Technology Creation in Se-
mi Industrial Economies», Journal of Develop-
ment Economics, Vol. 16, 1984.

KEMAL KURDAŞ

EKONOMİK POLİTİKA ÜZERİNE

İncelemeler-Yorumlar

«Öyle görünmektedir ki, fırsatçı popülist politikacı takımı,
dışarda ve içerde borçlanıp günü gün etmek olanağı mevcut olduğu sürece,
ekonomik politikada kendiliklerinden hiç bir zaman bilimsel ve ciddi
politika ve tedbirlere başvurmayacaklardır. Böyle bir tutuma girmeyeceklerdir.
Oysa devlet gemisi, fırtınalı bir denizde kayalıklara doğru hızla sürüklenmektedir.»

Fiyatı 250.000 TL / Öğrencilere indirimli

İsteme Adresi

Binbirdirek Mah. Suterazisi Sokak No. 6/2; Sultanahmet – İstanbul

Telefon: (0-212) 518 17 32 Fax: (0-212) 518 66 43

Görüşler

ARDA TUNCA

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Araştırma Görevlisi

Uygarlığın Çelişki Dolu Yolları

İKTİSAT bilimiyle ilgilenen pek çok insan ister istemez 1750'lerde başlayan sanayi devrimiyle ve 1789'da patlak veren Fransız İhtilaliyle ilgilenmek durumundadır. Çünkü 1776'da Adam Smith ile başlayan iktisat bilimi nasıl ki 14. ve 15. yüzyıllarda başlayan Rönesans hareketlerinin üretim biçimlerini ve sosyolojik yapısını değiştirmesi sonucu ortaya çıkmışsa, daha sonraki yüzyılların iktisatçıları da bu iki kritik olayın etkilerini yaşayarak ürünlerini vermişlerdir.

Bu, iddiasız ve tarihin insanın tüylerini ürpertecek kadar heyecan verici derinliğine göre çok dar kapsamlı kalan derlemeye bazı örnek olaylarla başlamak daha ilginç olacaktır sanırım. "1492" kitabının yazarı Jacques Attali'den alıntı yapacak olursak; 1436 yılında Avrupa'da insan eti yenmekte, Avrupa'nın 150 bin nüfusu aşan üç kenti olarak İstanbul, Napoli ve Roma bulunmakta, aileler çocuklarına eğitim vermenin önemini yeni yeni anla-

maya başlamakta, Portekiz her yıl Afrika topraklarından 10.000 dolayında köleyi kendi topraklarına getirmektedir. Ayrıca Yahudiler, Katolik Krallar tarafından İber Yarımadası topraklarından göçe zorlanmaktadır. Ortaçağın bu kapkaranlık ve leş kokan havası; 1435'te matbaanın bulunması, optikte ilerlemeler kaydedilmesi, ilk kan naklinin gerçekleştirilmesi, logaritmik fonksiyonların ve cebirin ticarete yardım etmesi amacıyla İtalya'da matematik biliminin ilerlemesiyle, mimarinin günümüze kadar gelen şaheserler yaratmasıyla biraz olsun temizlenmektedir.

Bu hava temizliği daha uzun yıllar Avrupa'yı etkisi altında tutan fırtınalı yıllarla zaman zaman tüm dünyaya rahatsızlık verecek boyutlara da ulaşacaktır. Çünkü Avrupa, "batı" kavramını yaratırken doğu kökenli Hıristiyanlığı bile Avrupalı yapmaya çalışmakta ve bunun bedelini de Müslümanlar, Yahudiler ve Afrikalı köleler ödemektedir. Matbaadan buhar makinesi-

ne, buhar makinesinden atoma ve atomdan günümüz iletişim teknolojilerine uzanan medeniyet yolu sancılı geçmektedir. Adına pek çok iktisadi teorilerin üretildiği, sömürgeciliğini üzerine kurulan ve adına katliamlar yapılan önemli bir kavram çıkardı ortaya batı dünyası: Gelişme.

Aynı dönemlerde doğu, Osmanlı'nın yayılmacı politikasıyla batı için büyük bir tehlikeydi. Ancak, bu tehlike sayesinde Bartolomeo Diaz Ümit Burnu'nu döndü; yarı Yahudi, Cenovalı dokumacı ve denizci Cristobal Columbus Karaipeler'e giderek yeni bir kıtayı keşfetti; derken Amerigo Vespucci bu yeni dünyaya adını verdi, Magalhaes (Macellan) ise dünyanın çevresini dolaştı. Bütün bunlar olurken çeşitli düşünürler de boş durmadılar Avrupa'da. Sir Josiah Child, sömürünün iktisadi analizini yaptı ve yeni dünyayı sömürmenin Hindistan'ı sömürmekten daha avantajlı olduğu sonucuna ulaştı.

Avrupa, İstanbul'un fethiyle başlayan Yeni Çağ, matematikçilerle, kaşiflerle, tüccarlarla, sanatçılarla ve diplomatlarla karşıladı. Yani yeni yorum getirdiği ve kendi ürettiğini düşündüğü eski kavramlarla. Ama bunları yaratanları da unutmuyarak ya kıtadan kovdu ya da işine yarayanları sömürdü. Sonradan kendi yarattığı düşünürlere kendini savundurttu. Max Weber, "Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu" yazarak herşeyin doğuda başladığını kabul etti ama, yine herşeyin en yüksek medeniyet düzeyine ve ussal biçime Avrupa'da ulaştığını iddia etti. Belki çarpık taraflarıydı bunlar Avrupa'nın ama, demokrasiyi "Toplum Antlaşması" ile teoriye oturttu J.J. Rousseau; "İnsan Zekasının İlerlemeleri Üzerine Tarihi Bir Tablo Taslağı"nı ise Condorcet kaleme aldı. Fermat da sayılar teorisiyle uğraştı 1600'lerde; retorik tarihinin şaşalı bir dönemini yaşarken, G.F. Handel ve J.S. Bach ile

son bulan barok müziği, Viyana'da J. Haydn, W.A. Mozart ve L.V. Beethoven'e teslim etti popüleritesini. Fakat bunlara hiçbir katkısı olmadı doğunun. Oysa herşey oralarda başlamıştı. Belki ispat edememişti eski Anadolu atomistleri atomun çekirdek yapısını bugünkü anlamda bilimle ama, kendi çağına göre batının bilimine eşdeğer ürünleri daha 2000 yıl önce koymuştu uygarlık dünyasının parlayan güneşi altına.

Eflatun (batının isimlendirmesiyle Platon) yazmasaydı "Devlet"i, Homeros dolaşmasaydı Anadolu topraklarında ve "İlyada" ile "Odysseia"yı bırakmasaydı miras ve hiçbir şey düşünmeden geçseydi vaktini Aristo; ne Newton'un kafasına düşen elmanın bir anlamı olurdu ne de Einstein'ın yüksek zekası, eğlenecek bir $E = m.c^2$ formülünü bulurdu binlerce fizikçiyi yıllarca meşgul edecek.

Bütün bunları düşününce soruyorum kendime: Acaba nerede, ne zaman ve nasıl sonlanacak insanın kanla, sopayla, topla, tüfikle ve beyniyle süren binlerce yıllık mücadelesi? Ve ne zaman düşünmeyecek geleceğin hangi karanlıklara gebe olduğunu? Ve ne zaman öğrenecek kendi yarattığı canavarlara esir olmadan sürdürmeyi, daha kimbilir kaç bin yıl sürececek hikâyesini?

◆ Akılsızlar, hırsızların en zararlılarıdır; zamanınızı ve neçenizi çalarlar.

Goethe

◆ İnsanlara cehaletlerini tanıtmak olanaksızdır. Çünkü cehaleti tanıyabilmek için de bilgi gerektir. Dolayısıyla cehaletini görebilen cahil değildir.

J. Taylor

◆ Onları izlemeliyim, çünkü ben onların lideriyim.

Ledru Rollin

Ayın Ekonomik Olayları

DR. YILDIRIM KILKIŞ

Kurban Bayramı Öncesi

Ekonomik Panorama

1 995 Nisan ayı ile Mayıs ayının ilk haftasını kapsayan dönem içinde ve Kurban Bayramı'ndan önce ülkemizde çok ve çeşitli ekonomik olaylar yaşanmıştır. Bunları kısaca şöyle açıklamak mümkündür:

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından açıklandığına göre, 1994 yılında GSMH, bir önceki yıla oranla % 6.8 gerilemiştir. 1995 Mart ayı itibarıyla % 6.1 artan toptan eşya fiyatları, Nisan ayında % 3.9 ve Mart'da % 4.1 artan tüketici fiyatları, Nisan'da % 6.4 artış göstermiştir. Buna göre son 12 aylık enflasyon, toptan eşya da % 91.2 ve tüketici fiyatlarında % 94.3 olarak belirlenmiştir.

5 Nisan 1994'de alınan istikrar kararları sonucu duran kamu yatırımlarını canlandırmak için, Başbakanlığın bir dizi çalışmayı başlattığı Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından belirtilmiştir. Bu yatırımların bir kısmı enerji kesimi ile ilgili olup, sulama, karayolu, demiryolu ile limanlar, hava alanları, sağlık, turizm, kanalizasyon konularını kapsamaktadır. Söz konusu olan bu yatırımların toplam 455,6 trilyon TL'ye mal olacağı hesaplanmaktadır.

Bu dönemin ilginç olayları içinde özelleştirme önemli yer tutmaktadır. Yapılan özelleştirme uygulamalarının yürümediği, bu uygulamaların yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin; Et ve Balık Kurumu, Petlas, Metaş, Havaş'ın özelleştirmeleri ya iptal edilmiş ya da ertelenmiştir. Kardemir A.Ş. hisselerinin Mayıs başında satılması beklenmektedir. PTT'nin T'sinin satışı ile ilgili yasa tasarısı, TBMM'nden geçerek kabul edilmiştir. Ancak, 1995'in ortalarına gelinmesine rağmen, şimdilik sonuçlandırılmış özelleştirme olayı yoktur.

İç borçlanma devam etmektedir. 10 Nisan 1995'de 6 aylık bono ihalesi yapılmış ve iç borç faiz oranı ortalama % 99.42 olmuştur. 25 Nisan'da yapılan 1 yıl vadeli tahvil satışından sonra 3 ay vadeli ihalede de ortalama faiz oranı % 77.37'ye düşmüştür.

Faizlerin düşmesi, iç borçlanmanın sorunsuz olarak devam etmesi, ihracatın

ne, buhar makinesinden atoma ve atomdan günümüz iletişim teknolojilerine uzanan medeniyet yolu sancılı geçmektedir. Adına pek çok iktisadi teorilerin üretildiği, sömürgeciliğin üzerine kurulan ve adına katliamlar yapılan önemli bir kavram çıkardı ortaya batı dünyası: Gelişme.

Aynı dönemlerde doğu, Osmanlı'nın yayılmacı politikasıyla batı için büyük bir tehlikeydi. Ancak, bu tehlike sayesinde Bartolomeo Diaz Ümit Burnu'na döndü; yarı Yahudi, Cenovalı dokumacı ve denizci Cristobal Columbus Karaipler'e giderek yeni bir kıtayı keşfetti; derken Amerigo Vespucci bu yeni dünyaya adını verdi, Magalhaes (Macellan) ise dünyanın çevresini dolaştı. Bütün bunlar olurken çeşitli düşünürler de boş durmadılar Avrupa'da. Sir Josiah Child, sömürünün iktisadi analizini yaptı ve yeni dünyayı sömürmenin Hindistan'ı sömürmekten daha avantajlı olduğu sonucuna ulaştı.

Avrupa, İstanbul'un fethiyle başlayan Yeni Çağ, matematikçilerle, kaşiflerle, tüccarlarla, sanatçılarla ve diplomatlarla karşıladı. Yani yeni yorum getirdiği ve kendi ürettiğini düşündüğü eski kavramlarla. Ama bunları yaratanları da unutmayarak ya kıtadan kovdu ya da işine yarayanları sömürdü. Sonradan kendi yarattığı düşünürlere kendini savundurttu. Max Weber, "Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu"nu yazarak herşeyin doğuda başladığını kabul etti ama, yine herşeyin en yüksek medeniyet düzeyine ve ussal biçime Avrupa'da ulaştığını iddia etti. Belki çarpık taraflarıydı bunlar Avrupa'nın ama, demokrasiyi "Toplum Antlaşması" ile teoriye oturttu J.J. Rousseau; "İnsan Zekasının İlerlemeleri Üzerine Tarihi Bir Tablo Taslağı"nı ise Condorcet kaleme aldı. Fermat da sayılar teorisiyle uğraştı 1600'lerde; retorik tarihinin şaşalı bir dönemini yaşarken, G.F. Handel ve J.S. Bach ile

son bulan barok müziği, Viyana'da J. Haydn, W.A. Mozart ve L.V. Beethoven'e teslim etti popülaritesini. Fakat bunlara hiçbir katkısı olmadı doğunun. Oysa herşey oralarda başlamıştı. Belki ispat edememişti eski Anadolu atomistleri atomun çekirdek yapısını bugünkü anlamda bilimle ama, kendi çağına göre batının bilimi-ne eşdeğer ürünleri daha 2000 yıl önce koymuştu uygarlık dünyasının parlayan güneşi altına.

Eflatun (batının isimlendirmesiyle Platon) yazmasaydı "Devlet"i, Homeros dolaşmasaydı Anadolu topraklarında ve "İlyada" ile "Odysseia"yı bırakmasaydı miras ve hiçbir şey düşünmeden geçirseydi vaktini Aristo; ne Newton'un kafasına düşen elmanın bir anlamı olurdu ne de Einstein'ın yüksek zekası, eğlenecek bir $E = m.c.^2$ formülünü bulurdu binlerce fizikçiyi yıllarca meşgul edecek.

Bütün bunları düşününce soruyorum kendime: Acaba nerede, ne zaman ve nasıl sonlanacak insanın kanla, sopayla, topla, tüfekte ve beyniyle süren binlerce yıllık mücadelesi? Ve ne zaman düşünmeyecek geleceğin hangi karanlıklara gebe olduğunu? Ve ne zaman öğrenecek kendi yarattığı canavarlara esir olmadan sürdürmeyi, daha kimbilir kaç bin yıl sürececek hikâyesini?

◆ Akılsızlar, hırsızların en zararlılarıdır; zamanınızı ve neşçenizi çalarlar.

Goethe

◆ İnsanlara cehaletlerini tanıtmak olanaksızdır. Çünkü cehaleti tanıyabilmek için de bilgi gerektir. Dolayısıyla cehaletini görebilen cahil değildir.

J. Taylor

◆ Onları izlemeliyim, çünkü ben onların lideryim.

Ledru Rollin

Ayın Ekonomik Olayları

DR. YILDIRIM KILKIŞ

Kurban Bayramı Öncesi

Ekonomik Panorama

1 995 Nisan ayı ile Mayıs ayının ilk haftasını kapsayan dönem içinde ve Kurban Bayramı'ndan önce ülkemizde çok ve çeşitli ekonomik olaylar yaşanmıştır. Bunları kısaca şöyle açıklamak mümkündür:

Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından açıklandığına göre, 1994 yılında GSMH, bir önceki yıla oranla % 6.8 gerilemiştir. 1995 Mart ayı itibarıyla % 6.1 artan toptan eşya fiyatları, Nisan ayında % 3.9 ve Mart'da % 4.1 artan tüketici fiyatları, Nisan'da % 6.4 artış göstermiştir. Buna göre son 12 aylık enflasyon, toptan eşya-da % 91.2 ve tüketici fiyatlarında % 94.3 olarak belirlenmiştir.

5 Nisan 1994'de alınan istikrar kararları sonucu duran kamu yatırımlarını canlandırmak için, Başbakanlığın bir dizi çalışmayı başlattığı Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından belirtilmiştir. Bu yatırımların bir kısmı enerji kesimi ile ilgili olup, sulama, karayolu, demiryolu ile limanlar, hava alanları, sağlık, turizm, kanalizasyon konularını kapsamaktadır. Söz konusu olan bu yatırımların toplam 455,6 trilyon TL'ye mal olacağı hesaplanmaktadır.

Bu dönemin ilginç olayları içinde özelleştirme önemli yer tutmaktadır. Yapılan özelleştirme uygulamalarının yürümediği, bu uygulamaların yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin; Et ve Balık Kurumu, Petlas, Metaş, Havaş'ın özelleştirmeleri ya iptal edilmiş ya da ertelenmiştir. Kardemir A.Ş. hisselerinin Mayıs başında satılması beklenmektedir. PTT'nin T'sinin satışı ile ilgili yasa tasarısı, TBMM'nden geçerek kabul edilmiştir. Ancak, 1995'in ortalarına gelmesine rağmen, şimdilik sonuçlandırılmış özelleştirme olayı yoktur.

İç borçlanma devam etmektedir. 10 Nisan 1995'de 6 aylık bono ihalesi yapılmış ve iç borç faiz oranı ortalama % 99.42 olmuştur. 25 Nisan'da yapılan 1 yıl vadeli tahvil satışından sonra 3 ay vadeli ihalede de ortalama faiz oranı % 77.37'ye düşmüştür.

Faizlerin düşmesi, iç borçlanmanın sorunsuz olarak devam etmesi, ihracatın

gelişmesi, IMF'nin müsaadesi üzerine 5 Nisan 1994'den bu yana 500 milyon dolarlık ilk dış kredi anlaşmasının imzalanması ile; Türk ekonomisinin artık iyileşmeye yöneldiği, buna karşın akılcı politikalar izlenmesinin zorunlu olduğu görüşü ağırlık kazanmaktadır.

BANKALARLA İLGİLİ OLAYLAR

● Mevduat Faizleri, Döviz Kurları ve Devlet Tahvili

Piyasada, yatırıma dönüşmeyen, buna karşın faiz, döviz, Hazine bonusu, gayri menkul gibi rant getiren alanlara yönelmek için en kârlı fırsatları kollayan paranın 20 trilyon lira civarında olduğu tahmin edilmektedir. Banka faizlerinin vadelelerine göre 3 ile 5 puan düşmesi, paranın dövize yönelmesine yol açmış, fakat Merkez Bankası'nın müdahalesi ile dövizin yükselmesi önlenmiştir. Bu durumda, paranın Hazine bonolarını tercih ettiği görülmektedir.

● Banka Tarifelerinin İlanı Zorunlu

İstanbul tüccarının, bankaların farklı hizmet ücreti almalarından şikâyeti üzerine, İstanbul Ticaret Odası'nın aldığı bir Mesleki Karar ile; bankaların faiz dışında tahsil ettikleri ücret, komisyon ve masraf tarifelerinin ilanı mecburiyeti getirilmiştir. Bu mesleki kararın iptali için Bankalar Birliği mahkemeye müracaat etmişti. Fakat İstanbul 6. İdare Mahkemesi bu davayı reddettiği için, İstanbul'daki bankaların masraf tarifelerini asarak ilan etmeleri zorunluluğu yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

DIŞ TİCARETLE İLGİLİ OLAYLAR

İhracatımızın artan bir seyir takip etmesi, ülkemiz ekonomisi bakımından olumlu bir gelişmedir. 1995'in ilk 3 aylık dönemindeki toplam ihracat 4,655 milyar dolara ulaşmıştır. 1994'ün aynı dönemine göre ihracatın artış oranı % 21 olmuştur.

İhracatımızdaki bu gelişmeye karşın, ihracatın teşviki ile ilgili uygulamalarda hiçbir gelişme görülmemektedir. Resmi Gazete'de yayınlanan 1995 İhracat Teşvik Tedbirleri'nin gerekli fonların olmayışından dolayı, tam olarak uygulamaya sokulamadığı anlaşılmaktadır.

İhracatçılara 1994 yılından ödenmesi gereken navlun iadesinin toplam 6,7 trilyon TL olmasına karşın, Hazine tarafından sağlanan miktarın 2,7 trilyon lira olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, ihracatçılara vergi, elektrik, PTT ve SSK borçlarından dolayı oluşan hakedişlerin mahsup imkânını getiren tebliğin uygulanmadığı da söylenmektedir. Bu arada mahsup tebliğine dayanarak Maliye'ye ve SSK'ya

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR (AYLIK DERGİ)

İDARE YERİ : Binbirdirek Mahallesi, Suterazisi Sokak No. 6 Kat 2; 34400 Sultanahmet - İstanbul ● TELEFON : (0-212) 518 17 32 ● FAX: (0-212) 518 66 43 YAZIŞMA: P.K. 769; 80005 Karaköy - İstanbul ● AÇIKLAMA : Dergi'deki yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir ● KDV DAHİL 1995 İÇİN YILLIK ABONE : 720.000 TL; ÖĞRENCİLERE : 360.000 TL ● BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Kumkapı Şubesi 11720, İş Bankası Çarşafolu Şubesi 256319, Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi 2269-9, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 ● DİZGİ ve GRAFİK DÜZENLEME : Yazevi, Telefon: 512 60 43 ● BASKI : Kent Basımevi, Telefon: 528 08 15 ● ÇİLT: Dostlar Çiiltevi, Telefon: 526 59 24 ● BASKI TARİHİ: 22 Mayıs 1995 ● GENEL DAĞITIM: YAYSAT ●

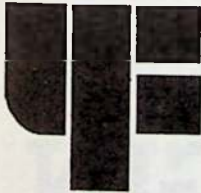
olan borçlarını mahsup eden ihracat firmalarına yapılan icra takipleri, 2 ay süre ile ertelenmiştir. Merkez Bankası da vergi borçlarına ait çekleri ödemeye başlamış bulunmaktadır.

ZAMLAR DEVAM EDİYOR

1995 Nisan ayı ve Mayıs'ın ilk haftasını kapsayan dönemde tespit ettiğimiz başlıca zamlar kısaca şöyle açıklanabilir:

- Süt Endüstrisi Kurumu (SEK)'nin ürettiği süt ve sütlü mamullerin fiyatlarına, 5 Nisan 1995'den itibaren % 9.37 ile % 15.10 arasında değişen oranlarda zam yapılmıştır.
- 8 Nisan 1995'den itibaren, Otosan'ın ürettiği Ford Escord otomobillerin fiyatları % 2, ticari araçların fiyatları ise % 5 ile % 6 arasında değişen oranlarda zamlanmıştır.
- Tofaş otomobillerinin fiyatları 1 Mayıs 1995'den itibaren % 4.5 oranında arttırılmıştır.
- Toyota Corolla otomobillerinin fiyatları, 1 Mayıs 1995'den itibaren % 2.3 ile % 3.9 arasında değişen oranlarda zam görmüştür.
- Karabük Demir-Çelik Fabrikaları A.Ş.'nin demir-çelik ürünlerine 10 Nisan 1995'den itibaren % 1.3 oranında zam yapılmıştır.
- Türkiye Şeker Fabrikaları, kristal ve küp şeker fiyatlarını, 1 Mayıs 1995'den itibaren % 15 oranında arttırmıştır.
- Tüpgaz fiyatları, 27 Nisan 1995'den itibaren % 3.7 ile % 4.2 arasında değişen oranlarda zamlanmıştır.

13 Büyük Bankanın Ortak Kuruluşu

Yatırım Finansman A.Ş.

"Danışmadan Karar Vermeyiniz"

Gn. Md.	Tel: (212) 275 44 80 (40 Hat)	Fax: 272 44 48
Ankara Şube	Tel: (312) 417 30 46 (11 Hat)	Fax: 417 30 52
İzmir Şube	Tel: (232) 441 80 72 (8 Hat)	Fax: 441 80 94

**“BİRA”
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

Denim
by

ordenim®

ORTA ANADOLU
TİCARET ve SANAYİ İŞLETMESİ TA.Ş.

Yapı Kredi Plaza Büyükdere Cad. C. Blok Kat: 11 06620 Levent-İstanbul/
Tel: (1) 279 83 79-9 Hat Telex: 28749 Oms Tr Fax: (1) 268 30 70

Fabrika P.K. 31 Kayseri Tel: (35) 362680 Telex: 45540 Fax: (35) 362685

RENAULT 9 FAIRWAY

Keyifli ve renkli bir dünya... Hani şu, bir an için bile
olsa kendinizi duyguların akışına bırakıp ulaşmak
istediğiniz dünya... Bir güvercinin kanadına tutunup
uçup gitmek istediğiniz dünya...

Şimdi Fairway'le o dünyaya çok yakınsınız...

- 1600 cc motor hacmi ● Aerodinamik yapılı ön panjur ● Ön ve arkada kasa renginde, darbe emici özellikli ve spoiler'lı aerodinamik geniş tamponlar
- Merkezi kilit, renkli camlar, elektrikle kumandalı ön camlar
- Kasa rengi aerodinamik arka rüzgarlık.

BİLGİ
RENAULT MAİSİ
212) 293 26 26

Renault 9 Fairway ile ilgili
daha ayrıntılı bilgi almak için
BİLGİ RENAULT-MAİSİ'ni arayın,
sıra sıra 1-1-1-1 no'lu tuşlara basın

EMNİYET KEMERİNİZİ BAĞLAYIN
YAŞAMA BAĞLAYIN...

RENAULT
YAŞANACAK
OTOMOBİLLER